

DIALOGIKESKUSTELU

Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun analyysi

1.12. 2006

Tampereen yliopisto
Kasvatustieteen laitos
Pro gradu - tutkimus
Kasvatustiede
Satu Ottman-Uitus

Sisällys

DIALOGIKESKUSTELU

Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun analyysi

Johdanto	1
1. Dialogitulkinnoja	1
1.1. Burbulesin näkemys dialogista	2
1.1.1. Dialogisäännöt	2
1.1.2. Dialogityypit	3
Dialogi keskusteluna	3
Dialogi tutkimuksena	4
Dialogi väittelynä	5
Dialogi ohjauksena	5
1.2. Freiren ”sorrettujen pedagogiikka”	6
1.2.1. Freiren dialogia koskevat käsitteet	6
Maailman nimeäminen	6
Vuorovaikutus	7
Dialoginen ihminen	7
1.2.2. Kasvatuksellinen suhde	8
1.3. Flechan näkemys dialogista	10
1.3.1. Dialogi ja tasa-arvoisuus - teoreettiset lähtökohdat	10
1.3.2. Dialogia käytännössä: esimerkkinä kirjallisuuspiirin toiminta	11
1.3.3. Dialogin merkitys ihmisen elämän- vaiheissa.....	11
Manuel: elämänvaiheet ja opiskelu ...	11
1.4. Kreikkalainen dialogi: esimerkkinä Sokrates	16
2. Tutkimusongelmat	16
3. Tutkimusaineisto ja sen analyysi	17

4. Dialogianalyysin lähtökohdat	19
4.1. Keskustelun vaiheet	19
Keskustelun alku, (vaihe 1)	20
Thrasymakhoksen kilvoitteleva esiintyminen, (vaihe 2)	20
Oikeudenmukaisuuden ongelmaan palaaminen Thrasymakhos esittää näkemyksensä, (vaihe 3)... ..	22
Käsitysten tarkentamista, (vaihe 4)	22
Thrasymakhoksen syytökset Sokrateen metkuilusta ja kieroilusta, (vaihe 5)	23
Keskustelun säyseä vaihe, (vaihe 6)	24
Thrasymakhos dominoi keskustelua, (vaihe 7)	25
Sokrates vetoaa Thrasymakhokseen, (vaihe 8)	26
Thrasymakhoksen väistyminen, (vaihe 9)	27
Keskustelun päättyminen, (vaihe 10)	28
4.2. Sokrateen keskusteluasemia koskeva tulkinta.....	28
Sokrateen keskusteluasemat.....	29
Altavastaja-asema	29
Thrasymakhoksen ensimmäinen yllätyshyökkäys	31
Thrasymakhoksen toinen yllätyshyökkäys.....	34
Thrasymakhoksen kolmas yllätyshyökkäys	35
Puolustusasema	37
Keskustelun alku (vaihe 1)	38
Thrasymakhoksen kilvoitteleva esiintyminen (vaihe 2)	40
Thrasymakhoksen syytökset Sokrateen metkuilusta ja kieroilusta (vaihe 5)	42
Sokrates vetoaa Thrasymakhokseen (vaihe 8)	43
Ohjaaja-asema	44
5. Sokrateen ja Thrasymakhoksen välinen keskustelu dialogina	47
5.1. Dialogin keskeiset piirteet	48

5.2. Burbulesin dialogisääntöjen tarkastelua keskustelun arvioimisen kriteereinä	53
Johtopäätökset	56
5.3. Dialogityyppien esiintyminen keskustelussa	58
Keskusteluvaiheittainen tarkastelu	58
Yhteenveto dialogityyppien esiintymisestä keskustelussa	62
5.4. Rehellisyys, aitous ja rakkaus dialogissa	65
5.5. Tasa-arvoisuuden/tasaveroisuuden toteutuminen dialogissa	68
6. Keskustelun dialogiluonne	72
6.1. Hallitsevat roolit dialogi - keskustelussa	72
6.1.1. Sokrates keskustelun ohjaajana	72
6.1.2. Thrasymakhos kriittisenä arvioijana ja aggressiivisena keskusteluesiintyjänä	76
6.2. Keskustelun dialogipiirteet	77
6.3. Tasa-arvoisen dialogin hankaluudet ja pyrkimykset niiden voittamiseksi	80
7. Arviointi	81

Kasvatustieteen laitos

OTTOMAN-UITUS, SATU: Dialogikeskustelu. Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun analyysi

Pro gradu - tutkimus, s. 87

Kasvatustiede

Joulukuu 2006

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa analysoidaan Platonin Valtio - teoksen ensimmäiseen kirjaan sisältyvää Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelua dialogitutkimuksen näkökulmasta. Dialogianalyysin lähtökohtana esitetään Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelu vaiheina ja Sokrateen keskusteluasemia koskeva keskustelutulkinta. Keskusteluvaiheissa kuvataan keskustelu pääpiirteissään. Keskustelutulkinnassa Sokratesta tarkastellaan kolmen keskusteluaseman, altavastaaja-aseman, puolustusaseman ja ohjaaja-aseman näkökulmasta. Tämän jälkeen analysoidaan dialogin keskeisiä piirteitä, arvioidaan dialogisääntöjen soveltuvuutta keskustelun arvioimiseen ja dialogityyppien esiintymistä keskusteluvaiheissa. Lisäksi pohditaan rehellisyyden, aitouden ja rakkauden ilmenemistä ja tasa-arvoisuuden/tasaveroisuuden toteutumista dialogissa. Tarkasteluun sovelletaan tutkimuksen teoriaosassa esiteltyjä, Burbulesin, Freiren ja Flechan dialogitulkintoja, joille on yhteistä pedagoginen näkökulma dialogiin. Tutkimuksen arviointiosuuteen sisältyy pohdinta, miksi Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogi on merkittävä tämän päivän dialogitutkimuksen näkökulmasta.

Keskeisenä tutkimustuloksena korostuu sitoutumisen merkitys dialogissa, erityisesti keskustelijakohtaisen tai yhteisen keskustelun tarkoituksen määrittämisen myötä. Keskustelun tarkoituksen tiedostamisen ja ymmärtämisen nähdään olevan keskeinen tekijä erityisesti keskustelumotiivin ja - asenteen muodostumisessa. Tarkoituksen määrittäminen nähdään keskeisenä myös keskustelutulkinnan ja - arvioinnin kannalta. Keskeiseksi tutkimustulokseksi osoittautuu myös se, että keskustelun onnistumiseksi keskustelijoiden on toimittava valppaana keskustelun vaikuttimien havainnoijana ja pyrittävä ymmärtämään keskustelussa kohdattua (mm. keskustelun lähtökohtia ja keskustelukumppania). Keskustelijoiden itsekkäät lähtökohdat nähdään epäedullisina keskustelulle. Tutkimuksessa tulevat esille erityisesti keskustelijoiden erilaisuus, erilaiset roolit/asemat ja näiden vaikutus dialogin muotoutumiseen. Tarkastelussa korostuvat myös dialogin käymisen vaikeudet.

Tutkimuksessa pyritään oikeuttamaan opiskelijan ja tutkijan itsenäinen ajattelu. Tämä tulee esille erityisesti tutkimusentekijän itsenäisen ja luovan ajattelun ja tulkinnan osuuden korostumisena. Tutkimusaineiston tarkastelu ilman laajaa lähdeaineistoa on nähty haastavana.

Asiasanat: dialogi, oppiminen, keskustelu ja Sokrates

Johdanto

Dialogikeskustelujen olosuhdetekijät: ympäristö, keskustelukumppani, tavoite, tarkoitus, aika ja aihe vaihtelevat ja vaikuttavat erilaisten keskustelujen muodostumiseen.

Keskusteluilla on yhdistäviä tekijöitä, joista eräs keskeinen on kasvattavuus. Keskusteluja käydään subjektien vuorovaikutuksellisessa suhteessa, jossa keskeistä ovat näkemysten, kokemusten ja tunteiden esittäminen, jakaminen ja käsitteleminen. Kasvu/oppiminen dialogisuhteessa ilmenee elämää ja maailmaa koskevien käsitysten avartumisena esim. uusien näkökulmien, tulkinta- tai toimintatapojen kohtaamisen, tiedostamisen ja ymmärtämisen vaikutuksesta. Tutkimuksen tarkoituksena on analysoida Platonin Valtio - teokseen sisältyvää Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelua dialogitutkimuksen näkökulmasta. Tutkimuksessa muotoillaan mm. dialogin keskeisiä piirteitä, pohditaan dialogisääntöjä keskustelun arvioimisen kriteereinä, dialogityyppien asemaa ja merkitystä sekä tasa-arvoisuuden toteutumista keskustelussa. Tarkasteluun sovelletaan Burbulesin, Freiren ja Flechan näkemyksiä, joille on yhteistä pedagoginen näkökulma dialogiin. Tutkimuksen keskeistä sisältöä ovat käsitysten muodostaminen erilaisista keskustelijoista, heidän keskusteluesiintymisestään ja kohtaamisestaan sekä siitä, mitä kohtaamisesta seuraa keskustelulle. Dialogiroolien tarkastelu sekä dialogia hankaloittavien ja estävien tekijöiden pohtiminen ovat myös merkittävässä osassa.

1. Dialogitulintoja

Tutkimuksen aluksi muodostetaan käsitystä siitä, mitä dialogi on. Tarkastelussa esitetään kolmen dialogitutkijan näkemyksiä dialogista ja sen yhteyksistä pedagogiikkaan. Ensin tuodaan esille Nicholas Burbulesin ajatuksia teoksessa Dialogi opetuksessa (Dialogue in teaching, 1993). Tarkastelun kohteena ovat Burbulesin muotoilemat dialogisäännöt ja dialogityypit. Tämän jälkeen pohditaan Paulo Freiren näkemyksiä teoksessa Sorrettujen pedagogiikka (2005). Ensin tarkastellaan Freiren dialogia koskevia keskeisiä käsitteitä, sitten Freiren dialoginäkemystä pedagogisen suhteen näkökulmasta. Burbulesin ja Freiren tulkintojen tarkastelussa liikutaan erityisesti käsitteellisellä tasolla: tulkitaan dialogia koskevia käsitteitä ja niiden sisältöä. Ramón Flechan teoksen, Jaetut sanat (Sharing

Words, 2000) tarkastelun myötä saadaan kosketus dialogikäytäntöihin. Tarkastelun kohteena ovat tällöin tasa-arvoisuutta korostava dialogi ja sen toteutuminen Flechan esittämän henkilöesimerkin, Manuelin, elämänkulkujen osana. Kuvailtaan mm. tasa-arvoisen dialogin toteutumisen haittoja tai esteitä Manuelin elämässä ja Manuelin osallistumista dialogiseen kirjallisuuspiiriin.

1.1. Burbulesin näkemys dialogista

1.1.1. Dialogisäännöt

Nicholas Burbules muotoilee kolme dialogisääntöä: osallistumisen sääntö (The Rule of Participation), sitoutumisen sääntö (The Rule of Commitment) ja vastavuoroisuuden sääntö (The Rule of Reciprocity). Näiden tarkoitus on kuvata dialogisen, pedagogisen suhteen tavoiteltavia piirteitä ja ne voidaan nähdä dialogin arvioimisen kriteereinä. Sääntöjen avulla voidaan pohtia ja arvioida, mikä tekee dialogista erityisen kommunikoinnin muodon ja, miten dialogin voidaan nähdä toteutuvan aitona käytännössä toteutuvana tai/ja kuviteltuna dialogina. Säännöissä tulee esille standardeja ja periaatteita, joita voidaan pitää yleisinä kommunikoinnin ehtoina tai tavoitteina (kuten pyrkimys ymmärtää toista, molemminpuolisuus tai rehellisyys). Sääntöjen tarkoitus ei ole muodostaa ristiriitaa dialogin toteutumiselle joustavassa ja luovassa hengessä. Niitä voidaan toteuttaa erilaisista lähtökohdista ja dialogin toteutuminen voi aiheuttaa tarpeen muokata tai muuttaa sääntöjä dialogitodellisuutta (dialogitilanne ja dialogiolosuhteet) vastaavaksi. (Burbules 1993, 79, 83-84.)

Burbulesin esittelemässä **osallistumisen säännössä (The Rule of Participation)** painotetaan mahdollisuutta osallistua avoimesti ja aktiivisesti dialogiin. Osallistuminen voi olla monenlaista, kuten dialogiaiheiden tai -ideoiden esittämistä, kysymistä, kyseenalaistamista, toisten kuulemistä ja ymmärtämispyrkimystä. Kenenkään osallistumisen ei pitäisi olla muiden osallistumista lannistavaa tai ehkäisevää. Osallistumista määrittää myös vapaaehtoisuus (ei osallistumista vasten tahtoa, esim.

painostettuna tai pakotettuna*). (* - merkillä viitataan siihen, että sulussa oleva lisäys on tutkimuksentekijän).

Sitoutumisen säännössä (The Rule of Commitment) korostetaan sitoutumista kohdatun erilaisuuden ymmärtämiseen ja kunnioittamiseen. Sitoutumisessa on keskeistä myös dialoginkävijän vapaaehtoisuuteen perustuva avoimuus tuoda esiin näkökantansa, ajatukset, tunteet, motivaatiot jne., kun ne voidaan kokea dialogin rakentumisen kannalta merkittäviksi. Pyrkimys ymmärtää ja kunnioittaa erilaisuutta mahdollistaa dialogin jatkumisen erimielisyyksistä huolimatta. Vaikeudet ymmärtää dialogiin osallistujia tai näiden esittämiä ajatuksia voidaan nähdä haasteena, joka innostaa kohtaamaan ja selvittämään ongelmia.

Vastavuoroisuuden säännössä (The Rule of Reciprocity) painotetaan vastavuoroista tiedon ja ymmärryksen rakentamista ja toisen ihmisen kunnioitusta ja arvostamista. Pedagogisessa dialogisuhteessa vastavuoroisuus ilmenee yhteisesti rakennettuna tietona ja yhteisenä oppimisena/kasvamisena. Dialogissa opitaan tietoja, taitoja ja tunteita. Keskeistä ei ole vain dialogissa käsiteltyjen ongelmien tai dialogiaiheiden selvittäminen, vaan dialogitaitojen testaaminen ja oppiminen yhdessä muiden dialogiin osallistujien kesken. Vastavuoroinen oppiminen ei kiellä auktoriteettisuhteen olemassaoloa. Osallistujista voidaan joku/jotkut nähdä esim. tietävämpinä tai etevämpinä muihin osallistujiin nähden. Tieto tai oppi rakentuu kuitenkin vastavuoroisuuteen perustuen, vuorovaikutuksessa. Yksisuuntainen tiedon jakamisen tai vastaanottamisen malli, jossa auktoriteetti esittää tiedon, jonka dialogisuhteessa oleva/olevat vastaanottavat sellaisenaan, ei sovellu kuvaamaan Burbulesin määrittämää dialogia. Oppija nähdään tietoa prosessoivana ja kyseenalaistavana. (Burbules 1993, 80-83.)

1.1.2. Dialogityypit

Dialogi keskusteluna

Ensimmäisessä dialogityypissä, **dialogi keskusteluna (dialogue as conversation)**, erilaisuus pyritään kohtaamaan suvaitsevasti ja toista kunnioittavasti. Dialogia käyvien välillä on halu ymmärtää keskustelukumppania ja tämän esiintymistä dialogissa. Vaikka

yhteisymmärrystä tai yhteisiä päämääriä ei saavutettaisi, voidaan kanssakeskustelijan näkemykset nähdä kiinnostavina ja hyödyllisinä erilaisuutensa vuoksi. Näkemyksiä voidaan peilata ja niiden kestävyyttä testata suhteessa toisiin. Pyrkimyksellä ymmärtää voidaan lisätä uutta ymmärrystä ymmärtäjistä itsestään ja ympäröivästä maailmasta (kuten käsiteltävä aihe, muut dialogia käyvät tai dialogiin vaikuttava muu ympäristö). (Burbules 1993, 112, 115.)

Dialogi tutkimuksena

Toisessa Burbulesin esittämässä dialogityypissä, **dialogi tutkimuksena (dialogue as inquiry)**, on keskeistä se, että dialogissa on tarkoitus vastata asetettuun kysymykseen, ratkaista ongelma, kiista tai eriävät näkemykset. Kysymystä tai ongelmaa voidaan lähestyä erilaisista lähtökohdista, erilaisin näkemyksin ja tulkinnoin, mutta dialogia käyvillä on ainakin yksi yhteinen päämäärä: vastata samaan kysymykseen tai ongelmaan. Dialogi tutkimuksena - tyyppi sisältää viisi keskeistä rakennustekijää. Ensinnäkin dialogissa muodostetaan uutta ymmärrystä vuorovaikutuksessa dialogia käyvien kesken. Yritetään oppia enemmän kuin on aikaisemmin tiedetty. Toiseksi dialogi käsittää ongelman ratkaisua, jossa erilaiset näkökulmat ongelmaan tulevat arvioiduiksi ja testatuiksi. Kolmanneksi etsitään poliittista konsensusta. Eriävät sosiaaliset ja poliittiset näkemykset ja vaateet pyritään huomioimaan ”demokraattisessa hengessä”. Neljänneksi vaalitaan yhteisen tarkoituksen päämäärää. Mietitään yhdessä keinoja, kuinka asetettuihin tavoitteisiin päästään tai luodaan ilmapiiri, jossa dialogia käyvät voivat tuntea olevansa osa yhteistä suunnitelmaa ja sen toteutusta. Osallistujilla on ”legitimoitu ääni prosessissa”, mahdollisuus ja osallisuus yhteisessä yrityksessä ja prosessissa. Tämän on tarkoitus vaikuttaa innoittavasti työskentelyyn ja tuoda siihen tarkoituksen tunnetta. Viidenneksi dialogityyppi sisältää erimielisyyksien punnitsemisen moraalilta lähtökohdiltaan. Ollaan valmiita selvittämään erimielisyyksien moraalisia taustoja ja etsimään yhteistä perustaa keskustelun käymiselle. Burbules näkee eroja dialogityyppien välillä mm. seuraavanlaisesti. Kysymysten esittämisen ja erilaisuuden ymmärtämisen päämäärä eroaa dialogi keskusteluna ja dialogi tutkimuksena - tyyppien kohdalla. Dialogi tutkimuksena - tyyppin osalta keskeinen dialogia käyvien jaettu pyrkimys on saada vastaus kysymykseen tai ratkaisu ongelmaan (yhteisymmärrys vastauksesta ei kuitenkaan välttämätön, vastauksia voi olla kaksi tai enemmän). Dialogi keskusteluna - tyyppin osalta dialogissa saavutettu lopputulos ei ole välttämättä tärkeässä asemassa. Enemmän

merkitsee kokonaisvuorovaikutus ja sen kasvattava merkitys. Toisten ymmärtämisen, joka on dialogi keskusteluna - tyyppin keskeinen päämäärä, on tarkoitus laaventaa ymmärrystä ymmärtäjästä itsestään ja maailmasta. Dialogi tutkimuksena - tyyppiin sisältyy kriittisyyttä, mm. koska keskeisenä tyyppin piirteenä on erilaisten näkökulmien arviointi ja vertailu. Kriittisyyden merkitys on seuraavaksi esiteltävässä dialogityypissä, dialogi väittelynä, vieläkin keskeisemmässä osassa. (Burbules 1993, 116-118.)

Dialogi väittelynä

Kolmantena tyyppinä esitellään **dialogi väittelynä (dialogue as debate)**. Tämän dialogityypin keskeiset tunnuspiirteet ovat dialogia käyvien kriittinen ja kyseenalaistava asenne dialogiin. Dialogille väittelynä on ominaista haastava ilmapiiri, joka muodostuu vahvasta näkemysten ja näkökulmien puolustamisesta sekä vastakkain asettamisesta. Keskeinen merkitys on sillä, kuinka vakuuttavasti dialogia käyvät esiintyvät. Esimerkiksi, kuinka he artikuloivat tai perustelevat näkemyksensä. Dialogi väittelynä saattaa sisältää kilpailuhenkisyttä, jolloin keskeisenä dialogin päämääränä voidaan nähdä voiton tavoittelemisen. Aggressiivinen kilpailuhenkisyys voi tuottaa ongelmia, jos dialogia käyvien väliltä vähenee tai puuttuu pyrkimys toisten kunnioittamiseen ja yhteistyökykyisyys tai -haluisuus noudattaa asetettuja sääntöjä. Burbulesin mukaan tällöin olisi syytä kyseenalaistaa voittamisen halu, joka ohjaa käytyä dialogia, mutta ei dialogin vitaalisuutta tai dialogin henkeä kokonaisuudessaan. Yhteisesti hyväksytyn lopputuloksen tavoittelu ja eroavaisuuksien tai erimielisyyksien sovittaminen eivät ole välttämättä dialogi väittelynä - tyyppin päämääränä. (Burbules 1993, 119-120.)

Dialogi ohjauksena

Neljäs dialogityyppi, **dialogi ohjauksena (dialogue as instruction)** sisältää kasvatuksellisen ohjaussuhteen (kuten opettaja/oppilas, asiantuntija/ohjattava), jossa keskeistä ovat kysymykset sekä asioiden esittäminen kriittisesti. Pyrkimyksenä on asetettuun ongelmaan vastaaminen ohjaussuhteen osapuolten välisessä vuorovaikutuksessa. Sokrateen ja hänen keskustelukumppaneidensa välinen suhde käy malliesimerkistä, jota myös Burbules käyttää. (Burbules 1993, 120-121.) Sokrateelle tyypillinen tapa johdatella keskustelukumppaninsa löytämään vastaus pohdittavana olevaan kysymykseen tai ongelmaan oli kysymysten esittäminen. Sokrateen mukaan hän

toimi tietoa synnyttävänä kättilönä, joka ohjasi kysymyksiin keskustelukumppaninsa tiedon äärelle. Sokrateen päämääränä oli saattaa keskustelukumppani löytämään tieto itsestään, omista vastauksistaan. Sokrates aiheutti keskustelukumppaneissaan tilan, jota kutsui aporiaksi. Tällä Sokrates tarkoitti mielenhämmennystä, epävarmuuden tilaa. Sokrateen mukaan uusi tai täsmentynyt tieto saattoi syntyä vasta aporian kokemisen jälkeen. Ihmisen tuli kohdata tietämättömyytensä, vasta tämän jälkeen tiedon etsintä saattoi jatkua.

(Thesleff 1989, 59, 161-162.)

Dialogioppiminen ohjaussuhteessa asettaa oppijan aktiiviseen rooliin. Oppija on aktiivinen tiedon konstruoija ohjaajan myötävaikuttamana. Ohjaaja ei tallenna eikä lahjoita tietoa, vaan toimii oppimisen tukijana ja inspiroijana. Tätä voidaan pitää Sokrateenkin ideaalisena tavoitteena. Sokrateen kyselymenetelmän ideaalisten tavoitteiden toteutumista käytännössä voidaan arvioida dialogioppimisen viitekehyksessä kriittisesti. Mm. tässä tutkimuksessa esitetty Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogikeskustelua käsittelevä analyysi antaa tästä viitteitä.

1.2. Freiren ”sorrettujen pedagogiikka”

1.2.1. Freiren dialogia koskevat käsitteet

Maailman nimeäminen

Ihmisen ”lajityypillisenä” tai ihmisen olemassaolossa keskeisesti ilmenevänä toimintana Freire näkee **maailman nimeämisen**. Maailman nimeämisellä Freire tarkoittaa maailman käsitteellistämistä sekä käsitteiden avulla ja välityksellä ymmärryksen hakemista maailmasta. Olennainen merkitys maailman nimeämisessä on sanalla, jolla Freire viittaa ihmisen toimintaan ja reflektioon. Aidon sanan lausumisella voidaan muuttaa maailmaa ja aito sana tulee lausutuksi toiminnan ja reflektion kummankin ulottuvuuden ollessa läsnä. Jos toinen ulottuvuus, toiminta tai reflektio puuttuu, sanan lausuminen ei ole aitoa. Jos toiminta jää puuttumaan, on tuloksena sanahelinää, joutavaa puhetta, josta Freire käyttää käsitettä verbalismi. Jos taas reflektio jää uupumaan, on seurauksena aktivismia, toimintaa

toiminnan vuoksi, joka ei tuota aidoin sanoin käytyä dialogia. Maailman nimeäminen on aidosti dialogista, aidoin sanoin lausuttua toimintaa ja käytäntöä, praksista. (Freire 2005, 95-96.)

Vuorovaikutus

Maailman nimeäminen on **vuorovaikutuksellista** toimintaa. Maailmaa ei voi nimetä yksin, vaan se tehdään yhdessä. Vain vuorovaikutuksessa nimetty maailma tuottaa aitoja sanoja, yksin nimetty maailma jää vieraantuneeksi todellisuudesta, mm. todellisuudessa ilmenevistä toiveista, haluista, tarpeista ja epätoivosta. (Freire 2005, 96.)

Dialoginen ihminen

Dialogin välttämätön voimavara on ihmisten välinen **rakkaus**. Rakkaus on Freiren mukaan omistautumista toisille ihmisille. Omistautuminen ilmenee erityisesti omistautumisena sorrettujen asialle - vapautukselle. Rakkaus ei voi toteutua hallintasuhteessa, joka vääristää halun omistautua toiselle tai aidon dialogin käymisen edellytykset. Esim. manipuloiva hallitseminen ei johda aitoon, rehelliseen ja toista kunnioittavaan dialogiin. Dialogisen ihmisen ominaisuuksiin kuuluu rakkauden ohella **nöyryys**. Nöyryys ilmenee pyrkimyksenä oppia yhdessä toisten kanssa. Tähän kuuluu mm. oman tai muiden tietämättömyyden tai tietävyyden hyväksyminen ja arvostaminen, vuorovaikutuksellinen oppiminen ja tiedon jakaminen. Maailman nimeäminen dialogisena toimintana on mahdotonta ylimielisesti ja itseriittoisesti. **Usko toiseen ihmiseen** on dialogin edellytys. Rehellinen usko siihen, että dialoginen kanssakäyminen voi onnistua ja tuottaa yhä uudistuvaa dialogia. Usko ihmisten kykyyn ja mahdollisuuksiin toimia, muuttua, oppia ja vaikuttaa mahdollistavat dialogin ja rakentavat sitä. Rakkaus, nöyryys ja usko toiseen ihmiseen rakentavat **luottamusta** dialogia käyvien välille. Rakkauteen, nöyryyteen ja uskoon perustuvaan dialogiin liitetään määritteet **rehellisyys ja aitous**, joita tarvitaan luottamuksen synnyttämiseksi. Teoksessa Sorrettujen pedagogiikka on ilmaistu seuraavasti: ”Luottamus riippuu niistä todisteista, jotka toinen osapuoli antaa toiselle omista aidoista, konkreettisista pyrkimyksistään. Luottamus ei kestä, jos sanat eivät vastaa tekoja. Kun sanoo yhtä ja tekee toista eikä ota vakavasti omia sanojaan, ei voi synnyttää luottamusta.” (Freire 2005, 100.) Myös **toivo** on keskeinen dialogia ylläpitävä ja vahvistava voima. Toivon lähtökohta on ihmisen vaillinaisuudessa. Ihmisen vaillinaisuus saa

suuntautumaan maailmaan ja etsimään siitä täydempää ymmärrystä. Toivo kannustaa ihmistä tämän pyrkimyksissä, vaikka tämä kohtaisi vastoinkäymisiä ja epäonnistumisia. Freiren mukaan toivo ei ole kuitenkaan sitä, että istutaan kädet ristissä ja odotetaan paremman maailman tulemistä, vaan toivo kantaa ja siivittää tietä kohti täydellisempää ihmisyyttä. Dialogisen ihmisen peruspiirteisiin kuuluu myös **kriittisyys**, joka ilmenee kyseenalaistamisena, kriittisenä ajatteluna ja niistä seuraavana toimintana. Freire asettaa vastakkain naiivin ja kriittisen ajattelun. Naiivin ajattelun keskeinen piirre on pyrkimys sopeutua nykyhetkeen, kun taas kriittinen ajattelu suosii todellisuuden jatkuvaa uudistamista. (Freire 2005, 97-99, 100-101.)

Tasavertaisuuden ja vapautumisen käsitteet, jotka ovat keskeisiä Freiren dialogia koskevassa pohdiskelussa, esitetään seuraavassa kappaleessa, jossa käsitellään kasvatuksellista suhdetta dialogissa.

1.2.2. Kasvatuksellinen suhde

Seuraavaksi tarkastellaan sitä, minkälainen on Sorrettujen pedagogiikka - teoksen välittämä käsitys dialogisen, kasvatuksellisen suhteen rakentumisesta. Aikaisemmin on jo käsitelty mm. sitä, että Freiren dialogikäsitteessä korostuu vuorovaikutuksellisuus dialogia käyvien kesken ja luonnehdittu dialogisen ihmisen ominaispiirteitä. Nämä ovat keskeinen osa Freiren muotoilemaa käsitystä kasvatuksellisesta, dialogisesta suhteesta.

Freiren mukaan kasvatuksellinen suhde on välttämättömästi dialoginen ja dialogi kasvatuksellinen. Kasvatuksellinen suhde rakentuu kahdesta (tai useammasta) toimivasta subjektista, jotka yhdessä rakentavat käsitystä maailmasta ja todellisuudesta ”maailman välittäminä”. Subjektien toimivuudella viitataan reflektioon (ajatukselliseen toimintaan, pohdintaan) ja toimintaan (käytännölliseen toimintaan). Maailman välittäminen on maailman vaikutusta subjekteihin ja näiden toimintaan. Kasvatuksellisen suhteen dialogisuuden voidaan nähdä ilmenevän erityisesti suhteen osapuolten yhteytenä. Suhteen osapuolet eivät ole erillisinä kasvatuksellisissa suhteissaan maailmaan, vaan jakavat yhteyden, joka ilmenee mm. solidaarisuutena, toisen huomioimisena, ymmärtämisenä, luottamuksena, kriittisyytenä, epäilynä tai epätoivona. (mt., 102-103.)

Kasvatuksellisessa suhteessa olevien osapuolten **tasavertaisuus** ilmenee Freiren mukaan siinä, että kunkin asema subjektina tunnustetaan. Subjektit ovat yksilöitä, erilaisia, ajattelijoita ja toimijoita. Kullakin subjektilla on oma maailmankuvansa, joka heijastaa sitä todellisuutta, jossa subjekti elää. Kasvatussuhteessa ei suhteen osapuolia pitäisi kohdella objekteina (esineinä tai kasvatuksen kohteina). Subjektien välillä on eroja tiedoissa, taidoissa ja siinä, kuinka he ovat esillä toimijoina. Tämä ei anna kuitenkaan oikeutta kenellekään asettua toisten yläpuolelle ihmisten välisessä arvohierarkiassa. Ihmisten ei pidä osoittaa ylimielisyyttään toisiaan kohtaan, vaan heidän tulisi pyrkiä arvostamaan toisiaan erilaisina subjekteina. Erilaisuus antaa mahdollisuuksia toimia mm. erilaisissa asemissa tai tehtävissä. (mt., 98-99, 100, 103.)

Freiren käsityksessä opettaja-oppilas - suhteesta tai kasvattaja-kasvava - suhteesta korostuu se, että kasvu koskettaa kumpaakin suhteen osapuolta. Opettaja/kasvattaja ei ole tiedon siirtäjä tai tiedon tallentaja, joka julistaa omista lähtökohdistaan rakennettua kasvatusohjelmaa kasvatettaville. Päinvastoin opettaja ottaa huomioon kasvatettavat jo kasvatusohjelmaa rakennettaessa, rakentaa ohjelman yhteydessä oppilaiden/kasvatettavien konkreettiseen elämään. Opettaja esimerkiksi kertoo avoimesti, mitä tavoitteita ohjelmalle voidaan asettaa, miksi ohjelma on nähty tarpeellisena toteuttaa tai minkälaisia kokemuksia on saatu aiemmista ohjelmista.

Freire esittää kasvattajien merkityksen olevan erityisesti siinä, että kasvattajat saattavat kasvatettavilla jo olevan selkeytymättömän tiedon systemaattiseen ja järjestyneeseen muotoon. Kasvattajat avartavat kasvatettavien tietoa tuoden uusia näkökulmia ja käsiteltäviä teemoja, joita kasvattajat pyrkivät nimeämään ja käsittelemään historiallisen ajankuvansa mukaisesti. Pyrkimyksenä on oikaista vääristyneitä tai ajankuvaan sopimattomia käsityksiä, jotta kasvatettavat voisivat **vapautua** vaillinaisesta tai vääristyneestä tietoisuudesta. Kasvattajan keskeisenä tehtävänä on ohjata tai innostaa kasvatettavat toimimaan, uuden tietoisuuden tuomalla kriittisyydellä, maailmankuvansa ja elämänsä aktiivisina muokkaajina ja muuttajina. Freire näkee mm. vallankumouksen perustuvan keskeisesti vallankumousjohtajan ja kansan dialogiseen suhteeseen. Vallankumousjohtajan on Freiren mukaan ”päästävä kansan kanssa dialogiin, jotta kansan empiirinen tieto rikastuisi johtajien kriittisellä tiedolla ja muuttuisi asteittain tiedoksi todellisuuden syistä”. (Freire 2005, 102, 105-106, 148-149.) (Ks. mm. Freiren erottelu

dialogisesta vallankumoustoiminnan teoriasta ja antialogisesta sortotoiminnan teoriasta, 150).

1.3. Flechan näkemys dialogista

Tutkimuksessa on jo hiukan pohdittu tasavertaisuuden ongelmaa Freiren näkökulmasta (s. 9). Seuraavaksi esitetään Flechan muotoilemaa käsitystä tasa-arvoisuutta korostavasta dialogista.

Flecha käsittelee tasa-arvoisuuden ilmenemistä ja toteutumista dialogissa seuraavasti. Ensinnäkin teoksensa johdanto - osuudessa Flecha selvittää, mitä tarkoitetaan tasa-arvoisuutta korostavalla dialogilla. Toiseksi Flecha esittää erityisesti Manuelin henkilöahmon välityksellä esimerkin siitä, mitkä seikat ovat haittana tai esteenä tasa-arvoisen dialogin toteutumiselle. Kolmantena tarkastelukulmana Flecha tuo esille, kuinka erilaisuus voidaan nähdä ennemminkin rikkautena dialogissa kuin tasa-arvoisuutta korostavan dialogin uhkana.

1.3.1. Dialogi ja tasa-arvoisuus - teoreettiset lähtökohdat

Flechan mukaan **tasa-arvoisuutta korostavassa dialogissa (egalitarian dialogue)** otetaan huomioon erilaiset näkemykset arvioiden niiden sisältöä ja pätevyyttä (tai soveltuvuutta*) eikä sitä, mikä on näkemyksen esittäjän valta-asema. Dialogi on avoin erilaisille näkemyksille ja reflektoinneille, myös tulevaisuudessa esitettäville. Ennakkokäsitykset tai -oletukset mm. näkemyksistä tai niiden esittäjistä, voidaan nähdä dialogia rajoittavina tai haittaavina. (Flecha 2000, 2.)

Tasa-arvoisuutta korostavassa dialogissa sekä opettaja että oppilas nähdään oppijina: he muodostavat käsityksiään ja tulkintojaan perustuen tehtyihin kontribuutioihin. Opettajan ei tulisi dominoida opetustilannetta tyrkyttäen oppilaille tietämystään. Opettajan tietämys on vain osa "totuutta" (sitä, mitä tiedetään ja voidaan pitää totena*) ja voi täydentyä oppilaiden "totuuksista". (Flecha 2000, 2.)

1.3.2. Dialogia käytännössä: esimerkkinä kirjallisuuspiirin toiminta

Flecha esittelee kirjallisuuspiirin, the tertulian, toimintaa, pyrkimyksiä toteuttaa kirjallisuuspiiri dialogisesti ja näiden pyrkimysten onnistumista. Kirjallisuuspiiri kokoontuu kaksi tuntia kerrallaan joka viikko. Yhdessä kirjallisuuspiirin osallistujien kesken valitaan kirja, jota luetaan, reflektoidaan ja, josta keskustellaan kirjallisuuspiirin tapaamisissa. Kirjallisuuspiirin tapaamisten välisenä aikana osallistujilla on mahdollisuus keskustella kirjan herättämistä ajatuksista esim. perheen ja ystävien kesken. Tapaamisessa osallistujat esittelevät valitsemansa osan teoksesta, lukevat sen ääneen ja kertovat, miksi ovat valinneet esittelemänsä kohdan. Dialogi muodostuu siitä keskustelusta, joka teoksen kohdista ja niiden tulkinnoista käydään. Mitään tulkintaa ei ole tarkoitus arvioida parempana tai oikeampana kuin muut tulkinnat. Jos yhdenmielisyys tulkinnoista saavutetaan, se nähdään toistaiseksi voimassa olevana tulkintana. Jos yhdenmielisyyteen ei päästä, päädytään erilaisiin voimassa oleviin tulkintoihin. (Flecha 2000, 4.)

Kirjallisuuspiirillä on ohjaaja (goyo/"the coordinator"), joka on oppijana muiden joukossa. Vaikka ohjaajan tietämys olisikin vankka, ohjaajan on silti vakuutettava muut näkemyksistään. Ohjaaja saattaa myös joutua myöntämään erehtyneensä. Kun kirjallisuuspiirin osallistujat, joilla on vaatimaton koulutushistoria huomaavat, että heidän näkemyksillään on merkitystä ja, että he voivat opettaa ryhmän muita jäseniä, saattaa tällä olla osallistujien itsetuntoa ja aktiivisuutta lisäävä vaikutus. (Flecha mt., 4.)

1.3.3. Dialogin merkitys ihmisen elämänvaiheissa

Manuel on eräs Flechan esittelemistä kirjallisuuspiiriin osallistujista. Manuelin henkilö-esimerkin välityksellä Flecha tuo esille tasa-arvoisuutta korostavan dialogin ja sen toteutumisen Manuelin elämässä.

Manuel: elämänvaiheet ja opiskelu

Manuelin isä työskenteli alun perin maatilalla ja joutui luovuttamaan osan sadostaan isännälle, joka vaati itseään kutsuttavan "senoritoksi" (espanjalainen vastike isäntä

- sanalle, senioritolla voidaan viitata ylvästelevään isäntään). Muutto suureen teollisuuskaupunkiin, työn ja asunnon saaminen 1960 - luvulla olivat Manuelin perheelle vapautus entisestä elämästä ja etenkin isännän vallanalaisuudesta. (Flecha 2000, 31.)

Perhe joutui olemaan erillään, kun Manuelin isä ja kaksi vanhempaa veljeä lähtivät Andalusiasta v. 1947. Manuelin isä ja veljet nukkuivat taivasalla, kunnes saivat hankituksi asunnon. Perhe saattoi asunnon löytymisen jälkeen taas palata yhteen. Äidillä ei ollut varaa ostaa junalippuja 8-vuotiaalle Manuelille ja hänen pienemmille veljilleen, kun äiti ja lapset matkustivat isän ja veljien luokse. Manuel ja veljet joutuivat istumaan äidin sylissä tai lattialla. (Flecha 2000, 31-32.)

Manuel sai ensimmäiset työkokemuksensa jo lapsena. Hän työskenteli vuohipaimenena ja kuljetti Barcelonassa matkalaukkuja muulivaunuilla. Yhdentoista ikäisenä Manuel ilmoittautui aikuisille tarkoitettuun iltakouluun, jonka Manuel maksoi ”tipeillään”. Manuelin koulukokemukset olivat ikäviä: opettaja yritti korjata Manuelin andalusialaista aksenttia karttakepillä ja Manuel sai kokea, kuinka koulu ylenkatsoi tavallisia ihmisiä. (mt., 32.) 13-vuotiaana Manuel sai töitä tehtaasta ja oppimattomana hän sai alemman tason tehtäviä. Manuelin toimittua työväenliikkeessä, hänessä huomattiin potentiaalisuutta työväenliikkeen johtotehtäviin. Manuel osoittautui työtovereitaan lahjakkaammaksi, kun hän osallistui mielenosoituksiin ja kokouksiin. Manuel valittiin edustamaan työntekijöitä yhtiön komiteaan. Manuel pettyi joihinkin työtovereihinsa työväenliikkeen johdossa, jotka uhrasivat työväenliikkeen solidaarisuuden ja ryhtyivät ”byrokraateiksi”. He toimivat työväenliikkeessä omaksi tai tehtaan johtoportaan eduksi. He saattoivat esimerkiksi työtehtävien ylennyksen toivossa pettää solidaarisuuden ihanteen. (mt., 33, 36.)

Työväenliikkeen parasta aikaa elettiin 1960 - luvulla ja 1970 - luvun alussa. Joissakin maissa diktatuurit kielsivät luokkaliikkeiden laillisuuden, mutta liikkeitä oli silti. Manuel koki pettymyksen, kun huomasi, että akateeminen koulutus oli edellytys jopa vaihtoehtoliikkeiden johtorakenteeseen kuulumiseen. Manuelin oivalliset suulliset taidot, joita oli aliarvioitu koulussa ja liike-elämässä ja, joita myöhemmin oli ihailtu työväen liikkeen kokouksissa, jäivät taas kerran huomioimatta työntekijäjärjestöjen korkeammilla tahoilla. (mt., 35.)

Manuel eli myös teollisen yhteiskunnan rappeutumisen aikaa. Tehtaita suljettiin ja työttömyys aiheutti huolta. Aluksi monet johtajat luulivat teollisen yhteiskunnan kriisien olevan väliaikainen ongelma, mutta saivat huomata, että teollinen yhteiskunta ei palaisi takaisin. Manuel kohtasi, muiden ohella, epäilyä yhteiskunnan muutoksessa. Manuel joutui mm. pohtimaan identiteettiään työläisenä uusissa olosuhteissa ja suhdettaan työnantajaansa. (mt., 36.)

Uusi toivo heräsi, kun Manuelin yhtiön työntekijät päättivät pitää tehtaan auki ja järjestäytyivät yhteistoiminnallisesti. Työntekijät rakensivat unelmaansa tehtaasta, jossa työskentelisi ryhmä samanarvoisia ihmisiä, tovereita, jotka pyrkisivät yleiseen työväenluokan solidaarisuuteen. Tehtaassa ei olisi enää kapitalistisia varkaita, jotka kahmivat itselleen ja perheelleen etuja muiden kustannuksella. Työntekijät joutuivat pettymään. Työläisjohtoisuus aiheutti ongelmia, etenkin kun jotkut työntekijät käyttivät hyväkseen hierarkkisen kontrollin puutetta ja siirsivät vastuuta työtovereilleen. Tämä ei ollut kapitalistin tai byrokraatin itsekkyyttä, vaan tavallisen ihmisen. Manuel koki syvästi ihanteidensa ja vakaumuksensa murenevan. (mt., 36.)

1970 - luvun lopulla monet ihmiset kokivat samankaltaista epätoivoa. Muun muassa emansipoitumisliikkeitä vastaan hyökättiin, tasa-arvoisuuden tavoite korvautui erilaisuuden tavoitteella ja aktivismi leimattiin totalitarismiksi. Materiaalinen ja henkinen teollisen proletariaatin identiteetti joutui totaaliseen kriisiin. (mt., 37.)

Myöhemmin Manuel osallistui seutuyhdistyksen kokouksiin ja toimintaan. Seutuyhdistys taisteli tasa-arvon puolesta ja hankki ilmaisia palveluita parantaakseen kaikkien asukkaiden elämänlaatua. Seutuyhdistyksessä oli mahdollisuus rakentaa suhteita mm. eri sukupuolten, kansallisuuksien ja ikäryhmien välille sekä muodostaa yhteyksiä erilaisiin kulttuureihin ja instituutioihin. Manuel sai seutuyhdistyksen kautta kokea uuden innostuksen emansipoituneeseen toimintaan. (mt., 40.)

Manuel oli ennen La Verneda - aikuiskoulutuskeskukseen kirjoittautumistaan kärsinyt lukutaidottomuudestaan ja aikuiskoulutuskeskuksessa opiskellessaan Manuel kohtasi jälleen ongelman, joka aiheutti turhautumista. Manuel koki kirjoitusvirheet haitallisena opintojensa edistymiselle. (Flecha 2000, 40.)

Manuelia vaadittiin siirtymään ylemmälle tasolle opinnoissa. Manuel kieltäytyi, koska koki tarpeelliseksi korjata kirjoitusongelmansa ennen vaaditun kurssin aloitusta. Ohjaaja yritti vakuutella Manuelille, että Manuelin kielelliset virheet eivät olleet este siirtymiselle lukutaito - kurssilta (literacy class) uusien lukijoiden kurssille (new readers' class). Ohjaajan mukaan ongelma oli vain eliitin asettama aita enemmistön oppimiselle ja Manuel voisi keskittyä kehittämään ymmärrystään ja itseilmaisua kirjoitusvirheiden korjaamisen sijaan. Manuel antoi ohjaajalle ajattelemisen aiheita, kun totesi, että ohjaaja olisi tuskin päässyt opettajaksi, jos olisi tehnyt vastaavia virheitä kuin hän. Ja Manuel ei läpäisisi työtä varten vaadittuja pätevyysvaatimuksia, jos tekisi virheitä edelleen. Ohjaaja ymmärsi, että oli aivan eri asia päästä eroon oppimisen aidoista kuin haluta ylittää oppimisen aidat, kun tiesi, että aidat olivat vielä olemassa. Ohjaaja näki, että oli epäkunnioittavaa vaatia Manuelia unohtamaan tai hyväksymään virheensä, kun ohjaajalle itselleen kirjoitusvirheet eivät olleet ongelma ja hänellä itsellään oli jo tutkinto ja työpaikka. Manuelin peräänantamattomuutta opintojensa järjestämisen suhteen kuvaa hyvin se, että Manuel siirtyi vähäksi aikaa toiseen aikuiskoulutuskeskukseen, kun La Vernedassa vaadittiin hänen siirtymistään uusien lukijoiden kurssille. (Flecha 2000, 40-41.)

Myöhemmin kun ryhmässä luettiin ja keskusteltiin tunnetusta espanjalaisesta teoksesta, Hopscotch, tultiin huomaamaan, että erilainen kielellinen ilmaisu voidaan nähdä rikkautena. Ryhmässä innostuttiin mm. Hopscotchin kirjoittajan tavasta olla kielen käytön kapinallinen. Eräs kappale hänen teoksestaan on kirjoitettu ääntämistä jäljitellen. Ryhmässä todettiin myös, että kielelliset ongelmat voitiin nähdä, ainakin osittain sosiaalisena ongelmana, joka muodostui valtaan sidottuna ilmiönä, jossa ryhmä ihmisiä valtaansa tukeutuen pyrki määrittelemään kielivirheiden hyväksyttävyyden ja seuraamukset. Ohjaaja ymmärsi tehneensä virheen puolustaessaan andalusialaista murretta ja vähätellessään tarvetta oppia vakiintuneita oikeinkirjoitusnormeja. Ohjaaja yritti korjata virheensä selittäen, että hänen kurssillaan ei keskitytty kielellisten virheiden korjailuun, vaan oli olemassa toinen kurssi sitä varten. Ohjaaja huomautti myös, että lukeminen ja yhdessä keskustelu voisivat rohkaista kuitenkin oppimaan erilaisia asioita, kuten oikeinkirjoitusta. Manuel teki viimein päätöksen osallistua kirjallisuusryhmään ja ilmoittautui uudelleen peruskurssille tavoitteenaan saada todistus. Kirjoittamisongelmat eivät enää olleet esteenä Manuelin opiskelulle (mt., 41-42.)

Aluksi kirjallisuuspiirin osallistujien arviot teoksista liittyivät keskeisesti teosten tekijöiden ja heidän elämänsä arviointiin. Mm. Manuelin mielenkiinto kohdistui aluksi teoksiin, joiden kirjoittajien poliittiset mielipiteet suosivat työväenluokkaa ja, joissa käsiteltiin työväenluokan elämää ja ponnisteluja. Vähitellen teosten arvioinneissa alkoivat painottua teoksen sisältö ja sen tulkitseminen. Manuel, muiden kirjallisuuspiiriin osallistujien ohella, tuli myöhemmin vakuuttuneeksi siitä, että erilaisten teosten lukeminen ja arviointi oli edellytys monipuoliseen kirjallisuusarviointiin. Esim. ennakkoasenteet teoksia tai niiden tekijöitä kohtaan vaikuttivat kirjatulkintoja suuntaavasti tai rajoittavasti (mt., 42-43.)

Keskeisiä ongelmia, joita kirjallisuuspiirissä pohdiskeltiin, oli korkea kulttuurin ja populistisen kulttuurin kohtaaminen (mt., 44). Seuraavanlaiset kysymykset soveltuisivat esimerkiksi aiheen keskustelusta: Rajoittaako kuuluminen johonkin luokiteltuun väestöryhmään (kuten eliitti tai työväestö) mahdollisuuksia osallistua kirjallisuudesta käytävään dialogiin, nähdäänkö realistisen kirjallisuuskuvauksen lähtökohtana kirjoittajan omat kokemukset kuvatausta aiheesta, miten murtaa kirjallisuustulkinnalle asetettuja esteitä (sosiaalisia, kulttuurisia, poliittisia jne.).

Kirjallisuuspiirin tapaamisissa voitiin todeta, että hyötysuhde kirjallisuutta tulkitsevan ryhmän osallistujien ja kirjallisuuden välillä oli molemminpuolinen, rikastuttava ja muutoksellinen. Osallistujat saivat kirjallisuudesta uusia perspektiivejä elämän tulkintaan ja toteuttamiseen. Osallistujien elämäkokemukset ja niiden taustat, jotka eroavat kirjallisuudessa kuvailluista elämäkokemuksista tai - kuvauksista ja/tai kirjailijoiden elämäkokemuksista ja niiden taustoista, voidaan nähdä kirjallisuudesta tehtyjä tulkintoja rikastuttavina. Manuel (ja muut kirjallisuuspiiriin osallistujat) voidaan nähdä elitistisen muurin murtajana, joka lähti rohkeasti käymään keskustelua klassisista teoksista, jotka saatettiin luokitella elitistisen väestön piirissä vaatimattoman koulutustaustan omaaville esim. vaikeaksi tai mahdottomaksi ymmärtää tai tulkita. Kirjallisuuspiirissä tuli esille myös se, että elitistisen ja populistisen tulkinnan välillä voidaan havaita eroja. Ohjaaja esimerkiksi käytti mielellään vertauskuvallisia ilmaisutapoja, koska ne olivat relevantteja akateemisessa ilmaisussa. Manuelia kiinnosti taas se, kuinka kirjan hahmot tai kirjailijat saavat asiat toimimaan, koska se on hänen jokapäiväisessä elämässään keskeinen aihe. Kumpikin tulkinnan piirre voidaan nähdä tapana tulkita taidetta, ei parempana tai huonompana, vain erilaisena. (mt., 44-45.)

Kirjallisuuspiiriin osallistumisen vaikutuksilla nähtiin myös haittansa. Aika, joka käytettiin teosten lukemiseen ja kokoontumisiin, oli pois perheen yhteisestä ajasta ja yhteisestä olemisesta. Teosten lukemisen ja tulkinnan sekä dialogisesti toteutetun kirjallisuuspiirin vaikutukset kunkin osallistujan elämään tulevat esille myös jälkivaikutuksena, joka esiintyy kunkin osallistujan myöhemmän (kirjallisuuspiiriin kokoontumisen ja sen arvioinnin jälkeisen) elämän erityisissä olosuhteissa ja sisällöissä. (mt., 45.)

1.4. Kreikkalainen dialogi: esimerkkinä Sokrates

Sokrates (n. 470-399) on Platonin dialogimuotoon kirjoitettujen teosten keskeinen henkilö, joka toteuttaa kyselevää menetelmäänsä etsien vastausta keskustelun aiheena oleviin ongelmiin. Sokrates tutkiskelee Platonin dialogeissa keskeisenä aiheena sitä, miten ihminen saattaa elää hyvää elämää ja miten ihmistä ohjataan hyveelliseen elämään (ks. tästä esim. Pirkko Pitkäsen teos: Platonin hyvän elämän filosofia).

Sokrates keskustelijana herättää kansakeskustelijoissaan tai arvioijissaan sekä ihastusta että vihastusta. Ystävät ja tuttavat ovat erityisesti niitä, jotka kiittelevät ja arvostavat Sokrateen tinkimätöntä tiedon etsijän luonnetta ja ohjaavaa keskustelutapaa tiedollisesti ja sosiaalisesti merkittävässä keskustelutapaamisissa. Ikävänä esimerkkinä Sokrateen herättämästä vihastuksesta on Sokrateelle langetettu kuolemantuomio nuorison turmelemisesta ja väärin jumalien palvelemisesta. Platon kuvaa dialogissa Apologia Sokrateen oikeudenkäyntiä ja puolustautumista syyttäjiään vastaan.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella Platonin Valtio - teokseen sisältyvää Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelua dialogitutkimuksen näkökulmasta.

2. Tutkimusongelmat

Tutkimusongelmat ovat ryhmitellyt kahteen pääongelmaan ja niitä koskeviin alaongelmiin.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogi

Mitkä ovat dialogin keskeiset piirteet?

Miten dialogisäännöt soveltuvat arvioinnin kriteereiksi?

Mikä on erilaisten dialogityyppien asema ja merkitys Sokrateen ja Thrasymakhoksen välisessä keskustelussa?

Mihin Sokrates pyrki dialogilla?

Miten Sokrates onnistui pyrkimyksissään?

Toteutuuko dialogissa tasa-arvoisuus?

Miten rehellisyys, aitous ja rakkaus ilmenevät ja mikä on niiden merkitys dialogissa?

Minkälainen on keskustelun dialogiluonne?

Miten Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogi nähdään merkittävänä dialogitutkimuksen näkökulmasta?

Mitä keskeisiä tutkimustuloksia Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogitarkastelu tuo esille?

Dialogi kasvattavana ja sosiaalisena kanssakäymisen muotona

Dialogin tavoitteiden toteutuminen dialogikäytännössä

3. Tutkimusaineisto ja sen analyysi

Platonin dialogit esittelevät Sokrateen kyselevää ohjaustapaa, Sokraattista metodologiaa, josta Platonin Menon - dialogia on käytetty yleisesti suosittuna esimerkkinä. Siinä Sokrates osoittaa Menonille, kuinka orjapoika geometriaa hallitsematta ratkaisee geometrisen ongelman Sokrateen avustamana. Sokrates korostaa, että hän ei opeta orjapojalle mitään, hän vain kyselee ja orjapoika löytää tiedon itsestään. Sokrates esittää, että tiedon löytämisessä on keskeistä tiedonhalun herääminen, joka on seurausta hämmennyneisyyden tuntemisesta ratkaistavan ongelman käsittelyssä. (Platon, Menon 82 b - 85 e.) Dialogissa Sokrates huomioi myös sen, kuinka keskustelukumppanin asema/rooli vaikuttaa siihen, miten kumppania dialogissa lähestytään. Jos olisi kyseessä väittelytilanne, keskustelukumppanin kohtaamisessa olisi hyväksyttävää puolustaa omaa

näkemystään itsepintaisesti ja käyttää provosoivaa kieltä. Ystävien kanssa keskustellessa ystävällismielinen, toisen huomioiva lähestymistapa voidaan nähdä hedelmällisenä. Sokrateen esiintyessä ohjaavassa kyselijän roolissaan hän pyrkii valitsemaan sellaisen ilmaisutavan, jossa keskustelukumppani tulee huomioiduksi. (Platon, Menon 75 c-d.) Esim. orjapojalle, joka on geometriassa harjaantumaton, Sokrates esittää yksinkertaisia ja selkeitä kysymyksiä, jotka vastaavat orjapojan käsitys- ja ymmärrysmaailmaa tai -kykyä.

Esiteltävässä tutkimuksessa tarkastellaan Platonin Valtio - teoksen ensimmäiseen kirjaan sisältyvää Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelua. Platonin Valtio - teos jakaantuu kymmeneen kirjaan, joissa kuvataan Sokrateen ja hänen keskustelukumppaneidensa välistä keskustelua. Keskustelua käydään pääasiassa parikeskusteluna, Sokrateen ja jonkun muun keskusteluun osallistujan (kuten Kefaloksen, Polemarkhoksen, Thrasymakhoksen, Glaukonin tai Adeimantoksen) välisenä. Keskustelukumppaneiden vaihtumisen myötä keskustelu saa uusia muotoja ja vivahteita, mutta etenkin Sokrates pitää huolen siitä, että oikeudenmukaisuuden ongelma pysyy keskustelun keskeisenä aiheena. Oikeudenmukaisuuden ongelman tarkastelu kytkeytyy pohdintaan, minkälainen on oikeudenmukainen valtio. Pohdittavana ovat mm. kysymykset siitä, minkälaisia kansalaisia/ihmisryhmiä elää oikeudenmukaisessa valtiossa, mitä tehtäviä, oikeuksia ja velvollisuuksia on oikeudenmukaisen valtion kansalaisilla tai minkälainen kasvatus on sopivaa valtion kansalaisille ja edesauttaa oikeudenmukaisuuden toteutumista valtiossa. Pohditaan myös vääryydestä rakentuneen/rakentuneiden valtion/valtiomuotojen synty- ja ilmenemistekijöitä.

Sokrates esiintyy Valtio - teoksen keskusteluissa vahvasti esillä olevana keskustelijana. Sokrates on tinkimätön tiedon etsijä, joka ohjailee keskustelua tiuhaan toistuvine kysymyksineen. Sokrates saa melko rauhassa esiintyä kyselevässä, keskustelua ohjailevassa roolissaan ja Sokrateelta myös toivotaan pitäytymistä siinä. Thrasymakhos on selvä poikkeus Sokrateen keskustelutavan hyväksymisen tai kunnioituksen suhteen. Thrasymakhos esiintyy hyökkäävästi Sokratesta, ja etenkin tämän tapaa keskustella, kohtaan. Thrasymakhos esittää suoria syytöksiään, eikä peittele aggressiivisuuttaan. Tutkimuksessa esiteltävän Sokrateen keskusteluasemia koskevan tulkinnan keskeisiä kysymyksiä ovat mm. : miksi Thrasymakhos on niin ärtynyt Sokrateeseen, miten Sokrates kohtaa Thrasymakhoksen ärtymyksen ja mitä seurauksia Thrasymakhoksen hyökkäävyydestä ja siitä, miten Sokrates tämän kohtaa, on keskustelulle.

Tutkimusaineiston analysoinnin lähtökohtana esitetään Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelu vaiheina ja Sokrateen keskusteluasemia koskeva keskustelutulkinta. Keskusteluvaiheistuksen rakentamisen tarkoituksena on kuvata Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelua pääpiirteissään ja muodostaa keskustelun tarkastelulle runko, jonka avulla tutkimusaineisto voidaan jäsentää ja saada helpommin käsiteltävään muotoon. Vaihejako helpottaa tekstisisällön muistamista ja paikantamista tekstikokonaisuudessa. Vaihejako on avuksi myös tekstitulkinnan kirjaamisessa, kun voidaan viitata keskusteluvaiheisiin, jotka ovat kuvatut aikaisemmin. Näin voidaan välttää monisanaisuutta ja toistoa.

Sokrateen keskusteluasemia koskevassa tulkinnassa Sokratesta tarkastellaan kolmessa keskusteluasemassa, altavastaaaja-asemassa, puolustusasemassa ja ohjaaja-asemassa, esiintyvänä keskustelijana. Tarkastelussa pohditaan mm. mikä on ominaista Sokrateen keskusteluesiintymiselle kunkin keskusteluaseman näkökulmasta ja, kuinka Thrasymakhoksen kohtaaminen vaikuttaa keskusteluasemien syntyyn ja muodostumiseen.

Dialogianalyysin lähtökohtien esittelyn jälkeen analysoidaan Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelua dialogina pohtien mm. dialogin keskeisiä piirteitä, dialogisääntöjä keskustelun tarkastelun kriteereinä, dialogityyppien esiintymistä ja tasarvoisuuden toteutumista dialogissa. Yksityiskohtaiset tiedot esitetään analyysien yhteydessä. Analyysivaiheen lopuksi esitetään yhteenvetona keskeiset tutkimustulokset Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogin tarkastelusta. Tutkimuksen arviointi - osuudessa pohditaan mm. Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun merkittävyyttä dialogitutkimuksen näkökulmasta.

4. Dialogianalyysin lähtökohdat

4.1. Keskustelun vaiheet

Keskusteluvaiheet ovat nimetyt, numeroidut (suluissa 1-10) ja vaiheiden keskeinen sisältö on esitetty yksinkertaistetusti. Vaiheen nimen perässä on esitetty Valtio - teoksen kohta,

johon vaihekuvaus viittaa (myös suluissa). Vaihejaot ovat tulkinnallisia. Tulkinnanvaraa sisältyy siihen, missä vaiheen katsotaan alkavan ja päättyvän. Vaiheet saattavat olla toisiinsa kiinteässä yhteydessä asiasisällön vuoksi ja osittain vaiheet ovat päällekkäisiä siten, että vaiheen alku tai päättyminen voitaisiin tulkita soveltuvaksi tekstissä esitettyihin kahteen peräkkäiseen vaiheeseen.

Keskustelun alku (336 b - 337 c), (vaihe 1)

Vaihe päättyy Sokrateen puheenvuoroon: ”Voin hyvinkin päätyä sille kannalle, kunhan nyt ensin mietin asiaa”

Thrasymakhos tulee keskusteluun mukaan hyökkäävästi. Hän esiintyy vihaisesti ja esittää syytöksiään, jotka kohdistuvat erityisesti Sokrateeseen. Syytökset koskevat Sokrateen tapaa käydä keskustelua. Sokrates on hämillään Thrasymakhoksen ärhäkästä keskustelunavauksesta, toipuu hämmästyksestään pian ja alkaa esittää vastinettaan. Sokrates esiintyy ensimmäisessä puheenvuorossaan ylimitoitettun kohteliaasti mm. ylistäen Thrasymakhoksen viisautta ja asettaa itsensä ja Polemarkhoksen säälittävään osaan. Sokrateen esiintyminen voidaan tulkita humoristiseksi kevennykseksi ja/tai ivaksi. Thrasymakhoksen tulkinta on jälkimmäinen. Sokrates esittää keskustelun alun vaiheen toisessa puheenvuorossaan vertauskuvallisen esimerkin, jonka avulla rakentaa yhteyden esimerkin ja Sokrateen ja Thrasymakhoksen välisessä keskustelussa tapahtuneen välille. Sokrates viittaa esimerkillä siihen, että Thrasymakhoksen esiintyminen keskustelun aluksi ei ole ollut suotuisaa keskustelun kululle. Puheenvuorossaan Sokrates puolustaa oikeuksiaan (ja keskustelijan oikeuksia) käydä keskustelua omalla tavallaan tai miten oikeaksi näkee. Thrasymakhos ei ole tyytyväinen vertauskuvallisen esimerkin todellisista tapahtumista eroavaan sisältöön.

Thrasymakhoksen kilvoitteleva esiintyminen (337 c - 338 c), (vaihe 2)

Vaihe alkaa Thrasymakhoksen kysymyksellä: ”Mutta entä jos minä esitän kysymykseen oikeudenmukaisuudesta...”, päättyy Sokrateen sanoihin: ”Uskon nimittäin, että tulet puhumaan hyvin.”

Keskustelun alkuvaihetta seuraavalle vaiheelle on ominaista Thrasymakhoksen esiintyminen kilvoittelevasti. Aluksi Thrasymakhos esittää kilvoittelevan haasteen Sokrateelle. Thrasymakhos kysyy, entäpä jos hän esittäisi kysymykseen oikeudenmukaisuudesta paremman vastauksen kuin mikään keskustelussa esitetty. Thrasymakhos lisää kysymykseensä vielä jatkeen, että millaisen rangaistuksen Sokrates siinä tapauksessa katsoisi ansaitsevansa. Thrasymakhokselle ei siis riittäisi se, että tietäisi paremmin tai saisi arvonantoa tietäjänä, vaan Sokrateen nöyryyttäminen tai saattaminen alemmuudentuntoon voitaisiin nähdä myös hänen tavoitteenaan. Thrasymakhos esiintyy keskustelussa toistuvasti Sokratesta loukkaavasti tai nolaavasti. Myös keskusteluvaiheessa 2 Thrasymakhoksen loukkaavuus ja nolaavuus tulevat esille, vaikka ei niin suorasanaisesti tai jyrkästi kuin joissakin muissa vaiheissa (kuten keskustelun aloituksessa). Thrasymakhoksen loukkaava ja nolaava esiintyminen voidaan nähdä vaiheessa 2 kätkeytyneen kilvoittelevaan esiintymiseen. Kilvoitteleva esiintyminen vie huomiota pois Thrasymakhoksen esiintymiseen sisältyvältä loukkaamis- ja nolaamistarkoitukselta.

Thrasymakhos esittää, että Sokrateen tulisi rangaistuksena maksaa rahaa sen lisäksi, että oppisi tietävämmältä. Thrasymakhoksen viittaus rahan maksamiseen voidaan tulkita Sokratesta loukkaavaksi ja nolaavaksi. Sokrates tunnetaan vähävaraisena miehenä ja Sokrateen arvomaailmassa ei varallisuuden keräämisen nähdä olevan keskeisellä sijalla. Ystävä Glaukon puuttui puheeseen ja vakuutteli Thrasymakhokselle, että Sokratesta tullaan kyllä avustamaan rahallisesti, jos keskustelu siihen johtaisi. Thrasymakhos voisi siis puhua, jos kysymys olisi pelkästään rahasta. Glaukonin voidaan nähdä asettuneen puolustamaan Sokratesta ryhtymällä tämän maksutukijaksi ja esittämällä vielä epäilynsä siitä, että Thrasymakhoksen rahan vetoamisen taustalla saattoi olla kyse aivan muusta kuin rahan tuomasta tyydytyksestä. Muutkin keskusteluun osallistujat, Sokrateen ja Glaukonin lisäksi, yhtyivät suostuttelemaan Thrasymakhosta esittämään näkemyksensä. Sokrateen kokeman mukaan (Sokrates esiintyy kertojana Valtio - teoksen tekstissä) Thrasymakhoksen pyrkimys oli päästä puhumaan ja saada suosiota, vaikka tämä yrittikin peitellä tarkoituksensa esiintymällä siten, että vaati Sokratesta vastaajan osaan. Thrasymakhos esiintyy jälleen Sokratesta moittivaan sävyyn, mutta Sokrates ei tästä piittaa, vaan kannustaa Thrasymakhosta puhumaan.

Oikeudenmukaisuuden ongelmaan palaaminen

Thrasymakhos esittää näkemyksensä (338 c - 339 b), (vaihe 3)

Vaihe alkaa Thrasymakhoksen vuorosanalla: ”Kuule siis, - Väitän, että oikeudenmukaisuus on yhtä kuin vahvemman etu...”, päättyy Sokrateen vuorosanaan ”Sen teen”

Keskustelussa pohditaan oikeudenmukaisuuden olemusta. Keskusteluvaihe alkaa, kun Thrasymakhos esittää väitteensä, että oikeudenmukaisuus on vahvemman etu. Sokrates pyytää tarkentavia perusteluja, koska niitä ei sisälly väitteen yhteyteen. Sokrates esittää fyysisen vahvuuden, fyysisen heikkouden ja oikeudenmukaisuuden yhteyteen viittaavalla esimerkillään jääneensä paitsi tarvittavia perusteluja. Thrasymakhos huomauttaa Sokrateen ivallisuudesta ja tarkoituksesta vääristellä keskustelukumppanin tarkoittamaa. Thrasymakhos perustelee keskustelun aluksi esittämän väitteensä hallintovaltaa käsittelevän esimerkin avulla. Thrasymakhoksen mukaan, koska hallintovalta on vahvin valtiossa, päättää hallintovalta etunsa mukaisesti, mikä on oikeudenmukaista valtiossa. Kansalaisten tehtävänä on noudattaa hallintovallan säätämiä lakeja, jotka perustuvat hallintovallan (etujen mukaisesti) käsityksiin oikeudenmukaisuudesta. Sokrates sanoo nyt ymmärtävänsä, mitä Thrasymakhos tarkoittaa ja ilmoittaa tarpeen pohtia, voidaanko tämän väitteeseen yhtyä.

Käsitysten tarkentamista (339 b - 340 c), (vaihe 4)

Vaihe alkaa Sokrateen kysymyksellä: ”Sanohan: kai pidät oikeana sitä, että vallanpitäjiä totellaan?”, päättyy Sokrateen puheenvuoroon: ”Luulin tosiaan että tarkoittit sitä, kun myönsit, etteivät vallanpitäjät ole erehtymättömiä vaan voivat erehtyäkin”

Sokrates esittää kysymyksiään ja saadessaan vastauksia pyrkii näiden perusteella selventämään Thrasymakhoksen tarkoittamaa. Sokrates esittää Thrasymakhoksen vastausten ja näkemysten perusteella esiin tulleen ristiriidan. Koska Thrasymakhos on myöntänyt, että vallanpitäjät voivat erehtyä, niin silloinhan tämän mukaan, vallanpitäjien oikeudenmukaisuudesta säätämät lait voivat perustua erheeseen. Jos erhe koskettaa vallanpitäjän etua, saattaa olla, että vallanpitäjät säätävät lakeja omien etujensa vastaisesti. Silloin ei toteutuisi Thrasymakhoksen väite, että oikeudenmukaisuus on

vahvemman etu. Puheeseen puuttuvat myös Polemarkhos ja Kleitofon, jotka esittävät näkemyksiään ja väittelevät keskustelijoiden tarkoittamisista. Thrasymakhos ei myönnä Sokrateen päättelyä ristiriitaisuuden esiintymisestä puheenvuorossaan ja ryhtyy korjailemaan Sokrateen käsitystä.

Thrasymakhoksen syytökset Sokrateen metkuilusta ja kieroilusta (340 d - 341 c), (vaihe 5)

Vaihe alkaa Thrasymakhoksen toteamuksesta: ”Sokrates, sinä olet keskustelussa oikea kieroilija.”, päättyy Sokrateen sanoihin: ”No riittää jo”

Vaiheessa viisi pohditaan sanojen tarkkoja merkityksiä. Thrasymakhos esittää, mitä tarkoittaa todellisella vallanpitäjällä. Thrasymakhoksen mukaan, voidaan yleisesti puhua, että vallanpitäjä voi erehtyä, mutta kun on kyse todellisesta vallanpitäjästä, tämä ei koskaan erehdy. Siksi myös todellisen vallanpitäjän asettamat lait ovat aina tämän edun mukaisia. Thrasymakhos saa todellista vallanpitäjää koskevalla määrittelyllään puretuksi tai kiistetyksi ristiriidan, jonka Sokrates päätteli tulleen esille Thrasymakhoksen näkemyksissä. Sokrates palaa itse Thrasymakhoksen syytökseen Sokrateen metkuilusta. Sokrates esittää, että kuvitteleeko Thrasymakhos hänen kieroilevan vieokkaasti, kun hän esittää kysymyksiään. Thrasymakhoksen vastaus on, että tämä tietää näin olevan. Thrasymakhos ilmaisee, että häneltä ei ole jäänyt huomaamatta Sokrateen metkuilu ja kun hän on kerran tästä selvillä, ei Sokrates pysty häntä päihittämään väittelystä. Thrasymakhos tuo puheenvuorossaan esille kilvoittelevan keskusteluasenteen.

Keskusteluvaiheen loppu voidaan nähdä haastavana nälvimisenä. Thrasymakhos aloittaa:

- ... Metkuile ja kieroile nyt vain jos voit, annan sinulle vapaat kädet. Mutta siihen et kyllä pysty.
- (Sokrates:*) Luuletko minua niin hulluksi, että yrittäisin ajaa leijonalta parran ja petkuttaa Thrasymakhosta?
- Juurihan yritit, vaikka ei sinusta siihenkään ollut.
- No, riittää jo...(mt. 341 b-c.)

Haastava nälviminen voidaan tulkita, keskustelun kokonaisuutta ajatellen, keskustelijoiden välisiä jännitteitä ylläpitäväksi ja purkavaksi. Molemmilla voidaan nähdä olevan antipatioita (vastenmielisyyttä, hyväksymättömyyttä) toisiaan tai toisen käyttäytymistä kohtaan ja nälvimisen avulla he ilmaisevat, purkavat sekä ylläpitävät antipatioita. Haastava nälviminen voitaisiin tulkita myös aikuisten miesten uhitteluksi, joka saa lapsenomaisia piirteitä. Uhittelussa toisen ärsyttäminen, nolaaminen ja ivaaminen nousevat keskiöön ja asianmukainen tai keskustelua myönteisesti edistävä harkittu käytös sivuutetaan tai unohdetaan. Etenkin Sokrateen osalta nälviminen voitaisiin tulkita myös humoristiseksi keskustelun kevennykseksi, johon sisältyy ivaa. Sokrates saattaisi osoittaa humoristisella, ivaa sisältävällä vertauskuvallaan, että Thrasymakhoksen riitaisa keskusteluasenne käy liian totiseksi. (Kun suluisissa esiintyy * - merkki, tarkoitetaan merkillä, että sulkuihin merkitty teksti on tutkimusentekijän lisäys, eikä esim. Valtio - teoksen suomentajan.)

Keskustelun säyseä vaihe (341 c - 342 e), (vaihe 6)

Vaihe alkaa Sokrateen sanoilla:” - Mutta sanohan: onko tuo lääkäri, josta äsken puhuit...”, päättyy Sokrateen lauseeseen: ...” Ja vain tätä ja tämän etua ja parasta hän pitää silmällä kaikissa puheissaan ja teoissaan.”

Vaiheessa 6 Sokrates asettuu ohjaamaan keskustelua. Sokrates esittää kysymyksiä, joihin Thrasymakhos vastailee. Thrasymakhoksen osuus keskustelussa on enimmäkseen myöntelevä. Hän myöntelee suoraan tai Sokrateen taivuttelun jälkeen. Sokrates (kertojana) esittää, että välillä Thrasymakhos ”yrityi... harata vastaan”, mutta myöntyi lopulta Sokrateen näkemyksiin (mt. 342 d-e). Huomattavaa Thrasymakhoksen myöntelyssä on se, että tämä myöntää myös sellaista, joka on ristiriitaista hänen aiemmin esittämäänsä näkemykseen nähden. Thrasymakhos on aiemmin keskustelussa esittänyt, että hallintovalta (vahvimpana valtion elimenä) tekee päätökset ja säätää lait omien etujensa mukaisesti. Keskusteluvaiheessa 6 Thrasymakhos myöntää, että kullakin taidolla, kuten hallitsemistaito tai lääkintätaito ei tähdätä taidon tai sen soveltajan etuun vaan sen etuun, mihin taito kohdistuu. Eli lääkintätaidolla pyritään sen etuun, joka tarvitsee lääkitystä, joka on lääkityksen kohde. Hallitsemistaitoa sovelletaan taas sen eduksi, joka on hallitsemistoimien kohde. Eli jos hallitsemistoimien kohde on kansalainen, silloin hallitsemistoimet tulisi tehdä kansalaisen edun mukaisesti. Silloin oikeudenmukaisuus

perustuisi kansalaisen edun mukaiseen oikeudenmukaisuuteen ja kumoutuisi Thrasymakhoksen väite, että oikeudenmukaisuus on vahvemman etu.

Miksi Thrasymakhos myönteli sellaistaikin, mikä ei sopinut yhteen hänen aiemmin esittämien väitteiden kanssa? Joko Thrasymakhos myönteli siitä syystä, että hän tajusi ja myönsi olleensa väärässä tai hän huomasi, että hänellä ei ole pitkäjänteisyyttä, sisua tai kykyä pitäytyä väitteissään. On myös mahdollista, että Thrasymakhos myönteli vain siitä syystä, että keskittyi kuuntelemaan Sokrateen käsityksiä ja arvioimaan niiden johdonmukaisuutta tai Thrasymakhos oli jo ennakoanut tai päätellyt keskustelun toivottomuuden. Sokrates pitäytyisi näkemyksissään ja hallitsisi keskustelua kysymysten esittäjänä siten, että veisi keskustelun lopulta toivomaansa tulokseen. Tai Thrasymakhos huomasi, että kumpikaan heistä kahdesta ei yhtyisi toisen näkemykseen. Sokrates saisi vain mitä ilmeisimmin muut keskustelun seuraajat puolelleen.

Thrasymakhos dominoi keskustelua (343 a - 344 d), (vaihe 7)

Vaihe päättyy Sokrateen kertomaan:...”Minä itsekin pyysin häntä hartaasti... Vaihe 7 päättyy sanaan hartaasti, vaikka Sokrateen kertoma puheenvuoro tekstissä jatkuu.

Keskusteluvaihe alkaa Thrasymakhoksen yllättävällä keskustelunavauksella, jota Sokrates hämmästelee.

- Kuule Sokrates, kukas mummo sinua oikein hoitaa?
- Mitä nyt? (kysyi Sokrates*) Eikö sinun olisi parempi jatkaa vastaamista kuin kysyä tuollaista?
- No kun hän antaa nenäsi vuotaa eikä pyyhi sitä vaikka syytä olisi. Eikä hän ole opettanut sinua edes erottamaan lampaita paimenesta.
- Johan nyt jotakin! (mt. 343 a.)

Thrasymakhoksen hämmästyttävää keskustelunavausta seuraa tämän yksinpuhelu. Thrasymakhos esittää näkemyksiään oikeudenmukaisuudesta, oikeamielisyydestä, väärämielisyydestä ja vääryydestä. Thrasymakhos palaa omiin käsityksiinsä, tarkentamaan käsityksiään ja perustelemaan niitä. Keskusteluvaiheeseen sisältyy jälleen Thrasymakhoksen osalta Sokrateeseen kohdistuvia moitteita. Thrasymakhos esittää, että

Sokrateen käsitykset ”oikeudesta ja oikeudenmukaisuudesta, vääryydestä ja epäoikeudenmukaisuudesta ovat ... hatarat...” ja sanoo Sokratesta hyväuskoiseksi. (mt. 343 b-d.) Keskusteluvaihe päättyy siihen, kun Thrasymakhos pyrkii poistumaan paikalta yksinpuhelunsa jälkeen. Sokrateen hartaasti pyytämänä ja keskustelun seuraajien pakottamana Thrasymakhos jää jatkamaan keskustelua. (Valtio - teoksessa käytetään ilmaisua pyytää hartaasti, kun Sokrates kertoo vaikutuksestaan Thrasymakhoksen jäämiseen. Keskustelun seuraajien kerrotaan taas pakottaneen Thrasymakhoksen jäämään vastaamaan sanoistaan).

Sokrates vetoaa Thrasymakhokseen (344 d - 345 e), (vaihe 8)

Vaihe alkaa Sokrateen toteamuksella: ”Sinähän olet merkillinen, Thrasymakhos! ...”, päättyy Thrasymakhoksen sanoihin: ”Kautta Zeun, en luule vaan tiedän”

Sokrates hämmästelee, kun Thrasymakhos aikoo poistua paikalta pitämänsä yksinpuheen jälkeen. Oikeudenmukaisuuden ongelma ei ole vielä kyllin selvitetty, joten keskustelun tulisi jatkua lisävakuutteluin ja perusteluin. Sokrates näkee oikeudenmukaisuuden ja oikeudenmukaisuuden toteuttamisen tavoiteltavana elämäntapana ja epäilee, ymmärtääkö Thrasymakhos, kuinka tärkeä ongelma heillä on pohdittavana. Ongelmaa ei sovi vähätellä. Sokrates vetoaa myös Thrasymakhoksen kunniaan ja omaantuntoon. Tämän tulisi tehdä hyvä työ keskusteluun osallistujille ja vapauttaa nämä tietämättömyyden kahleista. Thrasymakhoshan on esittänyt tietävänsä sellaista, mikä muille keskusteluun osallistujille on vielä epäselvää. Sokrates toteaa, että ei hän, eikä moni muukaan keskusteluun osallistujista, usko Thrasymakhoksen väitteeseen vääryyden edullisuudesta tai kannattavuudesta. Olisi suotavaa, että Thrasymakhos esittäisi vakuuttelujaan ja perustelujaan ja osoittaisi, jos Sokrates ja muut osallistujat ovat erehtyneet.

Vaiheen jatkossa miesten välisessä kanssakäymisessä voidaan havaita jännitteisyyttä. Thrasymakhos on kokenut keskustelun jatkamisen turhuuden, josta hänen poistumisaikomuksensa keskustelupaikalta voidaan nähdä osoituksena. Thrasymakhos esiintyy jälleen hyökkäävästi esittäen väkivaltaan viittaavan kysymyksensä:” ... Pitääkö minun iskeä todistukseni väkisin sinun mieleesi?”(mt. 345 b). Kysymys on vastausta Sokrateen vetoamiseen Thrasymakhoksen jäämisen ja keskustelun jatkamisen puolesta. Sokrates päivittelee Thrasymakhoksen sanomista ja esittää tämän jälkeen käskevään

sävyyn kommentteja tämän keskusteluun osallistumisesta. Kommentit voidaan nähdä ainakin osittain seurauksena siitä, että Sokrates on pitänyt Thrasymakhoksen keskusteluesiintymistä, tässä tapauksessa hyökkäävän kysymyksen esittämistä, häiritsevänä tai sopimattomana.

Thrasymakhoksen väistyminen (345 e - 353 e), (vaihe 9)

Vaihe alkaa Sokrateen sanoilla: ”Entä jos ajattelet muita hallitsemisen muotoja?”..., päättyy Thrasymakhoksen sanoihin: ”Sinun todistelujesi mukaan näyttää siltä.”

Vaiheessa 9 Sokrates herkuttelee näkemyksillään ja päättelyillään. Thrasymakhos myöntelee ja seurailee Sokrateen ajatuskulkua. Sokrates toteaa Glaukonin ja hänen näkemystensä yhteneväisyyden ja houkuttelee Glaukonia osoittamaan yhdessä Sokrateen kanssa Thrasymakhokselle, että tämä on väärässä pyrkiessään osoittamaan väärämielisyyden ja vääryyden oikeamielisyyttä ja oikeudenmukaisuutta edullisemmaksi. Thrasymakhos ilmaisee, että pysyy näkemyksissään ja on jo esittänyt tarvittavat perustelut. Hän järkyttää Sokrateen mielenrauhaa jyrkentämällä näkökantojaan. Thrasymakhos asettaa väärämielisyyden ja vääryyden ihailtaviksi tai tavoiteltaviksi ominaisuuksiksi. Sitä Sokrates ei pysty käsittämään.

Thrasymakhoksen katkeruus Sokratesta kohtaan ilmenee keskustelun kulussa seuraavien vuorosanojen myötä. Thrasymakhos tiuskaisee Sokrateelle mm. ”Mitä väliä sillä on, onko tämä minun käsitykseni vai ei? Kumoa se nyt vain!”(mt. 349 a). Thrasymakhos on jo aiemmin moittinut Sokratesta siitä, että tämän päämäärä keskustelussa on kumota kanssakeskustelijoiden näkemykset ja, että Sokrates käyttää päämääränsä saavuttamiseksi viekkaita keinojaan (Thrasymakhoksen moitteet keskusteluvaiheissa 2 ja 5). Toisessa puheenvuorossaan Thrasymakhos palaa Sokrateen kyselemisestä aiheutuvaan ongelmaan. Thrasymakhos on tehnyt aikaisemmin selväksi, ettei siedä Sokrateen tapaa asettua kyselevään rooliinsa keskustelussa (keskusteluvaiheet 1 ja 5). Thrasymakhos penää puheenvuorossaan myös oikeuksiaan puhua haluamansa verran. Thrasymakhos sanoo: ... ”Anna siis minun puhua sen verran kuin haluan, tai jos haluat kysellä, kysele, niin minä vastailen sinulle niin kuin sadunkertojamummoille: sanon >>niinpä niin>>, nyökyttelen tai puistelen päätäni.” Sokrates sanoo: ”Älä kuitenkaan

vastoin omaa mielipidettäsi”, johon Thrasymakhos jatkaa:” Vastaan sinun mieliksesi, koska kerran et anna minun puhua. Vieläkö haluat muuta?” (mt. 350 e). Thrasymakhos esittää puheenvuoroissaan myöntelevänsä keskustelussa vain Sokrateen mieliksi, vaikka olisikin eri mieltä. Myöhemmin Thrasymakhos perustelee Sokratesta myötäilevää käytöstään sillä, ettei halua riitaantua muiden keskusteluun osallistujien kanssa.

Keskustelun päättyminen (354 a - c), (vaihe 10)

Sokrates kiittelee keskustelun lopuksi Thrasymakhosta siitä, että tämä on leppynyt vihaisuudestaan. Kun tarkasteltiin keskusteluvaihetta 9, saatettiin havaita, että Thrasymakhoksen hyökkäävä keskusteluesiintyminen oli laantunut katkeruudeksi. Thrasymakhos menetti mielenkiinnon keskusteluun ja vaikutti siltä, että hän myötäilemällä kiirehti keskustelua loppuun.

Keskustelu päättyy Sokrateen itsekritiikkiin. Sokrates soimaa itseään siitä, että hän ei ole pysynyt varsinaisen keskusteluongelman, mitä oikeudenmukaisuus on, tarkastelussa, vaan on malttamattoman hätäisesti siirtynyt tarkastelemaan muita ongelmia. Sokrates toteaa tyyliä, että hänen kohdaltaan keskustelun tulos on se, että hän ei tiedä yhtään mitään. Sillä jos hän ei tiedä, mitä oikeudenmukaisuus on, ei hän voi myöskään tietää, onko oikeudenmukaisuus hyve vai ei tai onko oikeudenmukainen ihminen onnellinen vai ei.

4.2. Sokrateen keskusteluasemia koskeva tulkinta

Tulkinnassa tarkastellaan Platonin Valtio - teoksen ensimmäiseen kirjaan sisältyvää Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelua. Keskustelu on valittu tarkasteltavaksi siitä syystä, että Sokrates joutuu siinä Thrasymakhoksen hyökkäävän ja uhittelevan käytöksen kohteeksi. Thrasymakhoksen keskusteluasenne ja suhtautuminen Sokrateeseen on Valtio - teoksessa esiintyviin muihin keskustelijoihin nähden poikkeavan kielteinen. Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun ydinongelmana voidaan pitää keskustelijoiden jännitteistä suhdetta, joka osaltaan aiheutuu Thrasymakhoksen hyökkäävästä esiintymisestä. Thrasymakhos syyttelee Sokratesta avoimesti ja esiintyy jopa uhkaavasti. Tulkinnassa

pohditaan mm., miksi Thrasymakhos on ärtynyt Sokrateeseen, miten Sokrates kohtaa Thrasymakhoksen ärtymyksen ja mitä Thrasymakhoksen hyökkäävyydestä ja siitä, miten Sokrates tämän kohtaa, voidaan katsoa seuraavan keskustelulle.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskusteluesiintymistä ja -kohtaamista tarkastellaan kolmen Sokrateen keskusteluaseman, altavastaaja-aseman, puolustusaseman ja ohjaaja-aseman näkökulmasta. Tarkastelussa hyödynnetään keskusteluvaiheistusta (s. 19), jossa on kuvattu Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelu pääpiirteissään. Seuraavat kysymykset ovat tulkinnan lähtökohtana:

- minkälaisissa keskusteluvaiheissa Sokrateen keskusteluasemien voidaan nähdä ilmenevän
- mikä on ominaista Sokrateen esiintymiselle tarkasteltavan keskusteluaseman näkökulmasta
- miten keskustelukumppanin, Thrasymakhoksen, kohtaaminen vaikuttaa Sokrateen keskusteluaseman syntyyn ja muodostumiseen

Sokrateen keskusteluasemat

Altavastaaja-asema

Keskustelutilanteita, joissa Sokrateen voidaan nähdä esiintyvän altavastaaja-asemassa yhdistää se, että Thrasymakhos asettaa Sokrateen altavastaaja-asemaan. Toinen yhdistävä tekijä on se, että Thrasymakhoksen esiintyminen keskustelussa, jonka seurauksena Sokrateen altavastaaja-asema syntyy, on yllätyksellistä ja hyökkäävää. Yllätyksellisyys tulee esille siinä, että Thrasymakhoksen esiintymistä voidaan pitää hätkähdyttävänä ja/tai kummeksuttavana. Hänen esiintymisensä on odottamattoman voimakasta ja tehostettua. Yllätyksellisen esiintymisen kuvaava piirre on myös se, että esiintyminen ilmenee rauhallisen ja/tai sellaisen keskusteluvaiheen jälkeen, jossa Thrasymakhoksen voidaan katsoa päätyneen altavastaaja-asemaan keskustelussa. Keskusteluvaiheen rauhallisuudella viitataan tässä erityisesti Thrasymakhoksen

esiintymiseen säyseästi tai hillitysti. Niille keskusteluvaiheille, joissa Thrasymakhos on päätynt altavastaaja-asemaan, on ominaista Sokrateen keskustelua hallitseva asema ja Thrasymakhoksen esiintyminen ponnottomasti ja epävarmasti. Thrasymakhos saattaa esimerkiksi esittää syytöksiään Sokratesta kohtaan, mutta ei perustele niitä kunnolla tai hän saattaa vetäytyä keskustelussa vaatimattomaan asemaan, jossa ei ota kantaa, vaan keskittyy myöntelemään ja myötäelämään Sokrateen ajattelua.

Thrasymakhoksen hyökkäävyys ilmenee ärtyneisyytenä, syyttelynä ja loukkauksina. Hänen esiintymistään Sokrateen altavastaaja-aseman syntytilanteissa kuvataan yllätyshyökkäyksen nimellä, koska ilmauksessa yhdistyy Thrasymakhoksen esiintymistä kuvaavat termit (yllätys - sanalla viitataan yllätykselliseen käytökseen, hyökkäys - sanalla viitataan hyökkävään keskusteluesiintymiseen). Thrasymakhoksen yllätyshyökkäysten katsotaan vaikuttavan Sokrateen keskusteluasemaa heikentävästi. Sokrateen heikentyneen aseman nähdään ilmenevän alisteisuutena, heikompiosaisuutena Sokrateen aiempaan keskusteluasemaan nähden. Esimerkiksi ennen Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelua Sokrateen asema keskustelussa (Sokrateen ja Polemarkhoksen keskustelu) oli keskeisesti keskustelua ohjaava. Sokrates oli tapansa mukaan vahvasti esillä kysymysten esittäjänä ja ohjaili keskustelua kysymyksineen. Keskeistä altavastaaja-aseman määrittelyssä on altavastaaja-aseman (heikentyneen keskusteluaseman) ja aiemman keskusteluaseman (esim. ohjaaja-asema tai puolustusasema) kuvaus ja vertailu. Pohditaan mm. miksi altavastaaja- asema on heikentynyt asema suhteessa aiempaan asemaan nähden. Altavastaaja-asemaa voidaan verrata myös aseman jälkeen esiintyviin keskusteluasemiin. Altavastaaja-asema voi esiintyä toistuvasti keskustelun aikana ja altavastaaja-asemassa voidaan havaita muutosta. Altavastaaja-aseman heikentyneisyys voi olla erilaista keskustelun kulussa ja aseman syntyyn ja muodostumiseen vaikuttavat keskustelun erilaiset olosuhdetekijät.

Sokrateen keskusteluaseman alisteisuus ilmenee suhteessa Thrasymakhoksen keskusteluasemaan. Thrasymakhoksen voidaan nähdä koettelevan Sokrateen keskusteluasemaa hyökkävällä ja yllätyksellisellä esiintymisellään. Thrasymakhos, ainakin pienen ajan, voi käyttäytymisellään kummeksuttaa ja/tai hätkähdyttää Sokratesta ja muita keskustelun seuraajia. Altavastaaja-asemaan joutuminen on keskustelijalle tilanne, jossa huomio kohdistuu keskeisesti altavastaaja-aseman aiheuttajaan ja siihen,

mitkä ovat altavastaja-aseman synnyn vaikutukset. Altavastaja-aseman aiheuttaja on tällöin keskustelun keskeinen, määräävä tai keskustelua suuntaava vaikuttaja.

Keskustelijan suhtautuminen altavastaja-aseman synty- tai muodostumistilanteissa voi olla erilaista, kuten luontaisesti (keskustelijalle luontaista suhtautumista, jolloin suhtautuminen perustuu keskustelijasta itsestään lähtöisin oleviin piirteisiin tai tapoihin tai hänen hyväksymiinsä tai käyttämiinsä yleisesti luontaisiksi katsottaviin piirteisiin tai tapoihin) tai vaistomaisesti (ei sisällä harkintaa, tapahtuu refleksintapaisesti tai totutusti) tapahtuvaa tai sisältää eri tavalla järkeilyä tai valintoja.

Thrasymakhoksen ensimmäinen yllätyshyökkäys

Thrasymakhoksen ensimmäinen yllätyshyökkäys on keskustelun aloituksessa (vaihe 1). Thrasymakhos tulee keskusteluun mukaan vihaisesti syytellen. Hän oli ärsyyntynyt keskustelun luonteesta jo aikaisemmin, Sokrateen ja Polemarkhoksen keskustelun aikana (joka käytiin ennen Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelua). Thrasymakhos tuo ärtymyksensä ilmi ensimmäisessä puheenvuorossaan ja kohdistaa syytöksensä erityisesti Sokrateeseen. Thrasymakhoksen ensimmäisessä puheenvuorossa esittämä kritiikki Sokrateesta kohtaan on suoranaista, loukkaavaa ja saa Sokrateen hämilleen. Sokrates kertoo säikähtäneensä Thrasymakhoksen hurjaa keskusteluun mukaantuloa. Sokrates kertomansa mukaan olisi voinut jopa menettää puhekykynsä, jos ei olisi aiemmin huomannut Thrasymakhoksen hurjistumisen elkeitä, ja oli siten jo hiukan varautunut tämän reaktioihin.

Keskeinen kysymys, määriteltäessä altavastaja-asemaa on, mitkä vaikutukset altavastaja-asemaan päättämisestä on. Tässä keskustelutulkinnassa ongelmaa on tarkasteltu erityisesti siitä näkökulmasta, miten altavastaja-asemaan päätyminen vaikuttaa Sokrateeseen ja hänen esiintymiseensä keskustelussa. Yleisesti ajatellen, Sokratesta ei paljon hetkauta Thrasymakhoksen hyökkäävä ja yllätyksellinen esiintyminen. Sokrates kokee hetkellisen mielenhämmennyksen tai kummeksuu Thrasymakhoksen käytöstä. Sokrates ei jää kuitenkaan pitkäksi aikaa ihmettelemään tapahtunutta, vaan jatkaa keskustelua.

Ensimmäisen yllätysshyökkäyksen voidaan katsoa vaikuttavan Sokrateeseen voimakkaimmin. Sitä voitaisiin selittää keskustelun luonteen muuttumisella. Thrasymakhos tulee keskusteluun mukaan hurjin elkein ja Sokrateeseen kohdistuvin syytöksiin. Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelua edeltävää keskustelua voidaan pitää perusluonteeltaan ystävällismielisenä ja kohteliaana. Keskustelussa on keskitytty keskusteluaiheeseen. Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelussa keskusteluaihetta keskeisemmäksi muodostuu jännitteinen suhde keskustelijoiden välillä.

Sokrateen ja Polemarkhoksen keskustelussa Sokrateen asema oli keskeisesti keskustelua ohjaava. Sokrates ohjaili keskustelua tapansa mukaan kysymyksineen. Thrasymakhos tuli keskusteluun mukaan Sokrateen keskusteluaseman kyseenalaistaen. Thrasymakhos esitti suoranaista ja loukkaavaa kritiikkiä, joka kohdistui erityisesti Sokrateen tapaan käydä keskustelua ja etsiä tietoa. Muihin yllätysshyökkäyksiin Sokrateen voidaan nähdä olevan paremmin varautunut, koska on saanut esimakua Thrasymakhoksen keskusteluasenteesta ja käytöksestä keskustelun aloitusvaiheessa.

Sokrates säikähti Thrasymakhoksen ärtynyttä keskusteluun mukaantuloa. Säikähtämisestä seurasi hetkellinen mielenhämmennys, jonka jälkeen Sokrates alkoi esittää vastinettaan Thrasymakhoksen kritiikkiin. Vastineen esittämisellä voidaan nähdä seuraavia merkityksiä. Ensinnäkin vastineen esittäminen voidaan nähdä osoituksena siitä, että Sokrates pitää Thrasymakhosta ja/tai tämän kritiikkiä huomionarvoisena. Sokrates voi ajatella, että Thrasymakhos henkilönä tai keskustelijana ansaitsee vastineen ja/tai tämän kritiikki ansaitsee vastineen. Tällöin kritiikinvastineen voidaan nähdä olevan toisen ihmisen tai tämän esittämän asian arvostamista ja kunnioittamista.

Kritiikinvastineen esittäminen nähdään merkityksellisenä Sokrateen keskusteluaseman muotoutumiselle. Se, mitä Sokrateen vastine sisältää ja se, miten Sokrates vastineensa esittää, vaikuttavat hänestä muodostettavaan käsitykseen keskustelijana. Sokrateen vastineen esittämisen aloituksesta alkaa Sokrateen irtautuminen altavastaaja-asemasta. Sokrates esiintyy aktiivisena vaikuttajana keskusteluasemansa muotoutumiseen. Sokrateen keinoina irtautua asetetusta altavastaaja-asemasta ovat mm. puolustautuminen, toimiminen keskustelua pehmentävänä vaikuttajana sekä Sokrateen vakuuttavuus keskustelijana.

Sokrateen ensimmäinen puheenvuoro aloittaa vastineen esittämisen, mutta vastineen esittämistä merkittävämmäksi muodostuu puheenvuoron muu sisältö. Ensimmäinen Sokrateen puheenvuoro voidaan tulkita ivalliseksi. Niin tekee Thrasymakhoskin, joka toteaa Sokrateen ensimmäisen puheenvuoron jälkeen: ” Tuo on sitä tavallista Sokrateen ironiaa” (Platon, Valtio 337 a). Thrasymakhos osoittaa toteamuksellaan myös, että tuntee Sokrateen ivan ennestään.

Sokrateen ironian voidaan nähdä esiintyvän puheenvuoron alussa ja lopussa. Sokrates toteaa puheenvuoron aluksi:” Thrasymakhos, älä ole meille vihainen!” ja lopuksi ”Usko pois, hyvä ystävä, että me ponnistellemme, mutta kykymme eivät nähtävästi riitä. Teidän viisaiden tulisikin ennemmin sääliä meitä kuin olla meille vihaisia.” Sokrateen voidaan nähdä esiintyvän puheenvuorossaan ylimitoitettuna kohteliaasti. Hän puhuttelee Thrasymakhosta viisaaksi mieheksi ja korostaa tätä ilmaisua voimakkaalla vastakkain asetuksella, jossa toisella puolella ylvästelee Thrasymakhoksen viisaus ja toisella puolella kurjistelee Sokrateen ja Polemarkhoksen säälittävyys. Keskustelua seuranneet ovat kuitenkin tietoisia siitä, että Thrasymakhos ei ole käyttäytynyt kovinkaan viisaasti, ainakaan inhimillisesti ajateltuna. Tämä on Sokrateen puheenvuoroa ennen tullut keskusteluun mukaan ärhäkkään hyökkäävästi ja alkanut esittää syytteitään Sokrateelle. Thrasymakhoksen käytöstä ei ainakaan hyviä tapoja kunnioittava ja ystävällistä käytöstä arvostava voisi pitää keskustelulle hedelmällisenä. (mt. 336 e, 337 a.)

Sokrateen ironia voidaan tulkita seuraavasti. Ensinnäkin se voidaan nähdä osoituksena siitä, että Sokrates ei ole hyväksynyt Thrasymakhoksen käytöstä ja, että tämä on saanut Sokrateen tuntemaan olonsa epä mukavaksi keskustelussa. Ironian esiintyminen puheenvuorossa voitaisiin nähdä myös Thrasymakhokselle kohdistettuna ironiaan sävytettyinä alkuojennuksena. Thrasymakhoksen ei tulisi luulla itsestään liioja! Varsinkaan ennen kuin on nähty, mihin tämä todella keskustelussa pystyy. Ironia voidaan nähdä edelleen osana Sokrateen puolustautumista. Ironian avulla Sokrates voi pyrkiä palauttamaan itsekunnioituksensa, joka hetkeksi on saanut kolauksen tai ainakin saada taas otteen keskustelusta. Kun Sokrates on hämillään keskustelukumppanin käytöksestä, saattaa keskustelun jatkaminen viivästyä ja vaikeutua ja ironian käyttäminen keskustelussa voidaan pitää keinona ”ottaa aikalisä”, saada tai järjestää pieni tauko, ennen keskustelun jatkamista.

Ironian merkityksen monitulkintaisuuden vuoksi ironiaa voidaan pitää tehokkaana ja ovelana keinona kätkeä ironian esittäjän todelliset tarkoitukset, esim. kielteisten tunteiden purkaminen. Ironia voidaan nähdä myös epäsuorana keinona saada ihmisiä muodostamaan käsityksiään ironian kohteena olevista ihmisistä, asioista tai esitetystä ironiasta. Ironia voidaan nähdä edelleen pyrkimyksenä vaikuttaa ihmisten käsityksiin.

Sokrateen altavastaja-asemasta irtautumisen katsotaan alkavan Sokrateen ensimmäisestä ivaa sisältävästä kritiikinvastine - puheenvuorosta ja irtautuminen jatkuu Sokrateen myöhemmän puolustautumisen yhteydessä. Vaikka tutkimustekstin asettaminen käsiteltävään muotoon on edellyttänyt keskusteluvaiheistusta, tiukkoja rajanvetoja Sokrateen keskusteluasemien esiintymisen alkamiselle tai päättymiselle on vaikea tai jopa mahdoton tehdä. Sokrates voidaan tulkita esiintyväksi keskusteluasemissa joko osittain tai kokonaan samanaikaisesti. Tämä on seurausta erilaisista tulkintanäkökulmista ja niiden sovelluslaajuudesta.

Thrasymakhoksen toinen yllätysyökkäys

Yllättävä oli myös Thrasymakhoksen osuus seuraavassa keskustelunpätkässä.

Thrasymakhos aloittaa:

- Kuule Sokrates, kukas mummo sinua oikein hoitaa?
- Mitä nyt? (kysyi Sokrates*) Eikö sinun olisi parempi jatkaa vastaamista kuin kysyä tuollaista?
- No kun hän antaa nenäsi vuotaa eikä pyyhi sitä vaikka syytä olisi. Eikä hän ole opettanut sinua edes erottamaan lampaita paimenesta.
- Johan nyt jotakin! (mt. 343 a.)

Thrasymakhoksen yllättävät vuorosanat on esitetty keskusteluvaiheen, jossa Thrasymakhos esiintyy säyseästi ja myöntelevästi, jälkeen. Sokrates hämmästyi Thrasymakhoksen käyttämistä ilmaisista. Sokrateen puheenvuoroissa esiintyvät ihmettelevät toteamukset: Mitä nyt? ja Johan nyt jotakin! kertovat Sokrateen kummastelusta. Thrasymakhos oli juuri seurannut säyseästi Sokrateen ajatuskulkuja ja esittänyt hyväksyntäänsä tämän ajatuksille, kunnes keskustelu sai taas yllättävän

kääntein. Thrasymakhos oli aikaisemmin keskustelussa syyttänyt Sokratesta ivasta ja nyt oli Thrasymakhos vuorostaan ivallinen. Eipä Sokrateskaan kummastelustaan päätellen kuitannut ivaa huumorin piikkiin, vaan ennemminkin hän koki ilmaukset itseensä kohdistuvina loukkauksina. Aivan kuten Thrasymakhos oli tulkinnut Sokrateen ivan aikaisemmin.

Thrasymakhos jatkaa Sokrateen loukkaamista keskustelussa. Hän esittää, että Sokrateen käsitykset oikeudenmukaisuudesta ovat ”hatarat” ja nimittelee Sokratesta ”hyväuskoiseksi” (mt. 343 c, d). Thrasymakhoksen loukkaava kritiikki kohdistuu suoraan Sokrateen tietämykseen keskustelussa, mutta loukkaavan kritiikin perustana voidaan nähdä Sokrateen ja Thrasymakhoksen jännitteitä sisältävä suhde keskustelussa. Thrasymakhos hehkuttelee Sokratesta koskevilla loukkauksilla. Loukkauksilla on keskeinen osuus Thrasymakhoksen esiintymisessä ja loukkaukset ovat tarkoituksellisia.

Thrasymakhos aloitti edellä kuvatuilla ivallisilla vuorosanoillaan keskustelussa vaiheen (vaihe 7), jossa hän piti yksinpuheen. Yksinpuheessaan hän perusteli näkemystään siitä, miksi oikeudenmukaisuus on vahvemman etu ja esitti näkemyksiään vääryyden olemuksesta. Sokrates oli ehkä hämillään Thrasymakhoksen ivallisesta ja loukkaavasta esiintymisestä tai sitten ei halunnut keskeyttää tämän yksinpuhelua. Saattoi olla myös niin, että Thrasymakhos ei antanut Sokrateelle ”tilaa” keskustelussa. Sokrates puuttui Thrasymakhoksen puheeseen vasta, kun tämä oli puheensa jälkeen jättämässä keskusteluareenan. Sokrateen mukaan muut keskustelun seuraajat ”pakottivat” Thrasymakhoksen ”jäämään, jotta hän voisi vastata sanoistaan”. Sokrates kuvaa, että hän itsekin pyysi Thrasymakhosta ”hartaasti” jäämään. (mt. 344 d.)

Thrasymakhoksen kolmas yllätyshyökkäys

Kolmas yllätyshyökkäys liittyy toista yllätyshyökkäystä seuranneisiin tapahtumiin. Sokrateen mairitellessa Thrasymakhosta jäämään jatkamaan keskustelua, tämä esittää vastauksensa. Ensin Sokrates: ...”Osoita siis nyt, kallias ystävä, meille kyllin vakuuttavasti, että olemme erehtyneet pitäessämme oikeudenmukaisuutta arvokkaampana kuin vääryyttä.” Thrasymakhos vastaa:” Miten minä sen voin sinulle vakuuttaa?... Pitääkö minun iskeä todistukseni väkisin sinun mieleesi?” (mt. 345 b.)

Thrasymakhoksen jälkimmäinen kysymys on iskevä. Hänen voidaan nähdä osoittavan väkivaltaan viittaavalla kysymyksellään, että nyt on aika lopettaa keskustelu, siinä ei ole enää mieltä. Tajua jo tämä! Thrasymakhoksen jyrkän ilmaisun voidaan nähdä ilmentävän hänen turhautumisen tai toivottomuuden tunteitaan keskustelussa. Hän kokee, että keskustelun kulku ei ole hänen toivomansa mukainen. Sokrates jatkaa kysymyksillään dominoivaa asemaansa keskustelussa ja ohjailee keskustelua pyrkimystensä mukaisesti. Sokrates estää dominoivalla esiintymisellään muita keskustelijoita pääsemästä esille tai pyrkii kumoamaan toisten näkemykset, jotka ovat ristiriidassa hänen esittämiin näkemyksiin nähden.

Sokrateen suhtautuminen Thrasymakhoksen ensimmäisen ja toisen yllätysshyökkäyksen aikana on ollut hämmästelevää, kummastelevaa ja ensimmäisen yllätysshyökkäyksen jälkeen Sokrateen puheenvuorossa on voitu havaita ivaa. Miten sitten voidaan tulkita Sokrateen suhtautuminen kolmanteen yllätysshyökkäykseen? Sokrates reagoi iskevään kysymykseen ensin päivittelevällä toteamuksella: ”Zeus varjelkoon, älä sentään.” Toteamus voidaan nähdä melko luonnollisena, tavanomaisena vastauksena. Vastaava toteamus, jota suomenkielisessä päivitelyssä voitaisiin käyttää, voisi olla esim. Älä hyvänen aika sentään! Vastausta ei tarvitse juuri miettiä, se tulee automaattisesti hämmästyttä herättävän tapahtuman jälkeen. Sokrateen päivittelevän toteamuksen jälkeen Sokrateen voidaan nähdä ilmaisevan sen, mitä hän varsinaisesti tapauksesta ajattelee tai minkälainen on hänen suhtautumisensa Thrasymakhoksen iskevään esiintymiseen keskustelussa. Sokrateen puheenvuoro jatkuu: ” - Mutta ennen kaikkea... Puheenvuoron jatkumisen aloituksella, ilmauksella - mutta ennen kaikkea, Sokrates osoittaa, että nyt tulee tärkeä osuus! Sokrates esiintyy puheenvuoro - osuudessaan opettavaisesti. Se ilmenee Sokrateen esittäminä suorina kehotuksina. Sokrates esittää Thrasymakhokselle:” ... pysy siinä, mitä olet sanonut, tai jos muutat mieltäsi, muuta selvästi äläkä yritä harhauttaa meitä.”... (mt. 345 b.) Sokrates yleensä pidättäytyy opettajan roolista keskusteluissa, kun tarkastellaan Valtio - teoksen keskusteluja yleisesti. Sokrates liittää opettajuuteen käsityksen tiedon auktoriteeteista, jotka esiintyvät tietävämpinä kuin muut ja unohtavat nöyrän suhteen tietoon ja tietämiseen. Silloin tietoa ja tietämistä ei arvosteta sen itsensä vuoksi, vaan tiedon itseisarvo sivuutetaan tai jätetään toisarvoiseen asemaan. Sokrates korostaa, että ihmisen tulisi järkensä kautta ymmärtää ongelmia ja asioita. Joskus siihen tarvitaan muiden ihmisten, viisaampien ohjausta, mutta ymmärryksen tulee Sokrateen mukaan rakentua jokaisen omista lähtökohdista. Sokrateen

keskustelua ohjaavaan tapaan sopivat siis hyvin esimerkiksi vertauskuvat, joiden avulla hän voi ohjaavasti esittää näkökantojaan, mutta vertauskuvaa tulkitseva tulkitsee ja rakentaa itse vertauskuvan opettavaisen sisällön.

Thrasymakhoksen voidaan nähdä koetelleen keskustelun aikana Sokrateen malttia melkoisesti, mm. yllätyshyökkäysten aikana. Thrasymakhoksen toistuva hyökkäyksellisyys keskustelussa, tämän Sokrateeseen kohdistamat syytökset ja loukkaukset olivat varmasti rasittavaa ja itsetuntoon kolahtavaa kuunneltavaa. Sokrateen voidaan nähdä selvinneen syytöksistä ja loukkauksista kuitenkin vähäisin vaikutuksin ja Sokrates ei aivan suorasti paljastanut kohdanneensa vääryyttä Thrasymakhoksen taholta tai että tämä olisi ollut keskeinen vaikuttaja hänen altavastaaaja-asemansa muotoutumiseen keskustelussa.

Kolmannen yllätyshyökkäyksen jälkeen Sokrates tuo esille puutteita Thrasymakhoksen tiedon etsintää koskien ja vielä esittää kehottavasti, miten Thrasymakhoksen tulisi toimia keskustelussa. Tämänkaltaista Sokrateen suoraa ja opettamisen hengessä tapahtuvaa puuttumista toisen keskustelijan esiintymiseen voidaan pitää Sokrateen keskusteluesiintymisessä (Valtio - teoksessa) harvinaisena. Sokrates ei myöskään suoraan tuo esille Thrasymakhoksen epäsopivaa käytöstä tai sen loukkaavuutta keskustelussa. Thrasymakhoksen loukkaava käytös ehkä vaikutti Sokrateen suoran palautteen antamiseen kolmannen yllätyshyökkäyksen jälkeen, mutta Sokrateen suora palaute ei kohdistunut Thrasymakhoksen käytökseen. Koska Sokrateen suora palaute kohdistui tietoa ja tietämistä koskeviin seikkoihin, eikä Thrasymakhoksen käytökseen, voidaanko tämä nähdä viestinä siitä, että Sokrates sivuuttaa tai asettaa toisarvoiseksi keskustelijoiden väliset sosiaaliset suhteet? Vai ovatko sosiaaliset suhteet Sokrateelle arka asia?

Puolustusasema

Sokrateen nähdään olevan puolustusasemassa erityisesti silloin, kun hän turvaa itseään ja asemaansa keskustelussa. Sokrateen puolustusasemassa esiintymistä tarkastellaan etsimällä vastausta siihen, miten Sokrateen voidaan katsoa esiintyvän puolustusasemassa Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun eri vaiheissa. Tarkasteluun sisältyy keskusteluvaiheiden määrittelyä, Sokrateen ja Thrasymakhoksen esiintymisen ja

kohtaamisen tarkastelua, kohtaamisessa ilmenevää Sokrateen puolustautumista ja itsensä ja asemansa turvaamista yleisemminkin. Keskeisiä kysymyksiä ovat: miltä ja miten Sokrates turvaa itseään ja asemaansa keskustelussa ja minkälaisia seurauksia siitä voidaan katsoa olevan Sokrateen keskusteluaseman muotoutumiselle. Seuraavaksi esitetään Sokrateen puolustusasemassa esiintyminen keskusteluvaiheistukseen viitaten.

Keskustelun alku (vaihe 1)

Thrasymakhoksen keskusteluun mukaantulo oli hyökkäävä. Platonin teoksessa kuvataan, Sokrateen kertomana, Thrasymakhoksen keskusteluun mukaantuloa vahvoin ilmauksin: Thrasymakhos ”kyyristyi kuin peto ja syöksähti kimppuumme aivan kuin repiäkseen meidät kappaleiksi” (mt. 336 b). Thrasymakhos käyttää loukkaavia ilmauksia: mm. ”Miksi te heittäydytte hölmöiksi...” tai ”En suostu kuuntelemaan, jos puhut tuollaista pötyä”. Edellisellä Thrasymakhoksen ilmauksella viitataan aiemmin käytyyn keskusteluun (Sokrateen ja Polemarkhoksen keskustelu, joka käytiin ennen Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelua). Jälkimmäinen ilmaisu on osoitettu Sokrateelle. Thrasymakhos esiintyy vaatimaan tapaan käyttäen käskymuotoa ilmaisuissaan, kuten ”...lopetä tuo kyseleminen...”, ”Vastaa nyt itsekini...” ja ”...ilmaise selvästi ja tarkkaan...”. Lauseet, joihin käskymuodot sisältyvät, ovat osoitetut Sokrateelle ja Thrasymakhos esittää ne suoraan ja opettavaiseen sävyyn. Lauseissa Thrasymakhos esittää vikoja, joita hänen mielestään on Sokrateen tavassa käydä keskustelua ja käskymuotoisilla lauseilla esittää, kuinka Sokrateen tulisi toimia keskustelussa (mt. 336 c-d.)

Thrasymakhoksen keskusteluun mukaantuloa voidaan pitää Sokratesta uhkaavana ja vastustavana. Thrasymakhos osoitti heti keskustelun aluksi suoraan ja hyökkäävään tapaansa, että tällä oli ”jotakin hampaankolossa” Sokratesta, ja erityisesti Sokrateen tapaa käydä keskustelua, kohtaan. Miten Sokrates koki Thrasymakhoksen uhkaavuuden tai Sokratesta kohtaan esittämän vastustuksen, joka välittyi Thrasymakhoksen esiintymisessä? Thrasymakhos asetti Sokrateen keskustelun aluksi altavastaaja-asemaan, jonka Sokrates koki mieltä hämmentävänä. Sokrateen asema Sokrateen ja Polemarkhoksen keskustelussa on tulkittu keskeisesti keskustelua ohjaavaksi ja muissakin Valtio - teoksen keskusteluissa Sokrateen keskustelua ohjaavaa asemaa voidaan pitää yleisesti korostuneena. Entä nyt? Miten Sokrates suhtautuu ja reagoi Thrasymakhoksen

kärkevään kritiikkiin, jota Thrasymakhoksen hurjistunut olemus korostaa? On toimittava melko nopeasti, mutta harkitusti, että Thrasymakhos ei pääse liiaksi hallitsemaan tilannetta. Onko Sokrateella vastaveto, miten tilanne hoidellaan ja selviydytään siitä?

Sokrateen ovela vastaveto on ivallisuus. Selvittyään hetkellisestä mielenhämmennyksestään, Sokrates alkaa esittää vastinettaan Thrasymakhoksen kritiikkiin. Sokrateen ensimmäinen puheenvuoro voidaan nähdä merkityksellisenä Sokrateen puolustautumiselle erityisesti siihen sisältyvän ivan vuoksi. (Ivasta tulkintaa Sokrateen altavastaaja-aseman tarkastelun yhteydessä/ensimmäinen yllätysshökkäys). Iva voidaan nähdä Sokrateen epäsuorana keinona ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan Thrasymakhoksen keskustelun aloitusesiintymistä kohtaan. Iva voidaan pitää, ainakin tässä tapauksessa, parempana vaihtoehtona kuin esimerkiksi riitelemään ryhtyminen tai suora järkipuhe. Riitaisaa asennetta keskustelussa ei yleensä nähdä keskustelua edistävänä, varsinkin jos riita johdattaa keskusteluun osallistujien mielet keskustelun kannalta epäolennaisiin asioihin. Suora järkipuhekaan ei välttämättä ole paras ratkaisu, jos keskustelun vastapuoli suhtautuu keskusteluun hyvin tunnepitoisesti.

Koska iva voidaan tulkita monella tavalla, voidaan ivan keskeinen merkitys nähdä ajattelun herättelijänä. Thrasymakhos tai keskustelun seuraajat saattavat alkaa miettiä esim., että mitähän Sokrates nyt aikoo. Pilkkaako hän tosissaan Thrasymakhosta vai onko kyseessä humoristinen vastine Thrasymakhoksen käytökseen? On melko luonnollista, että koska Thrasymakhos on jo valmiiksi ärtynyt Sokrateeseen, Thrasymakhos tulkitsee Sokrateen ivan tarkoituksen häntä loukkaavaksi tai ärsyttäväksi. Muiden keskustelun seuraajien tulkinta tai kokemus Sokrateen ivasta voi olla erilainen. Iva voidaan nähdä myönteisenä ja/tai kielteisenä keskustelijan ”työkaluna”. Tulkintaan vaikuttavat keskusteluolosuhteet ja keskustelutilanne, sekä näiden tuntemus.

Sokrateen tilanteessa iva voidaan nähdä Sokrateen itselleen tuottamana hyvityksenä Thrasymakhoksen loukkauksista. Voidaan ajatella, että vain Sokrates tietää, onko hänen hyvityksensä tarkoitettu loukkaamaan Thrasymakhosta vai saako Sokrates hyvityksensä siitä, että hänen ivansa voidaan tulkita monella tapaa. Iva voidaan nähdä mm. pehmeänä tai hienostuneena tapana osoittaa tulleetensa loukatuksi ja/tai osaavansa/pystyvänsä käsittelemään asiaa.

Keskustelun alkuvaiheessa Sokrates käyttää vertauskuvallista esimerkkiä osoittamaan, ettei ehtojen esittäminen siitä, mitä tai miten kysymykseen vastataan, ole keskustelussa hedelmällistä. Sokrates käyttää vertauksessaan samankaltaista ilmaisua, mitä Thrasymakhos oli ensimmäisessä puheenvuorossaan käyttänyt: "...en suostu kuuntelemaan sellaista pötyä". Tämän ilmauksen avulla Sokrates rakentaa suoran yhteyden Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun ja vertauskuvallisen esimerkin välille. Sokrates tuo esimerkin avulla ilmi myös sen, että jos ehtoja keskustelussa asetetaan, kaikki keskustelijat eivät hyväksy tätä. Keskustelija voi asettaa kyseenalaiseksi asetetut ehdot ja esittää käsityksensä, kuten oikeaksi näkee. (mt. 337 a-c.)

Sokrates viittaa vertauskuvallisella esimerkillään Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskusteluun ja asettaa vertauskuvan avulla arvioitavaksi heidän esiintymisen keskustelussa. Vertauskuvallinen esimerkki on vastine Thrasymakhoksen syytökseen siitä, että Sokrates ivallisesti kiemurtelee vastaamasta hänen kysymykseensä. Esimerkki on asetettu Sokrateen näkökulmasta ja Sokrateen voidaan nähdä sen avulla esittävän puolustustaan Thrasymakhoksen syytöksiin. Esimerkissä Thrasymakhoksen käytös tuodaan esille keskustelua hankaloittavana ja esimerkin avulla voidaan ymmärtää Sokrateen esiintymistä keskustelussa. Sokrateen voidaan nähdä puolustavan oikeuttaan olla vastaamatta, koska Thrasymakhos on asettanut keskustelua ja keskustelijan oikeuksia hankaloittavia ja rajoittavia ehtoja. Sokrates puolustaa myös oikeuttaan kysellä ja kyseenalaistaa. Jos, kuten kyseisessä esimerkissä, keskustelijan oikeuksia pyritään rajoittamaan ehtoja asettamalla, on keskustelijalla oikeus kyseenalaistaa ehtojen asettaminen. Esimerkki voidaan laajentaa selittämään Sokrateen oikeutta kysellä keskustelussa yleensäkin, jolloin kyselemisen tarkoitus voidaan nähdä keskustelijan oikeutettuna keinona etsiä ratkaisua ongelmiin: kysyminen on tarkentamista, täsmentämistä ja epäilyä...

Thrasymakhoksen kilvoitteleva esiintyminen (vaihe 2)

Keskusteluvaiheeseen kaksi, jossa Thrasymakhos esiintyy kilvoittelevasti, sisältyy myös Sokrateeseen kohdistuvaa Thrasymakhoksen loukkaamis- ja nolaamistarkoitusta, mutta se ei tule esille niin suorasti tai jyrkästi kuin esimerkiksi keskustelun aloituksessa. Kuten keskusteluvaiheiden keskeisen sisällön tarkastelussa todettiin keskusteluvaihe kahden

osalta, että Sokrateeseen kohdistuva Thrasymakhoksen loukkaamis- ja nolaamistarkoitus osittain kätkeytyi Thrasymakhoksen kilvoittelevaan esiintymiseen. Kilvoittelevan esiintymisen katsottiin vievän huomiota pois Sokrateen loukkaamis- ja nolaamistarkoitukselta.

Keskusteluvaiheessa kaksi Thrasymakhos ottaa kahdessa puheenvuorossaan esille Sokrateeseen kohdistuvia moitteita. Toisessa niistä Thrasymakhos viittaa Sokrateen tapaan väistellä vastaamista keskustelussa ja Sokrateen pyrkimykseen kumota toisten näkemykset (mt. 337 e). Toisessa puheenvuorossaan Thrasymakhos esittää moittivaan sävyyn käsityksensä Sokrateen viisaudesta (mt. 338 b).

Sokrateen esiintymistä keskusteluvaiheessa kaksi voisi kuvata maltilliseksi ja asialliseksi. Maltillinen ja asiallinen esiintyminen nähdään osana Sokrateen vastinetta Thrasymakhoksen loukkaamis- ja nolaamistarkoitukseen. Sokrates huomioi Thrasymakhoksen kysymykset ja kommentit ja vastaa niihin rauhallisen asiallisesti. Sokrates ilmaisee sovinnaisesti suostuvaisuutensa ottaa vastaan Thrasymakhoksen kilvoittelevan haasteen. Sokrates ei osoita hyväksymättömyyttä Thrasymakhoksen esiintymiseen, hän vain neutraalisti vastaanottaa esitetyn ja kommentoi asianmukaisen kohteliaasti. Ei edes Thrasymakhoksen esitys, että kilvoiteltaisiin rahasta, vaikuta Sokratesta häiritsevän. Sokrates vain toteaa, että kilvoittelu rahasta sopii kyllä, kunhan hänellä rahaa on. Hiukan myöhemmin Sokrates vielä korjailee Thrasymakhoksen esitystä Sokrateen kiittämättömyydestä muilta saamaansa oppia kohtaan. Sokrates myöntää oppivansa muilta, mutta kieltää Thrasymakhoksen syytöksen kiittämättömyydestään. Sokrateen mukaan hän kyllä osoittaa kiitollisuuttaan, kun siihen aihetta ilmenee. Hän ilmaisee kiitollisuutensa sanoin, koska rahaa hänellä ei ole.

Sokrateen neutraali esiintyminen, kun hän kohtaa Thrasymakhoksen loukkaukset, voidaan nähdä Sokrateen suojautumiskeinona loukkauksilta. Sokrates voi suojella itseään mielipahalta tai riidalta, jotka saattaisivat seurata loukkausten huomioimisesta tai niiden käsittelystä. Sokrateen esiintymisen motiivit tai selittävät tekijät tulkitaan tässä esityksessä kuitenkin toisin. Sokrateen esiintymisen maltillisuus ja asiallisuus turvaavat rauhanomaisuutta keskustelussa. Koska Sokrates tuumii, että Thrasymakhoksen kilvoittelevan esiintymisen tarkoitus oli päästä puhumaan ja saada suosiota, Sokrates päättää suoda tämän Thrasymakhokselle. Sokrateen mukaan Thrasymakhoksen toive tai pyrkimys saada Sokrates esiintymään keskustelussa vastaajan osassa oli vain

silmänlumetta, jolla peittää todellinen pyrkimyksensä. Sokrates ei ottanut Thrasymakhoksen loukkauksia vakavasti, koska koki, että ne olivat vain osa tämän pyrkimystä päästä puhumaan. Kun Sokrates edesauttaisi pyrkimyksen toteutumista, voisivat niin Sokrates kuin Thrasymakhoskin olla tyytyväisiä. Sokrates siitä, että keskusteluongelman selvittely jatkuisi ja Thrasymakhos siitä, että pääsisi esittämään näkemyksiään.

Thrasymakhoksen syytökset Sokrateen metkuilusta ja kieroilusta (vaihe 5)

Keskusteluvaiheessa 5 Thrasymakhos selventää, mitä hän on tarkoittanut väitteellään, että oikeudenmukaisuus on vahvemman etu. Hän syyttää Sokratesta kieroilijaksi ja metkuilijaksi keskustelun aikana. Sokrates tarttuu Thrasymakhoksen sanoihin ja lähestyy tämän syytöksiä humoristisesti. Thrasymakhos toteaa mm. ”Älä luule, etten huomaa sinun metkujasi. Ja kun kerran olen niistä selvillä, et pysty päihittämään minua väittelyssä”. Sokrates vastaa humoristisen pehmittelevästi: ”Sitä en edes yrittäisi, kallis ystävä...”. Seuraavassa puheenvuorossaan Sokrates hulluttelee Thrasymakhoksen kustannuksella: ”Luuletko minua niin hulluksi, että yrittäisin ajaa leijonalta parran ja petkuttaa Thrasymakhosta?”. Sokrates on ilmeisen huvittunut Thrasymakhoksen esiintymisestä syyttelevään ja uhittelevaan tapaan. Sokrates kuitenkin kyllästyy pian Thrasymakhoksen panetteluun ja katkaisee sen toteamalla: ” No, riittää jo!” (mt. 341 a-c). Sokrates alkaa taas kysellä.

Sokrateen voidaan nähdä tuntevan välillä huvittuneisuutta, säälin, ymmärtäväisyyden ja myötäelävyyden tunteita Thrasymakhosta kohtaan. Sokrates saattaa ajatella mm. että Thrasymakhoksella on kova pätemisen tarve puhujana ja tarvettaan tämä purkaa suhtautuen keskusteluun ajoittain vakavasti. Thrasymakhos keskittyy varmistamaan asemiaan keskustelussa. Tämä ilmenee kyseenalaisin keinoin, mm. Sokratesta nolaamalla ja syyttelemällä.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen suhdetta voitaisiin kuvata isä-poika - suhteen kaltaisena. Sokrates nähtäisiin tässä isänä, joka seurailee poikansa esiintymistä huvittuneesti, mutta myös ymmärtävästi ja myötäelävästi. Isä tuntee poikansa ja hänellä on kokemusta ja tietoa mm. siitä, mitä on olla nuori. Thrasymakhos on kuin poika, joka esiintyy kuin tietäisi

enemmän kuin tietääkään ja omaisi paremmat keskustelutaidot kuin hänellä todellisuudessa on. Poika purkaa pätemisenhaluaan, epävarmuuttaan ja kokemattomuuttaan uhmaavalla käytöksellään.

Sokrates vetoaa Thrasymakhokseen (vaihe 8)

Keskusteluvaiheessa kahdeksan Sokrates vetoaa Thrasymakhokseen, että tämän tulisi jäädä jatkamaan keskustelua, kun Thrasymakhos osoitti aikeita poistua paikalta. Tämän vetoamuksen myötä Sokrateen voidaan nähdä asettavan Thrasymakhoksen epäilyttävään asemaan keskustelussa. Sokrates esittää mm. että, eikö Thrasymakhos ota keskustelua vakavasti, kun on valmis poistumaan paikalta ennen kuin on hyväksyttävästi ratkaistu ja Sokrates asettaa Thrasymakhoksen aseman ystävänä tai kanssakeskustelijana kyseenalaiseksi. Jättäisikö Thrasymakhos ystävänsä/kanssakeskustelijansa paitsi käsityksistään oikeudenmukaisuuden olemuksesta? Thrasymakhoshan on esiintynyt tietävästi ja jos Thrasymakhos väittää tietävänsä, eikö hän ole velvollinen vakuuttamaan myös muut keskusteluun osallistujat tiedoistaan. Sokrateen voidaan tulkita vetoamuksen esittämisen avulla pyrkivän turvaamaan keskustelun jatkumista. Hänen vetoamuksensa voisi vaikuttaa Thrasymakhoksen jäämispäätökseen ja keskustelun jatkumiseen. Sokrateen vetoamus voidaan nähdä myös Sokrateen keskusteluasemalle edullisena, jos hän välittäisi keskustelun seuraajille ja arvioijille Thrasymakhoksen keskusteluasemaa heikentävän kuvan epäilyissään. Vetoamuksen edullisuus Sokrateen keskusteluasemalle ilmenisi siinä, että keskustelun seuraajat tai tarkastelijat voisivat ajatella, että onpa Sokrates tarkkasilmäinen ja fiksu, kun tuo esille Thrasymakhoksen mahdollisen välinpitämättömyyden keskustelua ja sen seuraajia kohtaan. Toisaalta Sokrates vetoaa Thrasymakhoksen jäämisen puolesta niin taitavasti, että Sokrateella on hyvät mahdollisuudet saada Thrasymakhos jäämään. Jos Thrasymakhos jäisi ja jatkaisi keskustelua, keskustelun jatkumisen turvaamisesta voitaisiin olla kiitollisia Sokrateelle.

Ohjaaja-asema

Sokrates esiintyy Platonin Valtio - teoksen keskusteluissa erityisesti keskustelua ohjaavassa asemassa. Sokrates on keskusteluissa vahvasti esillä. Hän esiintyy aktiivisena, tinkimättömänä tiedon etsijänä, jonka päämääränä on saavuttaa hyväksyttävä vastaus oikeudenmukaisuuden ongelmaan. Sokrates on paljon äänessä ja vaikuttaa keskeisesti keskustelun kulkuun. Sokrates kyselee tiuhaan ja ohjailee kysymyksineen keskustelua. Sokrateen ohjaaja-asemaa Valtio - teoksen keskusteluissa voidaan kuvata luontaiseksi. Ohjaaja-aseman voidaan katsoa perustuvan erityisesti Sokrateen ominaisuuksiin ja hänelle luonteviin tapoihin käydä keskustelua.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelu poikkeaa Valtio - teoksen muista keskusteluista. Valtio - teoksen keskusteluissa etsitään vastausta oikeudenmukaisuuden ongelmaan ja keskustelut käydään keskeisesti oikeudenmukaisuuden ongelman ja sen selvittämisen viitekehyksessä. Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelussa oikeudenmukaisuuden ongelma on myös pohdittavana, mutta sitä keskeisemmäksi ongelmaksi muodostuu jännitteitä sisältävä suhde keskustelijoiden välillä.

Thrasymakhoksen hyökkäävä keskusteluasenne sekä suorasanainen ja loukkaava Sokrateeseen kohdistuva kritiikki ovat erityisesti jännitteitä synnyttäviä tekijöitä keskustelussa. Keskusteluasema - tarkastelussa tulkitaan sitä, kuinka Sokrates kohtaa Thrasymakhoksen hyökkäävyyden, jonka osuus on osoittautunut keskeiseksi Thrasymakhoksen esiintymisessä. Sokrateen esiintymistä Thrasymakhoksen kohtaamistilanteissa on kuvattu maltilliseksi, asialliseksi ja rauhanomaiseksi. Sokrateen maltillisuus ilmenee erityisesti siinä, että vaikka Thrasymakhoksen voidaankin nähdä välillä koettelevan Sokrateen kärsivällisyyttä hyökkäävällä esiintymisellään, Sokrates ei osoita hermostumistaan. Sokrates saattaa hämmentyä tai kummeksua Thrasymakhoksen toistuvaa, hyökkäävää ja yllätyksellistä käytöstä, mutta Sokrates ei jää pitkäksi aikaa ihmettelemään tai hämmentyneeseen mielentilaan. Sokrateen maltillisuuden voidaan nähdä ilmenevän erityisesti keskustelun aloitustilanteessa, jossa Thrasymakhoksen hyökkäävän esiintymisen voidaan katsoa vaikuttavan Sokrateeseen voimakkaimmin (Sokrateen altavastaaaja-asema tulkinta, Thrasymakhoksen ensimmäinen yllätyshyökkäys, s. 31). Sokrateen esiintymisessä voidaan huomata hermostumisen merkkejä keskusteluvaiheessa kahdeksan. Sokrates ojentaa Thrasymakhosta käskevään sävyyn,

kun tämä on esittänyt jyrkästi väkivaltaan viittaavan huomautuksensa. Sokrateen voidaan nähdä Valtio - teoksen keskusteluissa yleisesti välttelevän esiintymistä opettavaiseen sävyyn, johon sisältyy tietämisellä rehvastelevaa asennetta tai ylimielisyyttä. Sokrates pyrkii korostamaan nöyrää suhdetta tietämiseen.

Sokrateen asiallisuus keskustelussa ilmenee erityisesti yhteistyökykyisyytenä. Thrasymakhoksen hyökkäävästä keskusteluesiintymisestä huolimatta Sokrates vastailee Thrasymakhoksen kysymyksiin ja esittää vastinetta tämän kritiikkiin pääosin asiallisesti. Sokrates osoittaa epäsuorasti tulleen loukatuksi tai Thrasymakhoksen käyttäytyneen sopimattomasti, mutta Sokrates ei tee sitä kielteisessä mielessä korostetusti. Sokrateen ivallisuus ja vertauskuvallinen esitystapa nähdään mm. Sokrateen keinoina vaikuttaa epäsuorasti ja pehmittelevästi keskustelukumppaniinsa. Iva, monitulkintaisuutensa vuoksi, ei ole suora viesti riidanhaluisuudesta ja iva voidaan nähdä myös keskustelijan myönteisesti tulkittavana työkaluna. Vertauskuvallinen esitystapa on edullinen keskustelijalle mm. siksi, että se aiheuttaa pohtimisen tarpeen vertauskuvallisen ilmaisun tarkoituksesta tai soveltuvuudesta tarkoitettun kuvaamiseen, jolloin Sokrateen ja Thrasymakhoksen tapauksessa, Thrasymakhoksen kiukun voidaan nähdä laimistuvan pohdinnan aikana. Tunteet eivät ole päällimmäisenä pinnassa.

Sokrateen voidaan nähdä maltillisella ja asiallisella esiintymisellään keskustelussa turvaavan keskustelun rauhanomaisuutta. Keskustelun rauhallisen ilmapiirin voidaan nähdä takaavan keskustelun sujuvuutta ja jatkuvuutta. Kun keskustelun ilmapiiri on kiihkeä ja riitaisa, voi tästä seurata ongelmia keskustelun kululle. Jos keskustelija puolustaa esim. näkemyksiään ja oikeuksiaan kiihkeästi ja riitaisesti, voi tästä olla seurauksena se, että toisten keskustelijoiden näkemysten esille tuominen hankaloituu. Riitaisuus voi johtaa jopa keskustelun päättymiseen, jos keskustelijoiden välit ovat niin tulehtuneet, että yhteistyö tai edes samassa tilassa oleminen on mahdotonta. Rauhallisen ilmapiirin vallitsemisen keskustelussa voidaan nähdä edesauttavan myös keskusteluaiheessa pysymistä. Kun keskustelussa edetään rauhallisen harkitusti, pohditaan esim. mitkä kysymykset ovat tärkeitä keskusteluaiheen kannalta tai miten keskustelussa kannattaisi edetä, voidaan ehkäistä keskustelun joutumista harhapoluille.

Seuraavaksi pohditaan Thrasymakhoksen kritiikin esittämisen tapaa ja sen merkitystä kritiikin hyväksyttävyydelle. Tavalla, jolla Thrasymakhos Sokrateeseen kohdistuvan kritiikkinsä esitti, Thrasymakhoksen voidaan nähdä aiheuttavan ongelmia siinä, kuinka

kritiikki vastaanotetaan tai hyväksytään. Thrasymakhoksen esiintymisessä korostui hyökkäävä keskusteluasenne. Voidaan ajatella, että Thrasymakhoksen hyökkäävää kritiikinesittämistä seuraavat kiinnittävät erityisesti huomionsa tämän hyökkäävään esiintymiseen sen yllätyksellisyyden ja voimallisuuden vuoksi. Silloin on mahdollista, että kritiikin asiasisältö jää huomioitua toisarvoisena, jos ollenkaan. Jos Thrasymakhoksen hyökkäävää keskusteluesiintymistä ei hyväksytä, saattaa tällä olla kielteinen vaikutus myös kritiikin asiasisällön hyväksymiseen.

Thrasymakhoksen kritiikkiä ja kritiikin esittämistä koskevana ongelmana nähdään myös kritiikin selkeytymättömyys ja kokoomattomuus. Thrasymakhoksen ei nähdä esittävän kyllin vakuuttavasti tai perustellusti, mikä Sokrateessa ja Sokrateen keskusteluesiintymisessä ärsyttää. Kritiikin tulkitsijoiden tehtäväksi jää kerätä kritiikin palaset ja koota niistä jotakin merkityksellistä.

Thrasymakhoksen keskeisenä keskustelujännitteisyyttä aiheuttavana ongelmana nähdään Sokrateen keskustelua dominoiva asema. Thrasymakhoksen voidaan nähdä kyseenalaistavan hyökkäävällä keskusteluasenteellaan ja erityisesti sitä ilmentävällä ja tukevalla kritiikillään Sokrateen keskustelua ohjaava, dominoiva asema. Kun Sokrates hallitsee ja ohjailee keskustelua kysymyksineen, jäävät muut keskustelijat vaatimattomaan osaan keskustelussa. Sokrates kuljettelee keskustelua kysymyksin siten, että saa omat näkemyksensä perusteltua hyväksyttävästi. Sokrateen perustelun vastaiset tai Sokrateen perustelun aikana ristiriitaisiksi asetuvat tai todettavat näkemykset menettävät hyväksyttävyytensä tai kumoutuvat. Thrasymakhos ei siedä, että Sokrates rajaa dominoivalla esityksellään toisten keskustelijoiden mahdollisuuksia esittää näkemyksiään tai päästä keskusteluun mukaan. Thrasymakhoksen ongelman Sokrateen keskusteluaseman dominoivuudesta ja siitä esitetyn kritiikin tekee hankalaksi se, että Sokratesta kunnioitetaan ja arvostetaan keskustelijana ja Sokrateen keskustelua dominoiva asema hyväksytään Platonin Valtio - teoksen keskusteluissa. Thrasymakhoksen kritiikki voidaan nähdä ei-hyväksyttynä Sokratesta arvostavien ja ihailevien, kritiikin arvioijien, näkökulmasta.

Entä jos Thrasymakhoksen kritiikki olisi esitetty asianmukaisemmin ja selkeämmin koottuna ja kohdistettuna ongelman ytimeen, olisiko se saavuttanut paremmin kuulijansa? Tai olisiko kritiikki ainakin herätellyt joitakin keskustelijoita tai keskustelun seuraajia näkemään Sokrateen keskustelijana uudenlaisesta näkökulmasta? Voidaan myös

hämmästellä Sokrateen sokeutta tai välinpitämättömyyttä nähdä asemansa dominoivuus. Sokrates esitti kyllä vastinettaan Thrasymakhoksen kritiikkiin, jolloin Sokrates huomioi kritiikin. Sokrateen kritiikinvastineen merkitys nähdään esiteltävän keskustelutulkinnan tarkasteluissa erityisesti siinä, että Sokrateen voidaan nähdä parantaneen vastineen esittämisen avulla omaa asemaansa keskustelussa. Sokrates esitti puolustuksessaan mm. selitystä omalle tavalleen käydä keskustelua. Voidaan ajatella, että kun ihmiset ymmärtävät paremmin Sokrateen tapaa toimia tai käyttäytyä Sokrateen selityksen avulla, he voivat paremmin tulkita tämän tapoja toimia tai käyttäytyä. Sokrateen selitykset voidaan nähdä keskeisesti vakuuttavina ja Sokrateen ymmärtämistä myönteiseen suuntaan tukevinä.

Entä tavoittaako Thrasymakhoksen kritiikki Sokrateen? Ei ainakaan siinä mielessä, että Sokrates tunnistaisi, myöntäisi, hillitsisi tai lopettaisi dominoivuutensa. Sokrateen kysely ja päätelmät hallitsevat keskustelua alusta loppuun. Vaikka Thrasymakhos välillä hätkähdyttää Sokratesta hyökkäävyydellään, ja Thrasymakhoksen nähdään asettavan Sokrateen toviksi altavastaaaja-asemaan, säilyttää Sokrates hallitsevan asemansa keskustelussa. Saattaa olla, että Thrasymakhoksen hyökkäävyys vain yllyttää Sokratesta kyselemään ja toteuttamaan tapaansa keskustella Thrasymakhoksen toiveiden vastaisesti. Keskusteluvaihe 7 voidaan nähdä poikkeuksellisenä. Silloin Sokrates vaikenee Thrasymakhoksen yksinpuhelun ajaksi.

Keskustelijoiden keskeisenä ongelmana voidaan nähdä tiukka kiinnipitäminen siitä todellisuuden rajatusta näkökulmasta, josta keskusteluongelmaa lähestytään. Keskustelijoiden ei voida nähdä etsivän ”kultaista keskietä” ja rakentavan käsityksensä oikeudenmukaisuudesta siten, että olisivat pyrkineet hyväksymään tai ymmärtämään kanssakeskustelijan käsitystä tämän esille tuomasta todellisuudesta.

5. Sokrateen ja Thrasymakhoksen välinen keskustelu dialogina

Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogin analyysi on seuraavanlainen. Aluksi muotoillaan dialogin keskeiset piirteet. Sitten tarkastellaan Burbulesin dialogisääntöjä keskustelun arvioimisen kriteereinä. Burbulesin dialogisääntöjen korostuksia ja sisältöä verrataan

tutkimusentekijän tulkintaan keskeisistä Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogin piirteistä. Vertailussa tarkastellaan Burbulesin dialogisääntöjen korostusten ja sisällön sekä tutkimusentekijän tulkinnan välillä esiintyviä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Tämän jälkeen analysoidaan Burbulesin dialogityyppien esiintymistä Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun eri vaiheissa. Seuraavat kysymykset ovat analysoinnin lähtökohtana: voidaanko dialogityyppien piirteitä tunnistaa keskusteluvaiheissa, korostuuko jonkun dialogityypin/joidenkin dialogityyppien esiintyminen ja mitä vaikutuksia tyyppien mahdollisesta korostumisesta nähdään olevan dialogille. Freiren dialoginäkemys on lähtökohtana, kun tarkastellaan rehellisyyden, aitouden ja rakkauden ilmenemistä ja merkitystä keskustelukumppaneiden välisen suhteen rakentajana. Lisäksi pohditaan tasa-arvoisuuden/tasaveroisuuden toteutumista dialogissa. Mietitään erityisesti niitä tekijöitä, jotka haittaavat tasa-arvoisen dialogin toteutumista Sokrateen ja Thrasymakhoksen välillä. Lopuksi esitetään vastaus tutkimuskysymykseen, minkälainen on Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun dialogiluonne. Vastaus on yhteenveto tutkimuksen keskeisten ongelmien tarkastelusta. Tutkimuksen arviointiosuudessa pohditaan Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun merkittävyttä dialogitutkimuksen näkökannalta.

5.1. Dialogin keskeiset piirteet

Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogissa keskeisenä tarkoituksena on tiedon etsiminen ja muodostaminen. Keskustelussa selvitetään oikeudenmukaisuuden ongelmaa. Esitellyissä dialogitulkinnoissa tuodaan esille Burbulesin vastavuoroisuuden sääntö (the rule of reciprocity). Sen mukaisesti pedagogisessa dialogisuhteessa vastavuoroisuus ilmenee yhteisesti rakennettuna tietona ja yhteisenä oppimisena/kasvamisena. Dialogissa on keskeistä tiedollisten aiheiden/ongelmien selvittämisen ohella dialogitaitojen testaaminen ja oppiminen. Myös tunteet ja niiden käsittely ovat olennainen osa dialogia ja dialogista oppimista. Freire korostaa dialogikäsitteessään myös, että dialogi on välttämättä kasvatuksellinen. Dialogissa muodostetaan käsitystä maailmasta ja sen muuttamisesta vuorovaikutuksellisessa yhteydessä. Freire tarkastelee kasvatusta erityisesti vapauttavana kasvatuksena. Vapauttavalla kasvatuksella Freire viittaa kasvavan vapautumiseen vääränlaisesta tietoisuudesta ja sortosuhteiden alaisuudesta. Vapautuminen on edellytys ihmisen elämänmuutoksille.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogitarkastelussa lähdetään siitä, että keskustelun arvioimiseen dialogina riittää, että vähintään yhden keskustelijan tarkoitus ja pyrkimys on käydä dialogia ja selvittää dialogin ongelmia vastavuoroisesti. Sokrateen osalta kriteeri täyttyy. Sokrateen tarkoitus on etsiä vastausta oikeudenmukaisuuden ongelmaan vastavuoroista kysymisen ja vastaamisen menetelmää soveltaen. Thrasymakhoksen keskustelun käymisen tarkoitus aiheuttaa epäilyä. Onko Thrasymakhos Sokrateen ja Thrasymakhoksen välisessä keskustelussa tarkoituksenaan selvittää oikeudenmukaisuuden ongelmaa aidosti? Vai onko Thrasymakhoksen keskustelun käymisen tarkoitus, ainakin primaaristi, Sokrateeseen kohdistuvan ärtymyksen ja kärkevän kritiikin osoittaminen? Thrasymakhoksen keskusteluesiintymisessä korostuvat vahva ärtymys ja vastustus, jotka kohdistuvat Sokrateeseen. Thrasymakhoksen näkemykset, jotka ovat jyrkästi Sokrateen näkemysten vastaisia, voidaan nähdä osana Thrasymakhoksen ärtymyksen ja vastustuksen osoitusta.

Vaikka Thrasymakhoksen keskustelun käymisen tarkoitus on epäselvä, ei tämän nähdä olevan este Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun arvioimiseen dialogina. Kyseessä on kuitenkin keskustelua ja dialogitulkintaa hankaloittava ongelma. Keskustelun käymisen tarkoituksen voidaan nähdä olevan keskeinen keskustelua suuntaava ja rakentava tekijä. Oikeudenmukaisuuden ongelman selvittäminen nähdään keskeisenä Sokrateen päämääränä keskustelussa. Sokrates pyrkii vaikuttamaan siihen, että hyväksyttävä vastaus ongelmaan saadaan. Sokrates esiintyy aktiivisesti kyselijän roolissaan selvittäessään ongelmaa ja purkaa pettymystään keskustelun loppuksi, kun ongelman selvittely ei ole tuottanut toivottavaa tulosta. Thrasymakhoksen osalta keskustelun tarkoituksen epäselvyys aiheuttaa ongelmia mm. hänen näkemystensä hyväksyttävyyden suhteen. Jos Thrasymakhos esittää Sokrateen vastaisia näkemyksiä oikeudenmukaisuudesta esim. siitä syystä, että haluaa ärsyttää tai olla eri mieltä kuin Sokrates, voidaan kyseenalaistaa hänen väitteidensä aitous.

Seuraavaksi pohditaan, miten, minkälaisin menetelmin ja tavoin Sokrateen ja Thrasymakhoksen välisessä dialogissa tietoa etsitään ja muodostetaan. Burbules korostaa vastavuoroisuutta, Freire vuorovaikutuksellisuutta dialogin keskeisenä piirteenä. Freire näkee maailman nimeämisen olevan vuorovaikutuksellista toimintaa. Maailman nimeäminen toteutetaan ihmisten keskinäisessä toiminnassa (reflektio + käytännön toiminta). Maailmaa ei voi nimetä yksin, koska yksin nimetty maailma on todellisuudesta

vieraantunut, mm. todellisuudessa ilmenevistä toiveista, haluista, tarpeista ja epätoivosta. Maailman nimeämisellä Freire tarkoittaa maailman käsitteellistämistä sekä käsitteiden välityksellä ymmärryksen hakemista maailmasta. Maailman nimeämiseen, ymmärryksen hakemiseen maailmasta kuuluu keskeisesti toiminta ja reflektio. Maailman ymmärtämiseen aidosti tarvitaan molempia. Jos toinen näistä puuttuu, on seurauksena epäaidosti ymmärretty maailma.

Burbules korostaa vastavuoroisuutta dialogin keskeisenä piirteenä. Vastavuoroisuuden voidaan nähdä toteutuvan dialogissa erityisesti tiedon muodostamisen prosessissa tai toisen ihmisen kunnioittamisessa ja arvostamisessa. Vastavuoroisessa oppimisessa on Burbulesin mukaan kyse siitä, että oppija nähdään tietoa prosessoivana ja kyseenalaistavana. Yksisuuntainen tiedon vastaanottamisen malli, jossa auktoriteetti esittää tiedon, jonka oppijat vastaanottavat sellaisenaan ei sovellu vastavuoroista oppimista kuvaaviin käsityksiin.

Freiren käsityksissä vuorovaikutuksellisesta ymmärryksen muodostamisesta/oppimisesta ja Burbulesin käsityksissä vastavuoroisesta ymmärryksen muodostamisesta/oppimisesta on yhteistä se, että dialogissa opitaan yhdessä. Vastavuoroisessa/vuorovaikutuksellisessa keskustelusuhteessa tämä tarkoittaisi mm. sitä, että yksinpuhelua keskustelussa ei nähdä hyväksyttävänä tai tavoiteltuna. Yksinpuhelulla viitataan keskustelijan korostuneeseen osallistumiseen keskusteluun. Keskustelija on korostetusti äänessä ja esittää näkökantojaan, joita muut keskusteluun osallistujat eivät kyseenalaista. Yksinpuhelun aikana muut keskustelijat eivät saa mahdollisuutta, eivät koe tarvetta tai halua kommentoida tai tuoda esiin näkökantojaan. Voi olla myös niin, että muut keskustelijat eivät kykene, esim. keskusteluaiheen vaikeuden tai äänenmenetyksen vuoksi osallistumaan keskusteluun. Keskustelussa korostunut osallistuminen voi ilmetä muullakin tavalla kuin puheen muodossa, kuten Thrasymakhoksen esimerkin osoittamana hyökkäävyytenä tai toisten keskustelijoiden korostuneena aliarvioimisena.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogia arvioitaessa voidaan vastavuoroisen keskustelusuhteen nähdä toteutuvan siten, että molemmat keskustelijat osallistuvat keskusteluun. Osallistumista voitaisiin kuvata siten, että keskustelijat esittävät ja perustelevat näkökantojaan sekä puolustavat niitä vahvasti. Näkökantojen tarkentamista esiintyy myös, erityisesti Sokrateen osalta. Platonin Valtio - teoksesta ja sarjasta Platonin

muita teoksia käytetään yleisesti dialogi - termiä. Pirkko Pitkänen kuvaa teoksessaan (1996) dialogin olemusta (Platonin näkökulmasta) mielipiteiden tutkimisena. Dialogin avulla ihminen voi, ” ’sielun keskustelussa itsensä kanssa’ tai useamman henkilön välisessä keskustelussa...” ”... oppia tietämään, että hänellä on epävarmoja ja virheellisiä käsityksiä ja, dialogin avulla voivat hänen oikeat mielipiteensä kehittyä tiedoksi ” (mt., 44). Tällaiseen dialogiin voidaan nähdä myös Sokrateen pyrkivän. Hän esiintyy nöyränä tietäjänä, joka kysyy, koska ei tiedä. Tietoon sisältyy epävarmuustekijöitä: väärinymmärryksiä, epäselvää ilmaisua, riittämätöntä tai saavuttamatonta perustelua. Tiedon epävarmuustekijöitä Sokrates pyrkii häivyttämään. Hän esiintyy tinkimättömänä tiedon etsijänä, joka kyselee, tarkistaa Thrasymakhoksen tarkoittamaa tai ymmärtämäänsä, asettaa keskeiseen merkitykseen määrittelyjen muotoilemisen, rakentamisen ja soveltuvuuden keskusteluyhteyteen sekä pyrkii perustelemaan tarkasti ja johdonmukaisesti. Sokrates osoittaa vastavuoroisuutta keskustelussa tiedon epävarmuustekijöiden häivyttämisen lisäksi myös siten, että esittää vastinettaan Thrasymakhoksen syytöksiin perustelujen ja selvitysten muodossa. Keskustelutyylin muutoksena, jota Thrasymakhos toivoisi, Sokrateen vastine Thrasymakhoksen kritiikkiin ei ilmene ja siitä Thrasymakhos on pettynyt.

Keskustelijoiden vastavuoroista oppimista haittaavana tekijänä nähdään se, että keskustelijat eivät koe tarvetta tai halua nähdä kanssakeskustelijan näkemykset varteen otettavina mahdollisuuksina tulkita keskusteluongelmaa. Keskustelijoiden keskeisenä päämääränä voidaan nähdä oman näkemyksen perusteltu hyväksyttävyyys. Vastavuoroista keskustelusuhdetta haittaa myös Thrasymakhoksen keskusteluesiintymisen hyökkäävyys, jolloin Thrasymakhos on korostuneesti esillä keskustelussa aggressiivisesti esitettyine syytöksineen ja loukkauksineen, jotka kohdistuvat Sokrateeseen. Sokrates joutuu käyttämään keskustelutarmoaan Thrasymakhoksen aggressiivisuuden käsittelyyn ja hillitsemiseen.

Thrasymakhos on ärtynyt Sokrateen kysymyksillä dominoivaan keskustelutapaan. Thrasymakhoksen mukaan Sokrates metkuilee ja kieroilee kysymyksillään siten, että saa kanssakeskustelijan näkemykset kumottua ja perusteltua omat näkemyksensä hyväksytysti. Esittääpä Thrasymakhos myös, että Sokrates kyselee siksi, että pääsee keskustelussa helpommalla kuin ne, jotka joutuvat vastaamaan.

Vastavuoroisuus Sokrateen kysely-vastaus - menetelmän soveltamisessa toteutuu siten, että Sokrates kysyy, Thrasymakhos vastaa. Hankaluutena on se, että Sokrates johdattelee keskustelua lähtökohtaisin omista näkemyksistään ja niiden puolustamisesta. Sokrates sulkee Thrasymakhoksen näkemykset pääosin kysymystensä ulkopuolelle. Sokrates ei näe Thrasymakhoksen näkemyksiä mahdollisina vaihtoehtoina selvittää ongelmaa. Sokrateen ja Thrasymakhoksen näkemykset ovat jo alkulähtökohdiltaan jyrkästi vastakkaiset ja keskustelijat ovat jo ennalta päättäneet, että toisen lähtökohdista ongelmaa on mahdoton lähestyä. Keskustelijoiden päämäärä on osoittaa oma näkemys oikeaksi.

Sokrates muotoilee kysymyksensä siten, että Thrasymakhoksen osa keskustelussa on pääosin myönnellä. Sokrateen tiuhaan toistuvat kysymykset rajoittavat Thrasymakhoksen osallistumista keskusteluun keskustelua suuntaavana/rakentavana osapuolena. Sokrates voisi tarjota Thrasymakhokselle mahdollisuuden esim. vaihtaa rooleja, jolloin Thrasymakhos toimisi kyselijän ja Sokrates vastaajan roolissa. Varsinkin kun Thrasymakhos on erityisesti toivonut, että Sokrates lopettaisi kyselemisen ja asettuisi myös vastaajan osaan keskustelussa.

Sokrateen sitoutuminen keskusteluun on keskeinen keskustelua ylläpitävä tekijä. Vaikka Thrasymakhos pyrkii viemään keskustelun etäälle Valtio - teoksen keskustelujen alkuperäisen ongelman, oikeudenmukaisuuden ongelman pohdinnasta, Sokrates pitää huolen siitä, että oikeudenmukaisuuden ongelman pohdintaan palataan. (Oikeudenmukaisuuden ongelman määritelmällä alkuperäinen viitataan siihen, että Valtio - teoksen keskustelut rakentuvat keskeisesti oikeudenmukaisuuden ongelman käsittelystä ja oikeudenmukaisuuden ongelmaa ratkotaan läpi teoksen ensimmäisestä kirjasta lähtien.)

Kun Thrasymakhos pyrkii jättämään keskusteluareenan koettuaan keskustelun turhauttavaksi, Sokrates esittää vetoituksen tämän jäämisen puolesta. Sokrateen mukaan Thrasymakhos yrittää poistua paikalta ennen aikojaan, vaikka oikeudenmukaisuuden ongelmaan ei ollut vielä esitetty hyväksyttävää vastausta. Thrasymakhos esiintyy Sokrateen mukaan siten, että tietäisi ongelman ratkaisun, joten tämä olisi suorastaan velvollinen vakuuttamaan keskusteluun osallistujat tiedoistaan.

Burbulesin dialogisäännöissä keskeinen dialogia muodostava ja säilyttävä tekijä on sitoutuminen dialogiin. Sitoutuminen ilmenee dialogissa erityisesti kohdatun erilaisuuden

ymmärtämisenä ja kunnioituksena sekä dialogin kävijän avoimuutena tuoda esiin näkökantansa, tunteensa, motiivinsa jne. Burbulesin mukaan pyrkimys ymmärtää ja kunnioittaa erilaisuutta mahdollistaa dialogin jatkumisen erimielisyyksistä huolimatta. Erilaisuuden ymmärtämisessä kohdatut vaikeudet voidaan nähdä haastavina ja motivoivina tekijöinä dialogissa. Freirella keskeinen dialogia muodostava tekijä on dialogin kävijöiden aitous. Aidosti nimetty maailma rakentaa aitoa dialogia. Dialoginkävijöiden keskinäisen luottamuksen synnyttämiseksi tarvitaan aitoutta ja rehellisyyttä.

Sen jälkeen kun Thrasymakhos aikoo poistua keskustelupaikalta ja osoittaa jäävänsä keskusteluun vain siitä syystä, että ei halua riitaantua keskusteluun osallistujien kanssa, keskustelun arvioiminen dialogina käy ongelmalliseksi. Aidon dialogin edellytyksenä voidaan nähdä vapaaehtoinen osallistuminen (mm. Burbulesin osallistumisen säännössä (the rule of participation), huomioidaan vapaaehtoisuuden merkitys dialogiin osallistumisessa).

Osallistuminen vasten tahtoa voidaan nähdä keskustelijan läsnäoloa ja sen merkitystä keskustelussa vääristävänä tekijänä. Thrasymakhos ei poistumisyrityksensä jälkeen ole keskustelussa mukana enää vapaasta tahdostaan vaan Sokrateen mukaan muiden keskustelijoiden pakottamana. Thrasymakhos suhtautuu keskusteluun estetyn poistumisyrityksensä jälkeen yliolkaisesti. Hän tekee selväksi, että on keskustelussa mukana ja vastailee Sokratesta myötäilevästi vain, jotta ei riitaantuisi keskusteluun osallistujien kanssa. Thrasymakhos kieltäytyy myös tinkimästä keskustelussa esittämistä väitteistään. Thrasymakhoksen läsnäolo keskustelussa menettää merkityksensä hänen vastentahtoisuutensa vuoksi. On melko samantekevää, onko Thrasymakhos enää paikalla vai ei. Vastavuoroisuus keskustelijoiden välillä on läsnä enää vain teennäisesti (epäaidosti).

5.2. Burbulesin dialogisääntöjen tarkastelua keskustelun arvioimisen kriteereinä

Seuraavaksi tarkastellaan Burbulesin dialogisääntöjen (s. 2) korostusten ja tutkimusentekijän tulkinnan Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogin keskeisistä piirteistä

(s.48) välillä olevia eroavaisuuksia tai yhtäläisyyksiä. Burbulesin dialogisääntöjen perustekijöitä, osallistumista, sitoutumista ja vastavuoroisuutta, tarkastellaan tutkimuksentekijän tulkinnassa, mutta eri tavalla painotettuna kuin Burbulesin dialogisääntöjen esittelyssä.

Burbules erottaa osallistumisen säännön omaksi erityiseksi säännökseen, jossa on keskeistä vapaaehtoisuuteen perustuva mahdollisuus avoimeen ja aktiiviseen osallistumiseen. Burbulesin mukaan osallistumisen säännössä on keskeistä se, että keskustelijat eivät osallistumisellaan aiheuta haittaa tai estä toisia osallistumasta ja osallistumista määrittävänä tekijänä Burbules tuo esille vapaaehtoisuuden. Tutkimuksentekijän tulkinnassa vapaaehtoinen osallistuminen dialogin piirteenä osoittautuu Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogin tarkastelussa erittäin keskeiseksi tekijäksi. Thrasymakhoksen osallistuminen keskusteluun poistumisyrityksensä jälkeen toisten painostamana nähdään teennäisenä ja dialogista katoaa vastavuoroisesti käytävän dialogin idea. Thrasymakhoksen osalta dialogin voidaan katsoa päättyvän tähän.

Sitoutumisen ja vastavuoroisuuden merkitys dialogissa painottuu sekä Burbulesin että tutkimuksentekijän tulkinnoissa dialogin pääpiirteinä. Tutkijan tulkinnan mukaan Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelussa korostuu erityisesti Sokrateen sitoutuminen keskustelua ylläpitävänä ja turvaavana tekijänä. Sokrates palauttaa keskustelun tarvittaessa oikeudenmukaisuuden ongelman selvittelyn pariin, kun Thrasymakhos taas esiintyy oikeudenmukaisuuden ongelman selvittelystä etäännyttävänä tekijänä tunnekuohuineen ja kiukunpurkauksineen. Sokrates esittää myös vetoamuksen Thrasymakhoksen jäämisestä puolesta, kun Thrasymakhos pyrkii poistumaan keskustelupaikalta ennen kuin ongelma on selvitetty. Burbulesin sitoutumisen säännössä korostetaan keskustelijoiden sitoutumista ymmärtää ja kunnioittaa keskustelukumppania. Ymmärtävä ja toista kunnioittava käytös ovat keskeisessä asemassa dialogissa vaikeuksien kohtaamisessa ja niiden selvittämisessä.

Sokrateen keskusteluesiintyminen viittaa erityisesti Sokrateen motiiviin sitoutua selvittämään oikeudenmukaisuuden ongelmaa omista näkemyksistään lähtien, ei niinkään Sokrateen motiiviin sitoutua ymmärtämään Thrasymakhoksen erilaista näkemystä. Sokrates osoittaa suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä kuitenkin silloin, kun Thrasymakhos esiintyy hyökkäävästi Sokratesta kohtaan. Sokrates kokee, että Thrasymakhoksella on

tarve päteä puhujana ja siksi Thrasymakhoksen käyttäytyminen on yliampuvaa. Sokrates huomioi Thrasymakhoksen tarpeen ja kannustaa tätä puhumaan (keskusteluvaihe 2, s. 21.) Sokrates esiintyy keskustelussa myös pehmittelevässä osassa, joka ilmenee mm. Thrasymakhoksen syytösten ja loukkausten maltillisena vastaanottamisena ja käsittelynä.

Tutkimusentekijän tulkinnassa keskustelijoiden välisen vastavuoroisuuden toteutumisesta tuodaan esille vuoropuhelun merkitys: keskustelijoiden osallistuminen pohtimaan ja keskustelemaan dialogia koskevia ongelmia vuorotellen. Vuoropuhelu eroaa yksinpuhelusta, jossa keskustelija esittää näkemyksiään toisten kommentoimatta, kyseenalaistamatta ja kritisoimatta. Burbules korostaa vastavuoroisuuden säännön esittelyssä sitä, että vastavuoroisessa dialogissa ei kenenkään tulisi esiintyä auktoriteettina siten, että hänen näkemyksiään ei voitaisi kyseenalaistaa.

Tutkimusentekijän mukaan olennaista dialogisen vastavuoroisuuden toteutumisen arvioimisessa on se, että dialogin kävijöiden lähtökohdat keskusteluun saattavat olla hyvinkin erilaiset. Sokrateen ja Thrasymakhoksen osalta keskustelun lähtökohtien erilaisuus ilmenee erityisesti keskusteluongelmien painotuksissa. Sokrateen keskeinen keskusteluongelma on oikeudenmukaisuuden olemuksen selvittäminen. Thrasymakhos on myös oikeudenmukaisuuden ongelman ratkomisessa mukana, mutta Thrasymakhokselle oikeudenmukaisuuden ongelmaa keskeisemmän ongelman nähdään olevan Sokrates ja etenkin tämän tapa käydä keskustelua. Keskustelijoiden erilaiset lähtökohdat nähdään sekä keskusteluun että keskustelun tulkintaan/arvioimiseen keskeisesti vaikuttavina tekijöinä.

Keskustelijoiden välillä on selkeä ero myös keskustelun käymisen taidoissa. Sokrates esiintyy vakuuttavana ja johdonmukaisena keskustelijana, Thrasymakhos taas keskittyy kiihtymyksensä osoittamiseen ja kiukunpurkauksiinsa. Thrasymakhoksen palaute Sokrateen tavasta käydä keskustelua on syyttelevää, välillä huvittavaa ja jopa lapsellista.

Burbulesilla vastavuoroisuuden säännön esittelyssä korostuu jälleen dialogikumppanin ymmärtäminen ja kunnioittaminen, kuten sitoutumisen säännön esittelyssäkin. Sokrateen osalta vastavuoroisen keskustelusuhteen voidaan nähdä perustuvan yritykseen ymmärtää ja suvaita Thrasymakhosta. Mm. siitä syystä, että Sokrateeseen eivät Thrasymakhoksen kiukunpurkaukset suuresti vaikuta. Sokrates ohittaa Thrasymakhoksen kiukunpurkaukset

melko nopeasti, vain hiukan tai toviksi hämmentyen. Sokrates ei erityisesti jatka Thrasymakhoksen aloittamaa riitaisaa keskusteluesiintymistä, vaan kohtaa Thrasymakhoksen syyttelyt maltilla. Sokrateen iva, jota keskustelussa esiintyy, on nähty Sokrateen puolustuskeinona Thrasymakhoksen hyökkäävyyteen. Sokrates osoittaa ”pienellä ilkeilyllään”, ivallaan, ettei hyväksy Thrasymakhoksen käytöstä. Ivan esiintyminen on tulkittu ilkeilyn lisäksi myös esim. keskustelua keventävänä, humoristisuutta sisältävänä tekijänä, joka on ainakin parempi vaihtoehto kohdata Thrasymakhoksen hyökkäävä keskusteluesiintyminen kuin esim. riitelemään ryhtyminen. (Ivan tulkinnasta tarkemmin Sokrateen keskusteluasemia koskevan tarkastelun yhteydessä mm. s. 39).

Johtopäätökset

Yhteenvetona voidaan todeta, että Burbulesin dialogisäännöt soveltuvat Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun arvioimiseen dialogina. Burbulesin dialogisäännöissä esittämät dialogin keskeiset piirteet ovat löydettävissä Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelusta. Dialogia koskevien pääpiirteiden painotuksissa Burbulesin ja tutkimusentekijän tulkitsemana on eroavaisuutta. Tutkimusentekijän tulkinnassa korostuu selkeästi dialogin kävijän vapaaehtoisuuden merkitys. Burbulesilla vapaaehtoisuus kuuluu osallistumisen dialogisääntöä määrittäviin tekijöihin. Tutkimusentekijän mukaan vapaaehtoisuus voitaisiin nähdä erityisenä dialogisääntönä keskustelun tarkastelussa. Vapaaehtoisuutta voidaan pitää erittäin keskeisenä tekijänä keskustelumotiivin ja - asenteen muotoutumisessa sekä keskustelijan itsemääräämisoikeutta puolustavana tekijänä. Vapaaehtoisuuden puuttuminen dialogi - keskustelussa voidaan nähdä keskustelua vääristävänä ja jopa dialogisuhteen päättymisen aiheuttavana tekijänä (ainakin vapaaehtoisuuden menettäneen osalta). Vapaaehtoisuuden merkitystä korostavassa säännössä on keskeistä huomioida dialoginkävijöiden vastuullisuus. Esim. jos on kyseessä lapsen ja vanhemman välillä käytävä kasvatusdialogi, on aikuisella vastuu lapsen kasvattamisesta. Siihen kuuluu lapsen ohjaaminen, joskus jopa pakottaminen hyväksymään vanhemman esittämiä kasvatusta koskevia ohjeita ja kriteereitä.

Toinen dialogin arvioimisen kriteeri tai dialogin keskeinen tunnuspiirre, joka korostuu tutkimusentekijän tulkinnassa, on dialogin kasvattavuus/oppiminen. Tämäkin dialogipiirre

esitetään Burbulesin dialogisääntöjen esittelyn yhteydessä, mutta ei omana dialogisääntönään, vaan dialogin vastavuoroisuutta korostavan säännön määrittämisen osasisältönä. Tutkimuksentekijän mukaan dialogin kasvattavuus/oppiminen on erityisen keskeinen dialogia muodostava tekijä ja dialogin arvioimisen kriteeri. Muun muassa Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelussa oppiminen on dialogiseen keskusteluun sisältyvä keskeinen päämäärä. Oppiminen voi olla myös dialogiin kuuluva oheistuote. Oheistuotteella viitataan siihen, että oppimisella ei aina ole määriteltyä/ennakoitua tavoitetta tai tarkoitusta, mutta oppimista voidaan silti huomata tapahtuneen. Dialogin oheistuotteena oppiminen saatetaan havaita, esim. dialogia koskevassa jälkiarvioinnissa tai dialogin jälkeisissä muissa elämäntilanteissa. Kasvattavuuden/oppimisen sääntö voitaisiin nähdä myös dialogisääntöjen joukossa.

Tutkimuksentekijän muotoilemissa Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogin pääpiirteissä korostuu dialogin käymisen tarkoituksen määrittämisen merkitys dialogin arvioimisessa. Sokrateen osalta keskustelun käymisen tarkoitus on selkeä: etsiä ja muodostaa tietoa oikeudenmukaisuuden ongelmasta. Thrasymakhoksen osalta keskustelun käymisen tarkoitus on epäselvä ja tämä nähdään ongelmallisena, kun arvioidaan Thrasymakhoksen osallistumista dialogiin. Tutkimuksentekijän tulkinnassa korostuvat keskustelun tarkoituksen määrittämisen ohella myös muiden keskustelun lähtökohtien, kuten keskustelijoiden erilaisuuden, tai Thrasymakhoksen hyökkäävyyden, merkitys keskustelussa ja sen arvioimisessa. Keskustelun käymisen tarkoitus ja keskustelun käymisen muut lähtökohdat voidaan nähdä keskustelun muodostumisen kannalta keskeisinä, jopa erityiseen dialogisääntöön sisältyvinä, tekijöinä.

Burbulesin dialogisääntöjen soveltamisessa Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun arvioimiseen voidaan nähdä keskeisenä ongelmana dialogisääntöjen yleisyyttä korostava ilmaus. Dialogisäännöt on rakennettu siten, että ne soveltuisivat kuvaamaan dialogin pääpiirteitä ja dialogin arvioimisen kriteereitä yleisesti (sopisivat yleiseksi ohjenuoraksi dialogien arvioimiseen). Dialoginen keskustelu voidaan nähdä dialogin käymisen erityisenä lajina/tyyppinä (esim. Burbulesin dialogityyppiäottelu). Jotta dialogista keskustelua voitaisiin arvioida kohdallisesti, tavoittaen dialogikeskustelun keskeiset piirteet, voidaan erityisesti dialogikeskustelua kuvaavat säännöt nähdä tarpeellisina arvioimisen kriteereinä.

5.3. Dialogityyppien esiintyminen keskustelussa

Seuraavaksi pohditaan Burbulesin muotoilemien dialogityyppien esiintymistä Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelussa. (Burbulesin dialogityypit s. 3). Keskustelua tarkastellaan vaiheittain. (Keskustelun vaiheet s. 19). Keskeisinä kysymyksinä ovat: mikä dialogityyppi/mitkä dialogityypit tai mitkä dialogityyppien keskeiset piirteet voidaan nähdä esiintyvän keskusteluvaiheissa ja ovatko joku/jotkut dialogityypit vahvemmin esillä kuin muut. Jokaisesta keskusteluvaiheesta on lyhyt luonnehdinta, vaikka vaiheessa ei katsottaisikaan esiintyvän minkään dialogityypin. Tällä pyritään selkeään kokonaisvaikutelmaan keskustelusta ja dialogityyppien esiintymisestä siinä. Lopuksi tehdään yhteenveto tarkastelusta.

Keskusteluvaiheittainen tarkastelu

Thrasymakhos esiintyy keskustelun alussa avoimin syytöksiin Sokratesta, ja erityisesti tämän tapaa käydä keskustelua, kohtaan. Sokrates hämmentyy toviksi, mutta esittää vastineensa pian. Sokrateen ensimmäinen puheenvuoro tulkitaan humoristiseksi kevennykseksi ja/tai ivaksi. Thrasymakhoksen tulkinta on jälkimmäinen. Toinen Sokrateen puheenvuoro sisältää vertauskuvallisen esimerkin. Jo keskustelun aluksi vaikuttaa siltä, että jos Thrasymakhos jotakin haluaa tutkia (tai hutkia), on kohde Sokrates. Sokrateen ja Kefaloksen aloittama pohdinta oikeudenmukaisuuden ongelmasta saa väistyä sivuun. Thrasymakhoksen hyökkäävän keskusteluasenteen voidaan nähdä ennakoivan tarvetta tuoda esille ongelma, jonka Thrasymakhos kokee vahvasti Sokrateen tavassa keskustella. Thrasymakhoksen käytös keskustelun aloitusvaiheessa antaa viitteitä kilvoittelevasta keskusteluasenteesta (vaihe 2), joka Burbulesin kuvauksessa viittaisi dialogi väittelynä - tyyppiin (dialogue as debate). Thrasymakhos esittää suoraa ja haastavaa kritiikkiä Sokrateen tavasta keskustella ja kehottaa Sokratesta vastaamaan, mitä oikeudenmukaisuus tämän mielestä on. Thrasymakhoksen voidaan nähdä hyökkäävyydellään provosoivan Sokratesta kiihkeäluonteiseen keskusteluun, jossa ei hymistellä. (vaihe 1.)

Keskustelun räväkän aloitusvaiheen jälkeen Thrasymakhoksen keskusteluesiintyminen kuvataan kilvoittelevaksi. Kilvoitteluun kätkeytyy Sokratesta nolaavaa

keskusteluesiintymistä. Thrasymakhos esiintyy niin kuin olisi kilvoittelevalla ja mahtipontisella esiintymisellään haastanut Sokratesta väittelyyn. Thrasymakhos toteaa mm., että entäpä jos hän esittäisi kysymykseen oikeudenmukaisuudesta paremman vastauksen kuin mikään aiemmin esitetty. Ja lisää vielä, että minkälaisen rangaistuksen Sokrates siinä tapauksessa katsoisi ansaitsevansa (dialogi väittelynä). Sokrates arvelee Thrasymakhoksen keskeisen tarkoituksen olevan päästä puhumaan ja saada suosiota, vaikka tämä esittääkin, että haluaa Sokrateen kysyjän osasta vastaajan osaan. Sokrateen voidaan nähdä osoittavan Thrasymakhosta kohtaan ymmärtävää keskusteluasennetta (dialogi keskusteluna (dialogue as conversation)), koska Sokrates kokee Thrasymakhoksen tavoittelevan pääsyä puhumaan ja kannustaa Thrasymakhosta siihen tämän pilkasta huolimatta. (vaihe 2.)

Seuraavaksi palataan Valtio - teoksen keskusteluaiheen, oikeudenmukaisuuden ongelman, käsittelyn pariin. Thrasymakhos pamauttaa keskustelun aluksi väitteensä, että oikeudenmukaisuus on yhtä kuin vahvemman etu. Sokrates penää perustelua, jonka Thrasymakhos hänelle esittää. Keskusteluvaiheessa kolme voidaan tulkita piirteitä kolmesta Burbulesin esittämästä dialogityypistä. Thrasymakhos esiintyy väittelyhenkisen aggressiivisesti, joka viittaisi dialogi väittelynä - tyyppin esiintymiseen. Sokrateen asennetta keskusteluun voitaisiin kuvata sekä ymmärtäväksi että tutkivaksi. Sokrates pyrkii ymmärtämään, mitä Thrasymakhos tarkoittaa, ja tutkimaan, voiko Thrasymakhoksen sanoissa olla perää. Kyseessä olisivat ymmärtämistä korostava dialogi keskusteluna - tyyppi ja tutkivaa asennetta kuvaava dialogi tutkimuksena - tyyppi. (vaihe 3.)

Keskusteluvaiheeseen neljä voidaan nähdä sisältyvän sekä Sokrateen ohjauksellista (dialogue as instruction), tutkivaa (dialogue as inquiry) ja keskustelevaa (dialogue as conversation) tapaa selvittää keskusteluongelmaa. Sokrates esittää keskustelua ohjaavasti kysymyksiään, joihin Thrasymakhos vastaa. Ongelmassa edetään askel askeleelta Sokrateen kysymysten johdattamana (dialogi ohjauksena). Sokrates tarkentaa Thrasymakhoksen esittämää ja käy ilmi, että Sokrates on luullut muuta, mitä Thrasymakhos todellisuudessa tarkoittaa. Tähän liittyy sekä Sokrateen tarvetta ymmärtää Thrasymakhoksen tarkoittamaa (dialogi keskusteluna) sekä tutkivaa asennetta (dialogi tutkimuksena) pohtia, kuinka tärkeää on tietää Thrasymakhoksen todellinen tarkoitus. On useampia vaihtoehtoja, mitä Thrasymakhos voi tarkoittaa ja nämä vaihtoehdot vaikuttavat keskustelun kulkua suuntaavasti. (vaihe 4.)

Vaiheessa viisi Thrasymakhos selventää tarkoittamaansa ja oikaisee Sokrateen käsitystä. Thrasymakhoksen keskusteluesiintymiseen sisältyy kilvoittelevaan väittelyyn (dialogi väittelynä) viittaavaa käytöstä. Thrasymakhos syyttelee Sokratesta kieroilusta ja metkuilusta ja toteaa, että koska on niistä selvillä, ei Sokrates pysty häntä päihittämään väittelyssä. Thrasymakhoksen panettelu voidaan tulkita epävarmuudeksi. Thrasymakhos esittää, että Sokrates kieroilijana ja metkuilijana yrittää saada hänet menettämään otteen keskustelusta tai puhumaan ohi suunsa. Thrasymakhoksen on oltava siis hyvin tarkkana, ettei joutuisi myöntämään tappiotaan Sokrateelle, kun ei pystyisikään pitämään puoliaan keskustelussa. Sokratesta huvittaa Thrasymakhoksen uhoaminen, (joka myös kielii Thrasymakhoksen epävarmuudesta) ja Sokrates laskee siitä leikkiä. Thrasymakhoksen uhoamisella viitataan Sokrateeseen kohdistuvaan syyttelyyn ja vakuutteluun, ettei Sokrates pysty Thrasymakhosta päihittämään. (vaihe 5.)

Sokrateen kysymyksillä ohjailu (dialogi ohjauksena) jatkuu vaiheessa kuusi. Sokrateen päämäärä on saada Thrasymakhos myöntämään Sokrateen keskustelussa esittämä ja Thrasymakhos tämän kerta toisen jälkeen melko vaivattomasti tekeekin. Sokrateen mukaan Thrasymakhos yrittää harata välillä vastaan, mutta päätyy kuitenkin hyväksymään Sokrateen esittämän. Sokrateen pyrkimyksessä auttaa ystävänsä kättilönä synnyttämään tiedon, nähdään tässä kohden selkeä ristiriita. Keskustelukumppani kyllä päätyy Sokrateen kanssa yhteiseen keskustelutulokseen hyväksymällä tämän esittämän. Keskustelun edistämiseksi tarvittava tieto on julkistettu. Kuinka aidosti tieto on kuitenkaan se, mitä Sokrateen keskustelukumppani rakentaisi, jos saisi mahdollisuuden olla kysyjän roolissa välillä tai johdatella keskustelua muulla tavalla? Sokrateen ohjauksellisessa kysymisen tavassa tieto rakentuu vahvasti Sokrateen ehdoilla. Millä oikeudella Sokrates on se, joka kyselee ja ohjailee keskustelua tarkoitustensa mukaisesti? Tämä ongelma on Thrasymakhoksenkin suurin päänvaiva keskustelussa. (vaihe 6.)

Vaiheessa seitsemän Thrasymakhos vavahtaa ikävään kokemukseen. Sokrates on vienyt perustelunsa päätökseen ja osoittaa keskustelutuloksen, joka on ristiriidassa Thrasymakhoksen näkemysten kanssa. Thrasymakhos aloittaa Sokratesta ivaten yksinpuhelun ja yrittää vielä kerran puhua näkemystensä puolesta. Thrasymakhoksen yksinpuhelu voidaan nähdä viimeisenä tarmokkaana yrityksenä väitteidensä tueksi (dialogi väittelynä). Yksinpuhelunsa jälkeen Thrasymakhos aikoo poistua keskustelupaikalta. (vaihe 7.)

Thrasymakhos suostutellaan jäämään. Toivottomuus on kuitenkin jo vallannut tämän mielen. Thrasymakhos kokee, että keskustelu on hyödytön. Sokrates on tehnyt selväksi, miten tämän mukaan asiat ovat ja Thrasymakhos ilmaissut oman näkemyksensä, josta ei halua tinkiä. Yhdenmielisyyttä on Thrasymakhoksen mielestä mahdoton rakentaa ja tällä ei ole muuta sanottavaa ja/tai hän kokee keskustelun jatkamisen turhauttavaksi.

Thrasymakhoksen mielestä keskustelu on käyty, väittely väitely (dialogi väittelynä). Voidaan ajatella, että dialogissa tässä vaiheessa on kyse Thrasymakhoksen valinnasta ja ymmärryksestä kohdata keskustelun päätös. Thrasymakhos ei ole valmis tinkimään omista näkemyksistään eikä hyväksymään Sokrateen näkemyksiä, mutta hän muodostaa ymmärryksen vallinneesta keskustelutilanteesta. Tämä viittaisi ymmärtämistä korostavaan dialogi keskusteluna - tyyppiin. Thrasymakhoksen ymmärtämispyrkimys kohdistuu laaja-alaisesti keskustelutilanteeseen, Sokrateen ja Thrasymakhoksen osaan arvioidussa tilanteessa, keskustelutilanteen toivottomuuteen ja toivottoman tilanteen ratkaisuun. (vaihe 8.)

Sokrates jatkaa itsepintaisesti keskustelua ja alkaa jälleen kysellä (dialogi ohjauksena). Thrasymakhos vastailee kyllä, mutta osoittaa, että hänen mielenkiintonsa keskusteluun on lopahtanut. Thrasymakhos pysyy näkemyksessään, mutta vastailee Sokrateen ja keskustelun seuraajien mieliksi Sokrateen näkökantojen mukaisesti. Thrasymakhoksen osalta käydyn dialogin voidaan nähdä päättyvän keskusteluvaiheessa 8. Vaiheessa yhdeksän Thrasymakhos on mukana epäaidon teennäisesti. Hän on tehnyt jo päätöksen keskustelusta poistumisesta ja jää mukaan vain muiden painostamana. Thrasymakhoksen voidaan nähdä olevan läsnä vasten tahtoaan ja halu/tarve käydä keskustelua on lopahtanut. Sokrates jatkaa näkemystensä esittelyä ja muotoilua, pyrkii saamaan hyväksyttävän vastauksen ongelmaan. Vastavuoroisuus keskustelijoiden välillä on olemassa enää näennäisesti. Thrasymakhos vastailee Sokrateen kysymyksiin, mutta ei ole keskustelussa mukana enää tosissaan, eikä välitä keskustelun lopputuloksesta. (vaihe 9.)

Keskustelun lopputulos on surkea. Thrasymakhos on jäänyt keskusteluun poistumisaikeistaan lähtien vain siksi, että muut ovat painostaneet. Sokrates saa nautiskella päätelmillään ja Thrasymakhos suostuu näennäisesti tukemaan niitä. Sokrates kiittelee Thrasymakhosta siitä, että tämä on luopunut vihamielisyydestään ja suostunut vastailemaan hänen kysymyksiinsä. Sokrates ei kuitenkaan ole tyytyväinen keskustelun

lopputulokseen. Sokrates toteaa keskustelun lopuksi tyyliä: ...”keskustelun tulos on minun kohdallani se, etten tiedä yhtään mitään”. Sokrates kokee, että on mässäillyt tiedolla, siirtynyt aina liian nopeasti uuden ongelman pariin ja siksi alkuperäinen ongelma on selvittämättä. Sokrateen asenne keskusteluun on vaiheessa 10 kriittinen ja tutkiva (dialogi tutkimuksena). Sokrates tarkastelee keskustelun lopputulosta ja toteaa keskustelun epäonnistuneeksi omalta osaltaan. Sokrateen tinkimätön tiedonjano ei tullut tyydytetyksi. Tutkimusentekijän näkökulmasta tarkasteltuna Sokrateen epäonnistuminen keskustelussa on yhteydessä Sokrateen itsenäiseen, osin itsekkääseen asemaan keskustelussa ja toisaalta Sokrateen ehdoilla käytävään keskusteluun. Vaikka keskustelussa nähdään yhteiseen tiedonrakentamiseen viittaavia piirteitä ja keskustelu on tulkittu dialogiksi, voidaan huomata, että Sokrates pyrkii itsepintaisesti pysymään omissa näkökannoissaan ja käymään keskustelua omalla tavallaan ja omilla ehdoillaan. Sama voidaan todeta Thrasymakhoksen osalta. Toisen keskustelijan näkökantojen kunnioittaminen ja suvaitseminen vaikuttaa olevan keskustelijoille sivuseikka sen rinnalla, mitä omat näkemykset ja niiden läpivieminen keskustelijoille merkitsevät. (vaihe 10.)

Yhteenveto dialogityyppien esiintymisestä keskustelussa

Ensinnäkin Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelussa voidaan todeta esiintyvän kaikki neljä dialogityyppiä: dialogi keskusteluna, dialogi tutkimuksena, dialogi väittelynä ja dialogi ohjauksena. Dialogityyppien esiintymistä tarkastellaan keskusteluvaiheittain: pohditaan, mikä tai mitkä dialogityypit/mitkä dialogityyppien piirteet ovat tunnistettavissa kussakin keskusteluvaiheessa. Tämän tarkastelun perusteella voidaan sanoa, että dialogi ohjauksena - tyyppi on keskustelussa vahvasti esillä. Sokrates esiintyy keskustelun ohjaajana silloin, kun johdattelee kysymyksiin keskustelua (vaiheet 4,6 ja 9). Sokrateen ohjaajan rooli on ristiriitainen siitä syystä, että Sokrates esiintyy siten, että on nöyrä tiedon etsijä ja kyselijä. Hän ei tiedä ja siksi kyselee. Sokrates kyselee keskustelukumppaniltaan, tässä tapauksessa Thrasymakhokselta, niin kauan, että keskustelukumppani lopulta myöntää hänen esittämän näkökantansa. Sokrateella on ilmeisen selkeä käsitys siitä, mikä on hänen näkemyksensä oikeudenmukaisuudesta tai ainakin siitä, miten keskustelun tulisi kulkea eli Sokrateen ajatuskulkuja myötäillen. Omia näkemyksiään Sokrates tarjoilee ja pyrkii saamaan hyväksytyksi. Sokrates kyselee tiuhaan ja uutterasti ja estää kysymystensä tulvalla keskustelukumppaninsa mahdollisuudet esittää näkökantansa.

Thrasymakhos on erityisen ärtynyt Sokrateen kysymyksillä dominoivaan tapaan käydä keskustelua ja ärtymyksensä Thrasymakhos osoittaa hyökkävällä käytöksellään. Vaikka Thrasymakhos esittää avointa Sokrateeseen ja erityisesti tämän keskustelutapaan kohdistuvaa kritiikkiä, ei Sokrates hellitä kyselemistään tai osoita halua/tarvetta käydä keskustelua siten, että esim. Thrasymakhos kyselisi vuorostaan. Keskusteluvaiheessa seitsemän Thrasymakhos ottaa itselleen ”tilaa” keskustelussa. Seuraa Thrasymakhoksen kiihkeä yksinpuhelu, jossa Thrasymakhos puolustaa näkemyksiään ja vahvistaa sen, mitä mieltä keskustelussa on.

Thrasymakhoksen tavassa käydä keskustelua korostuu aggressiivinen ja kilvoitteleva väittelyhenkisyys (dialogi väittelynä). Thrasymakhos syyttelee ja moittii Sokratesta avoimesti ja uhoaa, kuinka hän tietää Sokrateen metkuilun keskustelussa. Joten on turha luulla, että Sokrates päihittäisi hänet väittelyssä. Thrasymakhoksen osalta väittely jää ponnottomaksi, erityisesti väittelyn sisällön (näkemykset ja niiden perustelut) osalta ja Thrasymakhoksen väittelevään keskusteluesiintymiseen sisältyvän korostuneen tunnepitoisuuden seurauksena. Thrasymakhoksen keskeisenä ongelmana keskustelussa todetaan olevan Sokrates ja hänen tapansa käydä keskustelua ja oikeudenmukaisuuden ongelman selvittämisen tulkitaan Thrasymakhoksen osalta jäävän toisarvoiseksi. Sokrateen keskusteluasemia koskevassa tulkinnassa on Thrasymakhoksen motiivit oikeudenmukaisuuden ongelman selvittämisen suhteen asetettu kyseenalaiseksi. Onko Thrasymakhos todella väitteidensä ja näkemystensä takana vai onko Thrasymakhoksen tarkoitus olla eri mieltä kuin Sokrates, johon Thrasymakhos on niin ärtynyt? Thrasymakhoksen väittelyhenkisen dialogityypin piirteitä esillä keskusteluvaiheissa 1,2, 3, 5, 7, ja 8.

Voidaan todeta, että keskusteluvaiheissa saattaa korostua jonkun dialogityypin esillä olo, mutta on myös keskusteluvaiheita, joissa voidaan tulkita esiintyvän kahden tai kolmen dialogityypin piirteitä ja mikään tyyppi ei korostu erityisesti. Dialogityyppien tarkastelussa ilmenee se, että kun keskusteluvaiheessa korostuu jonkun dialogityypin esiintyminen, korostuneesti esiintyneen tyyppin piirteet esiintyvät vain toisen keskustelijan esiintymisessä. Tämä kuvaa keskustelijoiden erilaista asennetta keskusteluun ja erilaista tapaa käydä keskustelua.

Sokrates ja Thrasymakhos esiintyvät heihin yhdistetyn korostuneen dialogityypin edustajina siten, että vastavuoroisuuden toteutuminen keskustelijoiden välillä joutuu uhatuksi. Molempien keskustelijoiden voidaan nähdä käyvän keskustelua itsekkäistä lähtökohdista. Sokrates ei ota Thrasymakhoksen kritiikkiä tavastaan käydä keskustelua kovinkaan tosissaan. Vaikka Sokrates tietää kyselevän roolinsa vaivaavan Thrasymakhosta, ei Sokrates tarkastele ongelmaa tämän näkökulmasta ja osoita tarvetta tinkiä kyselijän roolistaan. Sokrates kyllä antaa vastinetta Thrasymakhoksen kritiikkiin selittäen syitä keskusteluesiintymiselleen, mutta Sokrates ei muuta keskustelutyylään.

Thrasymakhoksen kilvoitteluhenkkinen väittelytyyli saa voimansa aggressiivisuudesta. Hyökkäävä keskustelutapa asettaa keskustelukumppanin ikävään asemaan. Sokrates hämmentyy välillä Thrasymakhoksen kiukunpurkauksista ja saa käyttää keskustelutarmoaan, jotta keskustelu pysyisi asialinjalla. Sokrateen todetaan suhtautuvan Thrasymakhoksen syytöksiin ja uhoamiseen maltillisesti ja keskustelun kulkua turvaavasti. Sokrateen vastauksissa voidaan todeta välillä ivallisia kommentteja, mutta iva nähdään kuitenkin parempana vaihtoehtona kuin esim. riitelemään ryhtyminen tai Thrasymakhoksen käyttäytymisen huomiotta jättäminen. Sokrateen iva nähdään myös Sokrateen huvittuneisuuden osoitukseksi ja isällisen pehmeäksi tavaksi kohdata Thrasymakhoksen epävarmuudesta ja pätemisen tarpeesta puhujana juontava hyökkäävyys. Etenkin Sokrateen osalta voidaan todeta, että hänen keskustelutyylinsä viittaa itsenäiseen keskustelijaan, joka tietää, ainakin osittain, jo ennalta vastaukset kysymyksiin ja kokee oman tapansa keskustella oikeana ja oikeutettuna.

Dialogin arvioimisessa päädytään surkeaan lopputulokseen. Thrasymakhos on keskustelusta poistumisyrityksensä jälkeen mukana vain Sokrateen ja keskustelua seuraavien mieliksi tai koska hänet on vaadittu jäämään, vaikka kokeekin keskustelun turhauttavaksi. Sokrateen toteama lopputulos keskustelusta on, että hän ei tiedä yhtään mitään, koska on mässäillyt tiedolla siirtyen ongelmanpohdinnassa liian hätäisesti eteenpäin. Siispä alkuperäinen ongelma, mitä oikeudenmukaisuus on, on selvittämättä. Sokrateen tutkiva itsekritiikki kohdistuu tiedon tuloksen pohdintaan. Etenkin Thrasymakhoksen osalta tarkasteltuna Sokrateen itsekritiikki olisi voinut yltää myös dialogisen suhteen pohdintaan. Sokrates olisi voinut pohtia esimerkiksi sitä, kuinka Sokrates olisi voinut tulla Thrasymakhosta enemmän vastaan tämän odotuksissa dialogin

käymisen suhteen tai, miten Sokrates olisi voinut ottaa paremmin huomioon Thrasymakhoksen näkökannat ja rakentaa keskustelua nämä huomioiden.

5.4. Rehellisyys, aitous ja rakkaus dialogissa

Freiren dialogikäsitteen keskeinen lähtökohta on se, että dialoginkävijät tarkastelevat rehellisesti sekä omaa että muiden dialoginkävijöiden osaa/asemaa dialogissa, elämässä ja maailmassa yleensäkin. Rehellisyydelle perustuva dialogi on aitoa subjektin huomioimista ja kunnioittamista, erilaisuuden ymmärtämisyrittämistä.

Freiren mukaan dialogissa on keskeistä ajattelutoiminnan lisäksi käytännönläheinen ja käytännönhuomioiva toiminta, praxis. Dialogia käydään erilaisista elämän- ja maailmankäsityksistä, elämän taustoista ja kokemuksista käsin. Dialogissa subjektien välinen erilaisuus on esillä ja vaikuttaa subjektien välisessä kanssakäymisessä ja sen arvioimisessa.

Dialoginkävijät voivat Freiren mukaan toimia erilaisissa tehtävissä. Freire kuvaa teoksessaan Sorrettujen pedagogiikka mm. opettajan ja oppilaan tai vallankumousjohtajan ja kansan välistä dialogisuhdetta, siinä esiintyviä tehtäviä/rooleja ja niiden toteutumisen edellytyksiä ja vaikeuksia.

Dialogityypitarkastelussa on todettu, että Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelussa korostuvat dialogi ohjauksena ja dialogi väittelynä - dialogityypit. Dialogi ohjauksena - tyyppi todettiin olevan korostuneesti esillä Sokrateen keskusteluesiintymisessä ja dialogi väittelynä - tyyppi määriteltiin kuvaamaan keskeisesti Thrasymakhoksen keskusteluesiintymistä. Tarkastelu paljastaa dialoginkävijöiden erilaiset roolit/tehtävät. Sokrateen rooli nähdään keskeisesti keskustelua ohjaavana. Sokrateen keskustelua ohjaavassa roolissa painottuvat kysymysten esittäminen ja kysymyksillä keskustelun ohjailu. Sokrates toimii myös keskustelua turvaavasti ohjaajan roolissa esiintyen maltillisesti, rauhanomaisesti ja vakuuttavasti. Thrasymakhos esiintyy keskustelussa aggressiivisen kriitikon osassa. Thrasymakhos hyökkää syytöksineen Sokrateen kimppuun ja arvioi kriittisesti Sokrateen keskustelutapaa.

Miten Freiren korostaman rehellisyyden voidaan nähdä ilmenevän Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelusuhteessa? Thrasymakhos näyttää Sokrateeseen kohdistuvat tunteensa aidosti. Thrasymakhos on ärsyyntynyt Sokrateeseen ja erityisesti tämän tapaan käydä keskustelua ja Thrasymakhos osoittaa sen suorasanaisin syytöksiin. Thrasymakhoksen suorasanaisuuden tekee ongelmalliseksi hänen mielenilmaisuuksensa ja arviointiinsa liittyvä loukkaavuus ja itsekeskeisyys. Thrasymakhosta ei vaikuta vaivaavan, miten Sokrates kokee Thrasymakhoksen hyökkäävyyden ja kuinka hyökkäävyys vaikuttaa Sokrateeseen ja keskusteluun.

Sokrateen rehellisyyttä voitaisiin arvioida dialogissa asetettujen kasvuun/oppimiseen pyrkivien tavoitteiden ja niiden käytännössä toteutumisen suhteen. Sokrateen keskeisenä pyrkimyksenä keskustelussa on oikeudenmukaisuuden ongelman selvittäminen. Sokrates toteuttaa pyrkimystään soveltaen kyselymenetelmäänsä, jonka oikeutusta joutuu myös puolustamaan. Kyselymenetelmänsä puolustuspuheessa Sokrates korostaa tiedonetsijän nöyrää suhdetta tietoon. Sokrates kertoo kyselevänsä, koska ei tiedä. Sokrates paljastaa tietämättömyytensä, eikä halua esiintyä siten, että tietäisi enemmän kuin tietää. Jos joku (kuten Thrasymakhos) kehuskelee tietävänsä, on tämä velvollinen jakamaan tietonsa muiden kanssa. Kysymyksiin Sokrates myös tarkentaa ymmärtämäänsä.

Sokrateen kyselymenetelmän tavoitteena, edellä esitettyjen nöyrän tietosuhteen ja ymmärtämisen tarkennuksen lisäksi, nähdään myös keskustelukumppanin ohjaaminen kysymyksiin tiedon etsintään ja löytämään tieto itsessään, omissa vastauksissaan (Sokraattinen metodi, esimerkkinä Menon dialogi, s. 17-18).

Sokrateen rehellisyyttä kyselymenetelmänsä tavoitteiden suhteen voidaan punnita Thrasymakhoksen kärkevän kyselymenetelmään kohdistuvan kritiikin myötä. Thrasymakhos osoittaa ärhäkällä käytöksellään, että Sokrateen kyselymenetelmä ei ole sopiva tiedon etsinnän/löytämisen menetelmä. Thrasymakhos toivoo Sokrateen hellittävän kyselevästä roolistaan, mitä ei kuitenkaan tapahdu. Jos Sokrates suostuisi huomioimaan Thrasymakhoksen toiveet kyselymenetelmänsä suhteen, tämä saattaisi vaikuttaa myönteisesti keskustelun luonteeseen, kulkuun ja lopputulokseen.

Keskustelun aitouden määrittämistä hankaloittaa epäselvyys Thrasymakhoksen keskustelun käymisen tarkoituksesta. Thrasymakhoksen aito pyrkimys selvittää

oikeudenmukaisuuden ongelmaa on kyseenalaistettu Sokrateen keskusteluasemia koskevan tarkastelun yhteydessä ja myös Burbulesin dialogisääntöjen/dialogityyppien tarkastelussa on viitattu tähän. Keskeisenä keskustelusuhteen aitoutta vääristävänä tekijänä on nähty Thrasymakhoksen vastentahtoinen osallistuminen keskusteluun poistumisyriyksiensä jälkeen. Thrasymakhoksen vastentahtoinen osallistuminen keskusteluun ilmenee teennäisenä (epäaitona) keskustelukäyttäytymisenä, jolle on ominaista Sokrateen ajatusten myötäily.

Freiren mukaan dialogisen ihmisen perusominaisuus on rakkaus, joka ilmenee toisille ja sortosuhteista vapauttavalle toiminnalle omistautumisena. Freiren rakkaudellisen dialogisuhteen perustana on rehellinen subjektin (esim. dialogikumppanin tai dialogiarvioinnin kohteena olevan) kykyjen, taitojen, puutteiden tai kehittämistarpeiden, arviointi. Rehellisen arvioinnin myötä pyritään siihen, että dialoginkävijät muodostavat käsitystä itsestään ja toisistaan yhteydessä maailmaan (vuorovaikutuksessa) ja voivat asettua dialogikäsitystään vastaavaan osaan/rooliin dialogissa. Freiren mukaan ihmisen lahjakkuudet on tarkoitettu hyödynnettäväksi dialogisuhteessa. Lahjakkuuksia ei pitäisi käyttää vain omaksi edukseen, vaan jakaa lahjakkuuttaan ja sen myönteisiä vaikutuksia dialogikumppaneiden ja dialogin onnistumisen eduksi. Opettamisessa keskeisenä nähdään mm. opettajan pyrkimys auttaa oppilaita vapautumaan vääränlaisesta tietoisuudesta. Opettaja kokoaa ja jäsentää tietoa ja pyrkii saamaan tiedon selkeästi omaksuttavaan ja ymmärrettävään sekä ajan käsitystä vastaavaan muotoon. Opettaja pyrkii huomioimaan oppilaansa, mm. näiden lähtökohdat, elämäntilanteet ja tarpeet opetuksessaan. Hän kertoo mm. avoimesti aikaisemmin toteutetuista opetusprojekteista ja osoittaa kiinnostusta oppilaidensa elämään hankkimalla tietoa ja pyrkimällä ymmärtämään näiden elämää.

Freiren dialogikäsityksessä korostuu myös keskeisesti sortosuhteista vapautumisen merkitys. Dialogisuhde ei saisi perustua toisten aliarvioimiselle/itsen korostamiselle eikä pyrkimykselle hallita tai manipuloida. Freire erottaa mm. dialogisen vallankumoustoiminnan teorian ja sortotoiminnan teorian. Dialoginen vallankumoustoiminta perustuu keskeisesti vallankumousjohtajan/vallankumousjohtajien ja kansan väliseen vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Dialogisen vallankumoustoiminnan päämäärä on ihmisten inhimillistäminen todellisuutta muuttamalla. Antialogista sortotoiminnan teoriaa määrittää hallitsevan eliitin toimija-subjekti - asema ja sorrettujen

objekti - asema ja toiminnan päämäärä on sorron säilyttäminen. (Freire 2005, 150.) Minkälaisena dialogisuhteena voitaisiin nähdä Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelusuhte tämän tarkastelun valossa? Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelusuhteessa voidaan havaita Thrasymakhoksen pyrkimys vapautua sortosuhteesta, jossa Sokrates esiintyy keskustelua dominoivasti. Thrasymakhos kokee Sokrateen rajoittavan dominoivuudellaan muiden keskustelijoiden osallistumismahdollisuuksia ja pyrkii osoittamaan tämän hyökkäävällä keskusteluesiintymisellään.

Thrasymakhoksen voidaan nähdä toimivan Sokratesta sortavassa asemassa hyökkäävän keskusteluasenteensa ja -käytöksensä vuoksi. Ensinnäkin Thrasymakhoksen hyökkäävä keskustelukäytös voidaan nähdä antialogisena, koska hyökkäävyys ei osoita rakkautta, (omistautumista) dialogikumppania kohtaan. Rakkaus on Freiren mukaan keskeinen dialogia muodostava tekijä. Hyökätessään Thrasymakhoksen voidaan nähdä omistautuvan lähinnä omien tunteidensa esittämiseen ja purkamiseen. Sortajan asemassa toimiessaan kummankaan keskustelijan ei voida nähdä pyrkivän inhimillistämään keskustelusuhdetta todellisuutta muuttamalla, vaan keskustelijoilla on itsekkäät päämäärät, joiden vaikutuksesta sortosuhte jää voimaan (keskustelijoiden itsekkäiden päämäärien kuvausta mm. dialogin keskeisten piirteiden määrittelyn yhteydessä, s. 51-52).

5.5. Tasa-arvoisuuden/tasaveroisuuden toteutuminen dialogissa

Kun Sokratesta ja Thrasymakhosta kuvaillaan keskustelijoina, päädytään hyvin erilaisiin määritelmiin. Sokrates on arvostettu, harjaantunut ja tinkimätön tiedonetsijä, jolla on selkeä, perusteltu käsitys siitä, miten tiedonetsinnän prosessin tulee edetä. Thrasymakhos on hyökkäävä, väittelyhenkinen, kilvoitteleva, kunnianhimoinen ja epävarma keskustelija. Voisiko näin erilaisin määritelmin kuvattujen keskustelijoiden välinen suhde olla tasa-arvoinen?

Freiren käsityksiin vedoten voitaisiin vastata, että keskustelijoiden erilaisuus ei aseta esteitä tulkita dialogia tasa-arvoiseksi, vaan ratkaiseva dialogin tasa-arvoisuuden (Freiren teoksen suomennoksessa käytetään käsitettä tasaveroisuus, jolla viitataan

dialoginkävijöiden tasaveroisuuteen) arvioimisen kriteeri on dialogin aitous ja rehellisyys. Aitous ja rehellisyys ilmenevät mm. aitona ja rehellisenä kiinnostuksena ja tarpeena tarkastella dialogia sekä dialogikumppania ja itseään dialoginkävijänä. Freiren mukaan dialoginkävijät ovat erilaisia yksilöitä ja toimijoita, joita voidaan arvioida ja arvostaa dialogiin osallistuvina subjekteina. Yksilöllisyyden tunnustaminen on dialoginkäymisen perusedellytys, joka asettaa dialoginkävijät tasaveroiseen asemaan. Subjektien erilaisuus antaa mahdollisuuden toimia erilaisissa tehtävissä ja subjekteja voidaan arvioida ja arvostaa dialoginkävijöinä eri tavalla onnistuneiksi. Flechan mukaan tasa-arvoisuutta korostavassa dialogissa on keskeistä se, että ihmisten ajatuksia arvostetaan niiden pätevyyden (tai soveltuvuuden*) perusteella, eikä näkemyksen esittäjän ja hänen valta-asemansa perusteella.

Miten Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelussa ilmenevät tasa-arvoisuuden ongelmat? Kysymystä tarkastellaan esittämällä niitä tekijöitä, jotka haittaavat keskustelijoiden tasa-arvoista osallistumista. Keskeinen ongelmatekijä on keskustelijoiden välejä kiristävä kauna. Thrasymakhos ei siedä Sokrateen kyselevää keskustelutapaa, koska näkee tämän rajoittavan itsensä ja muiden keskustelijoiden osallistumista. Thrasymakhos osoittaa ongelmansa Sokratesta ja tämän kyselevää keskustelutapaa kohtaan avoimesti ja aggressiivisesti, mikä nähdään Sokrateen keskusteluun osallistumista hankaloittavana tekijänä. Sokrates joutuu käyttämään keskustelutarmoaan, kun käsittelee Thrasymakhoksen kiukunpurkauksia ja syytöksiä. Keskustelutarmon menetystä voidaan tarkastella keskusteluenergian (kuten motivaation, keskustelutahdon tai keskustelussa esiintymisen voimallisuuden) ja ajan heikkenemisenä/menetyksenä. Sokrateen keskustelutarmo kärsii oikeudenmukaisuuden ongelman käsittelystä pois menetetyn ajan tai Sokrateen keskustelukyvyyden heikkenemisen suhteen.

Thrasymakhos turhautuu, kun Sokrates ei suostu näkemään ongelmaa tämän keskusteluaseman dominoivuudesta Thrasymakhoksen näkökulmasta.

Thrasymakhokselle Sokrateen perustelut ja selittelyt keskustelumenetelmänsä puolustamiseksi eivät ole riittäviä. Thrasymakhos odottaisi Sokrateen hillitsevän tai kokonaan lopettavan kyselemisensä. Näin ei kuitenkaan käy, vaan Sokrates pitäätyy kyselevässä roolissaan. Thrasymakhoksen voidaan nähdä kokevan keskusteluasetelman epätasa-arvoiseksi. Sokrates rajoittaa hänen (ja muiden keskustelijoiden) osallistumista.

Tämän lisäksi Sokrates aliarvioi Thrasymakhoksen toiveita keskusteluasetelmien muuttamisesta.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen tasa-arvoista dialogisuhdetta nähdään haittaavan keskustelijoiden välillä vallitseva epäsuhta siinä, miten varmuus tai vakuuttavuus ilmenee keskustelijoiden esiintymisessä. Sokrates vaikuttaa tietävän, mitä tekee. Sokrates esiintyy vakuuttavasti ja vahvasti. Sokrates ei jää sanattomaksi ja pyrkii aina perustelemaan näkökantansa. Sokrates on taitava kyselijä ja keskustelun johdattelija. Thrasymakhoksen keskusteluesiintymiseen taas sisältyy tunteiden harkitsemattomia purkauksia, Sokrateen aggressiivista panettelua, joiden voidaan nähdä ilmentävän ainakin osaltaan Thrasymakhoksen epävarmuutta keskustelijana. Keskustelijoiden välistä suhdetta verrataan Sokrateen keskusteluasemia koskevassa tulkinnassa isän ja pojan väliseen suhteeseen. Isä, eli Sokrates seurailee huvittuneena pojan eli Thrasymakhoksen kiukunpurkauksia ja uhittelua, jotka voidaan nähdä olevan seurausta pojan kokemattomuudesta, taitamattomuudesta tai pätemisen tarpeesta. Jos poika ymmärtäisi ja hyväksyisi epävarmuutensa ja heikomman asemansa (nuoruutensa ja kokemattomuutensa), voitaisiin välttää ylilyöntejä isän ja pojan suhteessa.

Tasa-arvoisuuden ongelmaa tarkasteltaessa voidaan todeta, että ihmiset ovat jo syntymästään eriarvoisessa asemassa toisiinsa nähden. Ihmisillä ovat erilaiset elämän lähtökohdat ja taustat. Osittain ne vaikuttavat elämää suuntaavasti. Manuelin henkilöesimerkin myötä saatamme todeta, kuinka hänen mahdollisuutensa koulunkäyntiin lapsena ja nuorena vaikuttivat osaltaan hänen sijoittumiseensa työelämässä. Manuel joutui tekemään töitä hyvin nuorella iällä ja tämä vaikeutti koulunkäymistä. Manuelin mahdollisuudet edetä työllä pienenevät vaatimattoman koulutuksen vuoksi. Vaikka Manuelin suulliset taidot tekivät vaikutuksen työväenliikkeen kokouksissa ja tapaamisissa, eivät ne riittäneet edellytyksiksi toimia työväenliikkeen johtotehtävissä tai saada arvostettua työasemaa, jonka vaatimuksena oli akateeminen koulutus.

Elämän historia voi vaikuttaa myös siten, että ihminen asettaa rajoitteita elämälleen itse, vaikka ympäristö ei tätä tekisikään. Manuelin tapauksessa tämä ilmeni siten, että tämä ei suostunut etenemään opinnoissaan, koska oli tietoinen tekemistään kirjoitusvirheistä. Hän jopa vaihtoi aikuiskoulutuslaitosta vähäksi aikaa sen vuoksi, että häntä patistettiin hyväksymään virheensä ja etenemään opinnoissaan.

Elämän tavoitteiden ja pyrkimysten toteuttamisessa ihmisellä itsellään on keskeinen osuus. Manuel ei tyytynyt elämäänsä ja asemaansa vaatimattoman koulutustaustan ja työaseman omaavana. Hän hakeutui aikuiskoulutukseen ja asetti itselleen tavoitteita. Manuel halusi oppia lukemaan ja kirjoittamaan kunnolla ja saada todistuksen, jonka toivoi parantavan asemaansa työelämässä. Manuel koki saavansa opiskelusta muutakin kuin tiedollisen sisällön ja todistuksen. Hän sai varmuutta itsensä ilmaisijana ja ihmisenä ja mahdollisuuden taistella tärkeiden elämänarvojen, kuten oikeuden ja tasa-arvoisuuden puolesta.

Manuelin kokemukset dialogiseen toteutukseen pyrkivän kirjallisuuspiirin tapaamisissa avarsivat hänen elämänsä katsomustaan. Kirjallisuuspiirissä kohtasivat hyvin erilaiset elämät, niin teoksissa kuin niiden tulkinnassakin. Yhteiskunnalliset ongelmat ja tapahtumat saivat yhteisissä tulkinnoissa uutta merkittävyyttä. Oppiminen oli Manuelille aivan toisenlaista kuin hänen lapsuusvuosiensa koulumuistoissa.

Manuelin elämän keskeinen vaikuttaja kirjallisuuspiirissä oli ohjaaja. Manuel saattoi verrata ohjaajan ja itsensä koulukokemuksia ja elämää, jotka olivat hyvin erilaisia. Ohjaaja oli saanut opiskella ilman työrasitteita ja oli hankkinut akateemisen tutkinnon. Manuel oli köyhästä perheestä ja oli ollut lapsesta asti työelämässä. Nämä olivat tekijöitä, jotka hankaloittivat Manuelin koulunkäyntiä ja opiskelua. Manuelilla oli muisto kouluvuosiltaan, jolloin opettaja oli ylenkatsonut hänen oppimattomuuttaan ja yrittänyt korjata hänen andalusialaista aksenttiaan karttakepin voimalla. Kirjallisuuspiirissä Manuelin ja ohjaajan suhde perustui keskinäiseen kunnioitukseen ja arvostukseen. Molemmat olivat oppijan asemassa. Manuelin elämänsä historiaan kuului vahva osallistuminen työläiselämän ja työläisten solidaarisuuden puolustamiseen. Manuel voidaan nähdä kirjallisuuspiirissä erityisesti työläiselämän ongelmien asiantuntijana ja työläisten tunteiden tulkkina. Ohjaaja saattoi esim. ihaila Manuelin tunteisiin vetoavaa ilmaisutaitoa, kun Manuel esitti työläisen tunteita kuvaavaa laulua.

Sekä Manuel että Thrasymakhos ovat esimerkkejä henkilöistä, joita voidaan tarkastella elämänsä aktiivisina vaikuttajina ja toimijoina. Manuel pyrki parantamaan elämänlaatuaan opiskelemalla. Thrasymakhos pyrki vaikuttamaan asemaansa/osaansa dialogikeskustelussa. Thrasymakhos ilmaisi tyytymättömyyttään vallinneeseen keskusteluasetelmaan ja pyrki muuttamaan sitä. Thrasymakhos toimi kuitenkin myös

pyrkimyksiään hankaloittavasti. Hyökkäävä keskustelukäytös nähdään Thrasymakhoksen asemaa heikentävänä, sillä se tuo jännitteisyyttä (antipatioita ja hyväksymättömyyttä) keskustelijoiden välille ja voidaan nähdä osoituksena Thrasymakhoksen epävarmuudesta keskustelijana. Lisäksi hyökkäävyys etäännyttää keskustelijoita oikeudenmukaisuuden ongelman käsittelystä. Keskustelutilanteissa, joissa hyökkäävyyttä esiintyy, tulevat keskeiseksi hyökkäävyyden ilmaiseminen, kohtaaminen ja käsittely. Thrasymakhoksen pyrkimykset keskusteluasetelman muuttamiseksi epäonnistuivat. Epätasa-arvoista keskusteluasetelmaa ei saatu puretuksi.

6. Keskustelun dialogiluonne

6.1. Hallitsevat roolit dialogi - keskustelussa

6.1.1. Sokrates keskustelun ohjaajana

Sokrateen keskusteluasemia koskevassa tulkinnassa Sokrateen ohjaaja-aseman ilmenemisen tarkastelussa nähdään keskeisinä seuraavat seikat. Sokrates on keskustelussa vahvasti mukana. Sokrates esiintyy aktiivisena, tinkimättömänä tiedon etsijänä, jonka päämääränä on saada hyväksyttävä vastaus oikeudenmukaisuuden ongelmaan. Sokrates on paljon äänessä ja vaikuttaa keskeisesti keskustelun kulkuun. Hän on keskustelussa mukana erityisesti tiuhaan toistuvien, keskustelua ohjailevien kysymysten esittäjänä.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelussa ratkotaan oikeudenmukaisuuden ongelmaa, kuten Valtio - teoksen muissakin keskusteluissa. Oikeudenmukaisuuden ongelman lisäksi erityinen keskustelun ongelma on keskustelijoiden välinen jännitteinen suhde. Thrasymakhoksen hyökkäävä keskusteluasenne ja suorasanaisten ilmaisutapa nähdään erityisesti jännitteitä synnyttävinä tekijöinä keskustelussa.

Sokrateen keskustelua ohjaavan aseman tulkitaan tulevan esille erityisesti niissä tilanteissa, kun Sokrates käsittelee Thrasymakhoksen hyökkäävyyttä keskustelussa. Sokrates ottaa vastaan Thrasymakhoksen aggressiivisuuden tai syytökset maltilla.

Sokrates ei osoita hermostumisen merkkejä ja/tai ei jää pitkäksi aikaa hämmentyneeseen mielentilaan Thrasymakhoksen hyökkäävän keskustelukäytöksen jälkeen. Sokrates säilyttää myös asiallisen ja rauhanomaisen tavan käydä keskustelua. Hän ei ryhdy riitelemään tai ei anna keskustelun joutua pitkäksi aikaa harhateille. Sokrateen asiallisuuden katsotaan ilmenevän erityisesti yhteistyökykyisyytenä. Sokrates vastaa Thrasymakhoksen kysymyksiin ja esittää vastinetta tämän kritiikkiin pääosin asiallisesti. Sokrates osoittaa epäsuorasti tullessa loukatuksi tai Thrasymakhoksen käyttäytyneen sopimattomasti, mutta Sokrates ei tee sitä kielteisessä mielessä korostetusti. Sokrateen ivallisuus ja vertauskuvallinen esitystapa nähdään mm. Sokrateen keinoina vaikuttaa epäsuorasti ja pehmittelevästi keskustelukumppaniinsa. Iva, monitulkintaisuutensa vuoksi, ei ole suora viesti riidanhaluisuudesta ja iva voidaan nähdä myös keskustelijan myönteisesti tulkittavana työkaluna. Vertauskuvallinen esitystapa on edullinen Sokrateelle mm. siksi, että se aiheuttaa pohtimisen tarpeen vertauskuvallisen ilmaisun tarkoituksesta tai soveltavuudesta tarkoitetun kuvaamiseen. Tällöin Thrasymakhoksen kiukun voidaan nähdä laimistuvan pohdinnan aikana. Tunteet eivät ole päällimmäisenä pinnassa.

Sokrateen maltillinen ja asiallinen tapa käydä keskustelua turvaavat keskustelun rauhanomaisuutta. Rauhallisen ilmapiirin voidaan nähdä takaavan keskustelun sujuvuutta ja jatkuvuutta. Kun keskustelussa edetään rauhallisen harkitusti, pohditaan esim. mitkä kysymykset ovat tärkeitä keskusteluaiheen kannalta tai miten keskustelussa kannattaisi edetä, voidaan ehkäistä keskustelun joutumista harhapoluille. Keskustelun kiihkeä ja riitaisa ilmapiiri tulkitaan keskustelua hankaloittavana tekijänä. Jonkun keskustelijan esiintyminen kiihkeästi ja/tai riitaisasti saattaa rajoittaa muiden keskustelijoiden osallistumista. Riitaisuus saattaa hankaloittaa keskustelijoiden välisen yhteistyön ja jopa vaarantaa keskustelun jatkumisen.

Sokrateen keskusteluasemia koskevassa tulkinnassa nähdään keskeisenä Thrasymakhoksen hyökkäävyyttä aiheuttavana ongelmana Sokrateen keskustelua dominoiva asema. Kun Sokrates hallitsee ja ohjailee keskustelua kysymyksineen, jäävät muut keskustelijat vaatimattomaan osaan keskustelussa. Sokrates kuljettaa keskustelua siten, että saa omat näkemyksensä perusteltua hyväksyttävästi. Sokrateen perustelun vastaiset tai Sokrateen perustelun aikana ristiriitaisiksi todetut näkemykset menettävät hyväksyttävyytensä ja kumoutuvat. Sokrates rajoittaa dominoivalla tavallaan esittää

kysymyksiään toisten keskustelijoiden mahdollisuuksia esittää näkemyksiään tai päästä keskusteluun mukaan.

Sokrates voidaan nähdä Valtio - teoksen keskusteluissa ihailtuna ja arvostettuna keskustelijana. Thrasymakhoksen aggressiiviset, Sokrateeseen kohdistuvat syytökset ovat tulkittavissa ristiriitaisina Sokratesta ihailevien ja arvostavien keskusteluun osallistujien näkökulmasta. Thrasymakhoksen Sokratesta arvioiva kritiikki tulkitaan tutkimuksentekijän näkökulmasta selkeyttömäksi ja kokoomattomaksi. Kritiikkiä vaivaa vakuuttavuuden, perustelujen sekä kokonaistavan esittämisen puute. Kritiikin keskeinen ongelma nähdään olevan erityisesti Thrasymakhoksen kritiikin esitystavassa. Thrasymakhoksen yllätyksellinen ja voimallinen kritiikin esittämistapa saattaa vaikuttaa siihen, että kritiikin asiasisältö tulee arvioiduksi toisarvoisena, jos ollenkaan.

Keskustelutulkinnassa tuodaan esille myös Sokrateen välinpitämättömyys Thrasymakhoksen esittämää kritiikkiä kohtaan. Sokrates esittää kyllä vastineensa kritiikkiin selitysten ja perustelujen muodossa, jolloin Sokrates huomioi kritiikin. Vastine nähdään kuitenkin erityisesti hänen keskusteluasemaansa parantavana. Voidaan ajatella, että kun keskustelun seuraajat ymmärtävät paremmin Sokrateen tapaa toimia tai käyttäytyä tämän selityksen jälkeen, voivat he paremmin tulkita Sokrateen toimimista ja käyttäytymistä. Sokrateen selitykset voidaan nähdä vakuuttavina ja Sokrateen ymmärtämistä myönteiseen suuntaan tukevin. Thrasymakhoksen kritiikin ei nähty tavoittaneen Sokratesta Thrasymakhoksen näkökulmasta. Sokrates ei tunnistanut, myöntänyt, hillinnyt tai lopettanut dominoivuuttaan keskustelussa. Sokrateen kysely ja päätelmät ovat keskustelua hallitsevia tekijöitä alusta loppuun, Thrasymakhoksen vastustuksesta huolimatta.

Sekä Sokrateen että Thrasymakhoksen keskeisenä ongelmana nähdään tiukka kiinnipitäminen siitä todellisuuden rajatusta näkökulmasta, josta keskustelijat keskusteluongelmaa lähestyvät. Keskustelijoiden ei voida nähdä etsivän ”kultaista keskitietä”, jolloin keskustelijat rakentaisivat käsityksensä oikeudenmukaisuudesta siten, että pyrkisivät hyväksymään tai ymmärtämään kanssakeskustelijan käsitystä tämän esille tuomasta todellisuudesta.

Sokrateen esiintymistä keskustelun ohjaajana tarkastellaan tutkimuksessa myös Burbulesin dialogityyppi - määrittelyyn perustuen. Tutkimuksessa esitellään neljä Burbulesin määrittelemää dialogityyppiä: dialogi keskusteluna, dialogi väittelynä, dialogi tutkimuksena ja dialogi ohjauksena. Tutkimuksen ongelmiin sisältyy dialogityyppien esiintymisen tarkastelu osana Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun analyysia. Dialogityyppien esiintymistä pohditaan keskusteluvaiheittain.

Tarkastelussa voidaan havaita, että Burbulesin muotoilemat kaikki neljä dialogityyppiä esiintyvät Sokrateen ja Thrasymakhoksen välisessä keskustelussa. Hallitsevana erottuvat dialogi ohjauksena ja dialogi väittelynä - tyypit. Dialogi ohjauksena - tyyppi on hallitsevana Sokrateen keskusteluesiintymisessä ja dialogi väittelynä - tyyppi esiintyy keskeisesti Thrasymakhoksen keskusteluesiintymistä ilmentävänä. Dialogi ohjauksena - tyyppin piirteet todentuvat Sokrateen keskusteluesiintymisessä keskusteluvaiheissa 4, 6 ja 9 (keskusteluvaiheita kaikkiaan kymmenen). Sokrates esiintyy keskustelua ohjaavasti silloin, kun johdattelee keskustelua kysymyksineen.

Sokrateen rooli keskustelun ohjaajana nähdään ristiriitaisena siitä syystä, että Sokrates esiintyy nöyränä tiedonetsijänä. Sokrates kertoo kyselevänsä siksi, ettei tiedä. Sokrateella vaikuttaa olevan kuitenkin ilmeisen selkeä käsitys siitä, mikä on Sokrateen näkemys oikeudenmukaisuudesta ja erityisesti siitä, kuinka keskustelun tulisi kulkea. Sokrates kyselee keskustelukumppaniltaan, tässä tapauksessa Thrasymakhokselta, niin kauan, että keskustelukumppani lopulta myöntää Sokrateen esittämän näkökannan. Sokrates tarjoilee omia näkemyksiään keskustelussa ja pyrkii saamaan ne hyväksytyksi. Sokrates kyselee tiuhaan ja uutterasti ja estää kysymystensä tulvalla keskustelukumppaninsa mahdollisuuden esittää näkökantansa. Tämä on erityisesti Thrasymakhosta ärsyttävä seikka.

Tarkastelussa todetaan keskustelijoiden välisen vastavuoroisuuden joutuvan uhatuksi. Molemmilla keskustelijoilla nähdään olevan itsekäät lähtökohdat keskusteluun. Sokrates ei ota Thrasymakhoksen kritiikkiä tavastaan käydä keskustelua kovinkaan tosissaan. Vaikka Sokrates tietää kyselevän keskustelijan roolinsa vaivaavan Thrasymakhosta, ei Sokrates yritäkään tarkastella ongelmaa Thrasymakhoksen näkökulmasta ja osoita tarvetta tinkiä kyselijän roolistaan.

Thrasymakhoksen kilvoitteluhenkkinen väittelytyyli saa voimansa aggressiivisuudesta. Thrasymakhoksen hyökkäävä keskustelutapa asettaa keskustelukumppanin ikävään asemaan. Sokrates hämmentyy välillä Thrasymakhoksen kiukunpurkauksista ja saa käyttää keskustelutarmoaan, jotta keskustelu pysyisi asialinjalla. Sokrateen nähdään ilmentävän myös itsenäisyyttä keskustelijana. Sokrateella on selkeä käsitys siitä, miten hänen tulee keskustelua käydä ja tätä käsitystä Sokrates pyrkii myös toteuttamaan käytännön keskustelutilanteissa.

6.1.2. Thrasymakhos kriittisenä arvioijana ja aggressiivisena keskusteluesiintyjänä

Sokrateen ohjaaja - roolia koskevassa yhteenvedossa esitetään jo joitakin keskeisiä tutkimuksen esiin tuomia johtopäätöksiä Thrasymakhoksen roolista keskustelussa (kuten Thrasymakhoksen kriittinen, syyttelevä palaute Sokrateelle ja itsekkäät lähtökohdat keskustelussa). Seuraavaksi tuodaan esille lisää Thrasymakhoksen roolia koskevia päätelmiä. Burbulesin dialogityyppi - tarkastelussa todetaan seuraavaa. Thrasymakhoksen keskusteluesiintymisessä korostuu dialogi väittelynä - tyyppin piirteet. Thrasymakhoksen tulkitaan esiintyvän dialogi väittelynä - tyyppin kuvaamien keskustelun piirteiden edustajana keskusteluvaiheissa 1,2,3,5,7 ja 8. Dialogityyppi - tarkastelussa korostuu Thrasymakhoksen aggressiivisen ja kilpailevan väittelyhenkisyys osuus keskustelussa. Thrasymakhos esiintyy uhoavasti ja syyttää Sokratesta mm. siitä, kuinka tämä kieroilee ja metkuilee kysymyksillään, mutta koska Thrasymakhos tietää tämän, Sokrates ei onnistu häntä päihittämään väittelyssä. Thrasymakhoksen uhoava esiintyminen nähdään ainakin osaltaan hänen epävarmuudestaan johtuvaksi. Thrasymakhoksella on pätemisen tarve puhujana ja hän on epävarma keskustelutaitojensa suhteen. Tämä purkautuu uhoamisena ja muunlaisena hyökkäävyytenä keskustelussa.

Burbulesin dialogityyppejä koskevan tarkastelun yhteenvedossa todetaan, että Sokrateen keskustelun lopuksi esittämä kritiikki keskustelun surkeasta onnistumisesta olisi voinut kohdistua myös keskustelijoiden välisen suhteen pohdintaan. Sokrates ainoastaan kiittelee Thrasymakhosta siitä, että tämä on leppynyt vihamielisyydestään ja toteaa, että on epäonnistunut tiedon rakentamisessa omalta osaltaan. Hän on mässäillyt tiedolla ja on liian äkisti siirtynyt keskustelussa eteenpäin unohtaen keskittyä varsinaiseen keskusteluongelmaan.

Thrasymakhoksen osalta keskustelun nähdään päättyvän keskusteluvaiheeseen 8. Thrasymakhoksen ei katsota jäävän keskusteluun enää vapaaehtoisesti keskustelusta poistumisyrittänsä jälkeen. Hän jää keskusteluun muiden painostamana. Thrasymakhos kuvailee, kuinka hän on keskustelussa mukana vain, jotta ei riitaantuisi muiden kanssa. Thrasymakhos toteaa myös, että pitäytyy väitteissään, eikä tingi niistä. Tällöin voidaan katsoa, että Thrasymakhoksen keskustelussa läsnäolo on teennäistä Sokrateen myöntelyä. Thrasymakhoksella ei ole enää aitoa tarkoitusta osallistua oikeudenmukaisuuden ongelman selvittämiseen (jos tuota tarkoitusta oli alun perinkään).

Kun Thrasymakhos pohtii tilannetta, johon keskustelussa on päädytty, nähdään pohdintaan sisältyvän dialogi tutkimuksena - tyyppin piirteitä. Thrasymakhos tutkailee, turhautuneisuutta/toivottomuutta jatkaa keskustelua, tekee päätöksen poistua keskustelusta ja näkee Sokrateen ja itsensä sekä heidän välisen keskustelusuhteen päätöksensä vaikuttimena. Keskustelun päättyminen Thrasymakhoksen osalta nähdään myös dialogi väittelynä - tyyppin esiintymisen päättymisenä. Koska dialogi väittelynä - tyyppi esiintyy selkeästi Thrasymakhoksen vallitsevana dialoginkäymisen tyyppinä, on keskustelun päätöksessä kyse erityisesti Thrasymakhoksen väittely- ja kilpailuhenkisen sekä aggressiivisen dialogiesiintymisen päätöksestä.

6.2. Keskustelun dialogipiirteet

Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelusta katsotaan löytyvän seuraavat keskeiset dialogipiirteet. Ensinnäkin keskustelussa on tarkoitus muodostaa tietoa/oppia. Keskustelussa pohditaan oikeudenmukaisuuden ongelmaa, joka on Valtio - teoksessa esiintyvien muidenkin keskustelujen keskeinen ongelma. Dialogin kasvattavuus/oppiminen nähdään erilaisia dialogeja keskeisesti yhdistävänä, ja dialogia muodostavana tekijänä. Thrasymakhoksen tarkoitus muodostaa aidosti tietoa oikeudenmukaisuudesta kyseenalaistetaan. Pohditaan, onko Thrasymakhoksen päätarkoitus keskustelussa osoittaa ärtymystään Sokratesta ja tämän keskustelutapaa kohtaan. Thrasymakhoksen näkemykset, jotka ovat jyrkästi Sokrateen vastaisia, voidaan nähdä osana Thrasymakhoksen ärtymyksen osoitusta.

Dialogipiirteiden tarkastelussa todetaan edelleen, että keskustelun arvioimiseen dialogina riittää, että yhden keskustelijan tarkoitus ja pyrkimys on käydä vastavuoroista dialogia. Sokrateen osalta ehdon katsotaan täyttyvän. Sokrateen tarkoitus on muodostaa tietoa oikeudenmukaisuuden ongelmasta kysymisen vastavuoroista menetelmää soveltaen. Vaikka keskustelijoiden tarkoitus käydä dialogia olisi erilainen tai eri tavalla painottunut, tämä ei estä arvioimasta dialogia, mutta erilaiset/eri tavalla painottuneet dialogin tarkoitukset saattavat aiheuttaa epävarmuutta ja ongelmia dialogin tulkinnassa. Keskustelun käymisen tarkoitus nähdään keskeisenä dialogia ja dialogin arvioimista suuntaavana tekijänä.

Toinen Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun keskeinen dialogipiirre on vastavuoroisuuden ilmeneminen keskustelussa. Sokrateen ja Thrasymakhoksen voidaan todeta ratkovan oikeudenmukaisuuden ongelmaa vastavuoroisesti. Vastavuoroisuus ilmenee siinä, että kumpikin keskustelijoista osallistuu keskusteluun ja esittää näkökantojaan. Keskustelussa esiintyy myös toisen keskustelijan näkökantojen tarkennusta, erityisesti Sokrateen osalta. Vastavuoroisuutta haittaavana tekijänä nähdään keskustelijoiden välinen kauna, joka ilmenee erityisesti Thrasymakhoksen hyökkävyytenä. Thrasymakhos on ärtynyt erityisesti Sokrateen tapaan käydä keskustelua. Thrasymakhos kokee, että Sokrates dominoi keskustelua kysymyksineen ja rajoittaa muiden keskustelijoiden osallistumista. Thrasymakhoksen mukaan, Sokrates ”metkuilee ja kieroilee” kysymyksillään siten, että saa keskustelukumppanin näkemykset kumottua ja omat näkemyksensä perusteltua hyväksytysti.

Sokrateen kyselymenetelmä nähdään ongelmana keskustelijoiden välisen vastavuoroisuuden toteutumisessa. Sokrates esittää tiuhaan kysymyksiä ja johdattelee keskustelua omista näkemyksistään lähtien. Sokrates muotoilee kysymyksensä siten, että Thrasymakhoksen osa kysymyksiin vastaajana on suureksi osin myöntelevä ja Sokrateen tiuhaan toistuvat kysymykset rajoittavat Thrasymakhoksen osallistumista keskusteluun keskustelua suuntaavana/rakentavana osapuolena. Thrasymakhos esittää jyrkkää ja syyttelevää kritiikkiä Sokrateen kyselevää keskustelutapaa kohtaan. Sokrates huomioi kritiikin selvittelyjen ja perustelujen muodossa esitettynä vastineena, mutta ei muuta keskustelutapaansa. Tämä harmittaa Thrasymakhosta ja harminsa tämä purkaa kiukkuna ja turhautumisena keskusteluun.

Sokrates osoittaa vastavuoroisuutta keskustelussa pyrkien ymmärtämään Thrasymakhoksen kiukunpurkauksia käsitellen niitä maltilla ja humoristisuudella. Kriiikinvastine Thrasymakhoksen syytöksiin nähdään myös vastavuoroisuuden osoituksena.

Sokrateen sitoutuminen keskusteluun on keskeinen dialogipiirre. Sokrates esiintyy tinkimättömänä tiedonetsijänä, jonka tarkoitus on muodostaa tietoa oikeudenmukaisuuden ongelmasta. Vaikka Thrasymakhos etäännyttää keskustelua oikeudenmukaisuuden ongelman käsittelystä, Sokrates pitää huolen, että ongelman käsittelyyn palataan. Sokrates esiintyy keskustelun sujumista ja jatkumista turvaavasti. Sokrates mm. pehmittelee Thrasymakhosta, jotta keskustelussa ei suistuttaisi riitaan tai esittää vetoamuksen Thrasymakhoksen jäämisen puolesta, kun Thrasymakhos aikoo poistua keskustelupaikalta.

Thrasymakhoksen osalta dialogin katsotaan päättyvän siihen, kun tämä jää keskustelusta poistumisyriytyksensä jälkeen keskusteluun toisten painostamana. Thrasymakhos ei ole enää vapaaehtoisesti keskustelussa mukana ja kokee keskustelun jatkamisen turhana. Tämä ilmenee Thrasymakhoksen yliolkaisena ja teennäisenä käytöksenä keskustelussa. Vapaaehtoisuuden puuttumisen katsotaan vääristävän keskustelun luonnetta niin, ettei Thrasymakhoksen läsnäolo keskustelussa ole aitoa eli ei lähde Thrasymakhoksen aidosta halusta ja tarpeesta olla keskustelussa mukana ja ratkoa oikeudenmukaisuuden tai esim. Sokrateen keskustelutavan ongelmaa. Vapaaehtoisuuden piirre määritellään keskeiseksi dialogikeskustelun piirteeksi.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun dialogipiirteiden määrittelyssä esitetään niitä piirteitä, jotka ovat löydettävissä Burbulesin dialogisäännöissä. Burbules erottaa kolme dialogisääntöä: osallistumisen, sitoutumisen ja vastavuoroisuuden säännöt. Tutkimukseen sisältyy arviointi, jossa pohditaan Burbulesin dialogisääntöjä Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun arvioimisen kriteereinä. Arvioinnissa vertaillaan Burbulesin dialogisääntöjen sisältöä ja korostuksia tutkimuksentekijän tulkintaan Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun keskeisistä piirteistä. Vertailu sisältää yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia vertailukohteiden välillä. Tarkastelussa todetaan, että Burbulesin dialogisäännöt soveltuvat Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun arvioimiseen yleisinä dialogia koskevinä kriteereinä. Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelusta ovat

löydettävissä keskeiset Burbulesin dialogisäännöissä esitetyt dialogipiirteet. Koska keskustelussa on kyse erityisestä dialogin lajista/tyypistä, dialogikeskustelusta, voidaan arviointi nähdä kohdallisempana (dialogikeskustelun keskeisen olemuksen tavoittavana), jos arviointiin sovelletaan sääntöjä, jotka on rakennettu erityisesti dialogikeskustelua kuvaavina/arvioivina sääntöinä.

6.3. Tasa- arvoisen dialogin hankaluudet ja pyrkimykset niiden voittamiseksi

Sokrateen ja Thrasymakhoksen tasa-arvoista keskusteluun osallistumista haittaavana tekijänä nähdään erityisesti se, että keskustelijat eivät lähesty käsiteltäviä ongelmia keskustelukumppanin ymmärtämiseen pyrkivästä näkökulmasta. Keskustelijoiden tapa käydä keskustelua kuvastaa itsekästä keskusteluasennetta. Toinen keskeinen tasa-arvoista keskusteluun osallistumista haittaava tekijä on epäsuhta keskustelijoiden varmuuden ja vakuuttavuuden suhteen. Sokrates nähdään keskustelussa vahvana ja vakuuttavana keskustelijana, jolla on selkeä päämäärä. Thrasymakhoksen keskusteluesiintyminen antaa viitteitä kunnianhimoisesta, mutta epävarmasta keskustelijasta, jonka keskusteluesiintymisessä vaikuttavat vahvasti aggressiiviset ja hallitsemattomat tunteet. Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelusuhdetta verrataan isä-poika - suhteeseen, jossa Sokrates isänä seurailee huvittuneesti ja ymmärtäväisesti poikansa, Thrasymakhoksen kiukunpurkauksia ja uhittelua. Thrasymakhoksen katsotaan käytöksellään tuovan esille kokemattomuudestaan, taitamattomuudestaan ja pätemisen tarpeestaan juontavaa turhautumistaan. Jos Thrasymakhos hyväksyisi heikomman asemansa (kokemattomuutensa ja taitamattomuutensa) keskustelussa, voitaisiin välttää ylilyöntejä keskustelijoiden välisessä suhteessa.

Tutkimuksessa pohditaan myös, kuinka elämän lähtökohdat ja taustat vaikuttavat ihmisten elämää osittain suuntaavina tekijöinä. Flechan esittämän Manuelin henkilöesimerkin kuvauksen myötä voidaan todeta, että Manuelin köyhä lapsuus ja jo lapsuudessa olleet työelämävelvoitteet heikentävät hänen mahdollisuuksiaan koulunkäyntiin. Vaatimaton koulutus taas estää Manuelia pääsemästä tavoittelemaansa asemaan työelämässä. Hän ei kuitenkaan tyydy asemaansa, vaan hakeutuu aikuiskoulutukseen ja asettaa tavoitteita opiskelulle. Aikuiskoulutuksessa Manuel kokee saavansa tiedollisen oppisisällön lisäksi

varmuutta ihmisenä ja opiskelijana ja lisäksi hän saa opiskelujen myötä toteuttaa tärkeinä pitämiään elämänarvoja, kuten oikeutta ja tasa-arvoisuutta. Manuel avartaa myös elämänkatsomustaan.

Manuelilla on ikäviä muistoja opettajan ylimielisyydestä ja ruumiillisesta kurituksesta lapsuusiältä. Aikuiskoulutuksessa hän pääsee osalliseksi oppimiskäytännöistä, joissa opiskelijoiden ja ohjaajan välisessä suhteessa pyritään molemminpuoliseen arvostamiseen ja kunnioittamiseen. Dialogisessa kirjallisuuspiirissä opiskelu on pyritty järjestämään siten, että ohjaaja ei asetu auktoriteetin asemaan opiskelijoihin nähden. Ohjaaja on oppijana muiden joukossa. Sekä ohjaajan ja opiskelijoiden näkemykset ja tulkinnat ovat kyseenalaistettavissa ja oppiminen on yhteinen, vastavuoroinen prosessi.

Manuel ja Thrasymakhos tuodaan esille esimerkkeinä henkilöistä, jotka ovat elämänsä aktiivisia vaikuttajia ja toimijoita. Manuel pyrkii parantamaan elämänlaatuaan opiskelemalla. Thrasymakhos taas pyrkii vaikuttamaan asemaansa dialogikeskustelussa. Thrasymakhos ilmaisee tyytymättömyytensä vallitsevaan keskusteluasetelmaan ja pyrkii muuttamaan sitä. Thrasymakhos käyttäytyy Sokrateen ja Thrasymakhoksen välisessä keskustelussa myös asemaansa heikentävästi. Hän esiintyy hyökkäävästi, jonka nähdään lisäävän jännitteitä (antipatioita ja hyväksymättömyyttä) keskustelijoiden välille ja hyökkäävyys nähdään osoituksena Thrasymakhoksen epävarmuudesta keskustelijana. Lisäksi hyökkäävyys etäännyttää keskustelijoita oikeudenmukaisuuden ongelman käsittelystä. Hyökkäävyyden esiintyessä keskustelussa keskeiseksi ongelmaksi muodostuu hyökkäävyyden ilmaiseminen, käsitteleminen ja hyökkäävyyden vaikutukset keskusteluun. Thrasymakhos ei onnistunut pyrkimyksessään vaikuttaa vallitsevaan keskusteluasetelmaan. Epätasa-arvoista keskustelusuhdetta ei saatu puretuksi.

7. Arviointi

Tutkimuksessa tarkastellaan Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogia ja sen merkitystä dialogitutkimuksen näkökannalta. Dialogianalyysin lähtökohdaksi esitettävien keskusteluvaihejaon ja Sokrateen keskusteluasemia koskevan tulkinnan keskeisenä tarkoituksena on Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun kuvaaminen ja keskustelun

keskeisten piirteiden esiin tuominen. Keskustelutulkinta rakentuu merkittävästi kiinnostuksesta Sokrateeseen ja erityisesti hänen tapansa käydä keskustelua ja kohdata keskustelukumppaninsa.

Sokrates voidaan keskustelukumppanina tulkita ristiriitaisesti. Sokrates nauttii arvonantoa ja kunnioitusta keskustelijana ja keskustelukumppanina, erityisesti loistavien keskustelutaitojensa ja tinkimättömän tiedonhalunsa vuoksi. Sokrates asettaa keskustelukumppaninsa myös tukalaan asemaan. Sokrates ryöpyttää tätä tiuhaan toistuvine kysymyksineen ja johdattelee keskustelua vakaasti ja varmasti, perustellen ja päätellen. Seurauksena tästä saattaa olla kumppanin häpeällinen tieto tietämättömyydestään tai siitä, ettei pysty antamaan vastusta Sokrateelle keskustelijana.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelu ei ole kuitenkaan mikä tahansa keskustelu, vaan erityisesti dialoginen keskustelu. Tutkimuksen keskeinen tarkoitus on pohtia, mitä tarkoitetaan dialogilla, ja etsiä dialogin keskeisiä piirteitä sekä soveltaa tutkimuksessa esiteltäviä dialogitulkintoja, joita yhdistää pedagoginen näkökulma, Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun tarkasteluun.

Tutkimusta koskevana ongelmana voidaan kysyä, miten Platonin 300 - luvulla kirjoittamat dialogit ovat merkittäviä tutkimuskohteita tämän päivän dialogitutkimuksen näkökulmasta. Esitettyyn kysymykseen vastataan tutkimuksen tarkasteluaineiston, Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogin, osalta. Dialogi nähdään merkittävänä erityisesti siitä syystä, että sen tarkastelussa tulevat esille keskustelijoiden erilaisuus ja erilaiset roolit/asemat ja näiden vaikutus dialogin muotoutumiseen. Lisäksi tarkastelussa korostuu dialoginkäymisen vaikeudet. Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogissa kohdataan monenlaisia ongelmia. Jo dialogin aloituksen, jossa Thrasymakhoksen hyökkäävä keskusteluesiintyminen korostuu, voidaan nähdä antavan viitteitä vaikeuksien tai epäonnistumisen kohtaamisesta dialogissa.

Keskeisenä tutkimustuloksena voidaan pitää erityisesti sitä, että dialogin edellytyksenä ja onnistumisen arvioimisen kriteerinä on keskustelijoiden sitoutuminen dialogiin. Dialogiin täytyy suhtautua vakavasti. Vakava suhtautuminen ei tässä tarkoita suinkaan sitä, että dialogia käydään vakavalla tunnevireellä, ilman iloa. Vakavalla suhtautumisella tarkoitetaan erityisesti sitä, että dialogin kävijällä on motiivi käydä dialogia. Dialogille

voidaan asettaa tarkoitus joko keskustelijakohtaisesti tai voidaan hyväksyä (ja ymmärtää) yhteinen tai jaettava tarkoitus.

Esiteltävässä tutkimuksessa kyseenalaistetaan Thrasymakhoksen tarkoitus käydä dialogia. Pohditaan, onko Thrasymakhoksen aito tarkoitus selvittää oikeudenmukaisuuden ongelmaa, vai onko Thrasymakhokselle ainakin tärkeämpi tavoite osoittaa Sokrateeseen ja tämän keskustelutapaan kohdistuvaa ärtymystään. Onkohan Thrasymakhos aivan itsekään selvillä siitä, mikä on hänen tarkoituksensa keskustelun käymiselle? Ehkä Thrasymakhos on sitoutumaton keskustelun tarkoitukseen ja tämä aiheuttaa ainakin osaltaan hapuilevaa ja tunnepitoisesti ailahtelevaa käytöstä keskustelussa.

Tutkimus osoittaa erinomaisesti myös sen, kuinka tärkeää dialogin onnistumisessa on, että keskustelijat ovat kiinnostuneita toistensa lähtökohdista keskusteluun ja niistä vaikuttimista, jotka ovat muovaamassa keskustelun sisältöä. Keskustelijoiden täytyy olla kuvaannollisesti ”tuntosarvet ylhäällä”, aistia ja pyrkiä ymmärtämään, mitä keskustelussa ja ympärillä tapahtuu.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelun tarkastelussa ilmenee, että Sokratesta kiinnostaa erityisesti oikeudenmukaisuuden ongelma ja sen ratkaiseminen. Sokrateen voidaan kuvata suuntautuneen keskustelussa erityisesti tiedon etsintään ja ongelman ratkaisuun. Merkittävää on myös, että Sokrates etsii ja muodostaa tietoa erityisesti omista lähtökohdistaan. Sokrates toteuttaa kyselevää tiedon etsinnän menetelmäänsä. Sokrates kokee kyselymenetelmänsä hyväksi ja oikeaksi tavaksi etsiä tietoa ja vuorovaikutuksellisessa keskustelusuhteessa myös keskustelukumppanin pääsevän tiedosta osalliseksi. Sokrates asettaa toisarvoiseen asemaan kumppaninsa kritiikin ja vastustuksen kyselevää tiedonetsinnän menetelmäänsä kohtaan. Kuinka Sokrateen suuntautuminen keskusteluun keskeisesti omista, itsekkäistä lähtökohdistaan katsotaan vaikuttavan keskusteluun ja sen onnistumiseen? Thrasymakhos esiintyy keskustelussa ärtyneesti ja hyökkäävästi keskeisesti siitä syystä, että vastustaa Sokrateen tapaa käydä keskustelua. Thrasymakhos kohtaa turhautuneisuuden jatkaa keskustelua, joka ei vastaa hänen odotuksiaan.

Thrasymakhoksen tapa käydä keskustelua tulkitaan myös itsekkääksi. Thrasymakhos osoittaa Sokrateeseen kohdistuvaa ärtymystään syytellen ja loukaten, tunteidensa

kuohuissa. Häntä ei vaikuta häiritsevän se, miten hänen hyökkäävyytensä vaikuttaa Sokrateeseen tai käytyyn keskusteluun.

Tutkimuksen teoriaosassa esiteltyjä Burbulesin, Freiren ja Flechan tulkintoja dialogista yhdistää pedagoginen näkökulma. Esitellyt tulkinnat muodostuvat keskeisesti kasvun ja kasvattamisen, oppimisen ja opettamisen ongelmien tarkastelusta. Burbulesin dialogisääntöjen tarkoituksena on kuvata dialogisen, pedagogisen suhteen tavoiteltavia piirteitä ja säännöt voidaan nähdä dialogin arvioimisen kriteereinä. Dialogisääntöihin sisältyy myös standardeja ja periaatteita, joita voidaan pitää yleisinä kommunikoinnin ehtoina tai tavoitteina (kuten pyrkimys ymmärtää ja arvostaa erilaisuutta tai molemminpuolisuus). Burbulesin dialogityyppikuvauksessa eritellään dialogityyppejä erityisesti päämäärän/tavoitteiden, niihin pyrkimisen ja kasvua/kasvattavuutta koskevien tekijöiden suhteen. Burbules tuo esille mm. minkälaisin menetelmin tai tavoin dialogityypeissä painottuviin tavoitteisiin päästään. Esimerkiksi dialogi keskusteluna - tyyppissä painottuu keskeisinä tavoitteina erilaisuuden hyväksyminen ja suvaitseminen sekä ymmärtävä suhde maailmaan, kuten dialogikumppaniin tai käsiteltävään aiheeseen. Menetelminä mainitaan erilaisten näkemysten peilaaminen ja testaaminen suhteessa toisiinsa. Tällä voidaan lisätä uutta ymmärrystä dialoginkävijästä itsestään sekä ympäröivästä maailmasta. Dialogi ohjauksena - tyyppissä on pyrkimyksenä vastata asetettuun ongelmaan ohjaussuhteen osapuolten välisessä vuorovaikutuksessa. Sokrateen kyselevä ohjaustapa käy esimerkkinä - tyyppin menetelmästä, jota myös Burbules käyttää.

Freiren dialogitulkinnessa korostuu kasvattavuuden merkitys välttämättömänä dialogin perustekijänä. Dialogi avartaa ihmisen elämä- ja maailmakäsitystä. Freire tarkastelee kasvatusta vapauttavana kasvatuksena, jossa keskeistä on vääränlaisesta tietoisuudesta vapautuminen ja tämän myötä oivallettu mahdollisuus ja pyrkimys elämänmuutokseen. Esiteltävässä Flechan dialogitulkinnessa painottuvat tasa-arvoinen dialogi sekä dialogin käytännöllinen toteuttaminen. Manuelin henkilöesimerkin kautta tarkastellaan tasa-arvoisen dialogin toteutumista ja dialogisesti toteutettavan koulutuksen osuutta ja vaikutuksia Manuelin elämässä.

Tutkimuksen analyysiosuudessa tarkastellaan Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogia, jonka keskeinen tarkoitus on selvittää oikeudenmukaisuuden ongelmaa. Analyysissa

pohditaan Sokrateen ja Thrasymakhoksen kohtaamista ja erilaisten keskustelijoiden vaikutusta toisiinsa. Tarkastelussa hahmotetaan Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogisuhdetta, jossa Sokrates esiintyy erityisesti keskustelua ohjaavassa asemassa/roolissa. Sokrateen keskeisenä tarkoituksena on etsiä vastausta oikeudenmukaisuuden ongelmaan ja tässä Sokrates käyttää kysymyksillä keskustelua ohjailevaa menetelmäänsä. Thrasymakhos on keskustelussa keskeisesti aggressiivisen kriitikon osassa. Hän esittää hyökkäävää palautettaan erityisesti Sokrateen kyselevää menetelmää kohtaan. Thrasymakhos näkee Sokrateen osan keskustelussa dominoivana. Sokrates rajoittaa tiuhaan esitettyine, ”kieroilevine ja metkuilevine” kysymyksineen hänen ja muiden osallistumista keskusteluun.

Sokrates näkee kysymysmenetelmänsä oikeana tapana käydä keskustelua ja puolustaa menetelmäänsä. Thrasymakhos vastustaa Sokrateen tapaa käydä keskustelua ja toivoo Sokrateen hellittävän kyselevästä roolistaan. Tämä sopii esimerkiksi kuvaamaan, kuinka dialogiin voidaan liittää erilaisia pyrkimyksiä tai tavoitteita, jotka käytännössä jäävät toteutumatta tai, jotka toteutuvat eri tavalla kuin niiden toivotaan toteutuvan. Toiseksi esimerkiksi sopisi se, kun Sokrates korostaa nöyrän tiedonetsijän ihannetta. Hän sanoo, että kyselee siksi, koska ei tiedä. Ja näkee keskeisenä tiedonetsinnän prosessissa, että kohdataan ja myönnetään tietämättömyys ja epävarmuus tiedollisten ongelmien selvittämisessä. Sokrates esiintyy Thrasymakhoksen kanssa käydyssä keskustelussa kuitenkin niin kuin tietäisi ongelmaan ratkaisun tai ainakin sen, kuinka ratkaisuun päästään. Sokrates kyselee itsepintaisesti niin kauan, että keskustelukumppani myöntää hänen näkemyksensä oikeaksi ja hän lähestyy ongelmaa omista lähtökohdistaan. Sokrates voisi antaa myös Thrasymakhokselle mahdollisuuden olla kysyjän roolissa ja lähestyä ongelmaa tämän näkökulmasta. Tämä voitaisiin nähdä nöyryyden osoituksena tiedonetsinnän prosessissa.

Sokrateen ja Thrasymakhoksen keskustelu on osa laajempaa Platonin Valtio - teoksessa käytävää keskustelua. Keskustelun keskeisen tarkoituksen, oikeudenmukaisuuden ongelman selvittämisen lisäksi keskustelulla on muitakin tarkoituksia. Keskustelussa on kyse erityisesti ystävien/tuttavien välisestä seurustelusta ja yhteisen ajan viettämisestä. On kokoonnuttu Polemarkhoksen kotiin seuraukseen, tarkoituksena myöhemmin illallisen jälkeen osallistua yöjuhlaan ja tavata tuttavilla. Ystävien/tuttavien väliset suhteet ovat keskeinen tarkastelukulma Valtio - teoksen keskustelun arvioimiseen. Esiteltävän

tutkimuksen painopistealue ei ole ollut historiallisen näkökulman avaaminen Sokrateen ja Thrasymakhoksen dialogiin, esim. tuomalla esiin keskustelijoiden henkilö- ja taustatietoja tai antiikin Kreikan kulttuuria. Keskustelua on tarkasteltu tämän päivän/postmodernin ajan näkökulmasta.

Esiteltävä tutkimus ei ole aivan ”tyypillinen” gradu, joka olisi tehty oppikirjavaatimuksia ja yleisiä graduodotuksia tiukasti kunnioittaen. Gradun tieteellisen arvostuksen keskeisenä kriteerinä nähdään yleisesti pyrkimys esitellä aiheeseen liittyvää teoriataustaa tuntevasti ja monipuolisesti. Esiteltävässä tutkimuksessa teoriataustan monipuolinen tuntemus ei ole korostuneessa osassa. Tämän tutkimuksen keskeinen tavoite on tutkijan ja opiskelijan itsenäisen ajattelun oikeutus. Tutkimuksen teoriasisältöä ja analyyssejä on rakennettu keskeisesti tutkijan järjestä ja kokemuksesta.

Eryityisesti tämä ilmenee tulkinnan osuudessa. Teoriataustassa esitellyt Burbulesin, Freiren ja Flechan näkemykset ovat tutkimuksentekijän tulkitsemia. Tutkimusanalyysin lähtökohdaksi rakennetut keskustelun vaiheet ja Sokrateen keskusteluasemia koskeva tulkinta ovat myös tutkijan luovan ja tulkitsevan ajattelun myötä syntyneitä. Näkökulmien laajennusta vertaamalla tai peilaamalla tutkimuksentekijän tulkintoja toisten tutkijoiden tulkintoihin, ei esiinny.

Tutkimuksenteossa on haasteellisena nähty, mitä ja minkälaista tietoa ja tulkintaa tutkija saa aineistosta esille, ilman laajaa lähdetietoa (käsitteistöä, teoriaa ja tulkintaa) tutkimusta koskevista ongelmista ja niiden käsittelystä. Tutkimuksentekijän näkemys on, että opiskelijoiden ja tutkijoiden kannustaminen itsenäiseen ajatteluun on tärkeää. Elämässä yleensä, opiskelussa ja tutkimuksenteossa kohdataan ongelmanratkaisua, johon ei ole (ainakaan siinä tilanteessa, sinä ajankohtana) olemassa valmiita ohjeita, kaavoja tai menetelmiä. Tällöin rohkeus ja kyky ajatella itsenäisesti korostuvat. On etsittävä/rakennettava lähestymis- ja ratkaisutavat ongelmaan.

Olemassa oleva tieto ja olemassa olevat lähestymistavat voidaan nähdä uutta rakentavan, innovatiivisen tiedon rajoitteina. Jos tukeudutaan vankasti jo olemassa olevaan tietoon ja tulkintoihin, voi olla vaikea irtautua niistä ja rakentaa ennen näkemätöntä/ennen kokematon näkökulmaa ongelmaan ja sen ratkaisuun.

Itsenäinen ajattelu vaatii uskallusta kokeilla erilaisia tapoja nähdä ja yhdistellä ongelman osasia. Tärkeää on hyväksyä myös erehdys yrityksessä selvittää ongelmaa. Itsenäinen ajattelu ei välttämättä tuota toivottavaa tulosta, joko ajattelijan itsensä tai ajattelun arvioijien näkökulmasta. Mutta ennen kaikkea on sinnikkäästi uskottava mahdollisuuteen selvittää ja ratkaista ongelma! On yritettävä erehdyksen tai epäonnistumisen jälkeenkin.

Tutkimusprosessi on ollut kaiken kaikkiaan mielenkiintoinen, haastava ja opettava. Tutkimus on päätepiste maisteriopinnoille, tutkinnon saamisen edellytys, mutta myös alkupiste uudelle elämälle. Tutkimuksentekijällä on edessään työpaikan haku ja tämän tutkimuksen/tutkimuksen teon sisältämän, opettaman ja suuntaaman kohtaaminen tulevaisuuden elämän ympyröissä.

Kiitokset lämpimästi perheelle, etenkin miehelleni Petrille ja lapsilleni jotka likeisimmin ovat seuranneet äidin itkun ja ilon sekaista kamppailua kohden tutkinnon valmistumista. Kiitokset myös graduohjaajalle, joka jaksoi kannustaa: ”Kyllä se siitä...” ja jonka kanssa yhteistyömme rakentui toisinaan täysin erilaisista ja eri lailla ymmärtävistä maailmoista. Sydämeni kiittää myös kaikkia niitä ystävällisiä ihmisiä, jotka ovat vaikuttaneet graduntekoani innostavasti ja kannustavasti!

LÄHTEET:

Burbules, Nicholas. 1993. Dialogue in teaching. Theory and practice. Advances in Contemporary Educational Thought, volume 10. New York: Teachers college press.

Flecha Ramón. 2000. Sharing words. Theory and practice of dialogic learning. Copyright by Rowman & Littlefield Publishers, inc. Printed in the United States of America.

Freire, Paulo. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Suomennos, Joel Kuortti. Portugalinkielinen alkuteos Pedagogia do Oprimido. Tampere: Vastapaino.

Pitkänen, Pirkko. 1996. Platonin hyvän elämän filosofia. Helsinki: Yliopistopaino.

Platon. Menon. 1999. Suomennos, Marianna Tyni. Teokset II. Helsinki: Otava. Keuruu: Otavan Kirjapaino.

Platon. Valtio. 2001. Suomennos, Marja Itkonen-Kaila. Platon, teokset IV. Toinen painos. Helsinki: Otava. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Thesleff, Holger. Platon. 1989. Suomennos, Marja Itkonen-Kaila. Helsinki: Otava. Keuruu: Otavan painolaitokset.